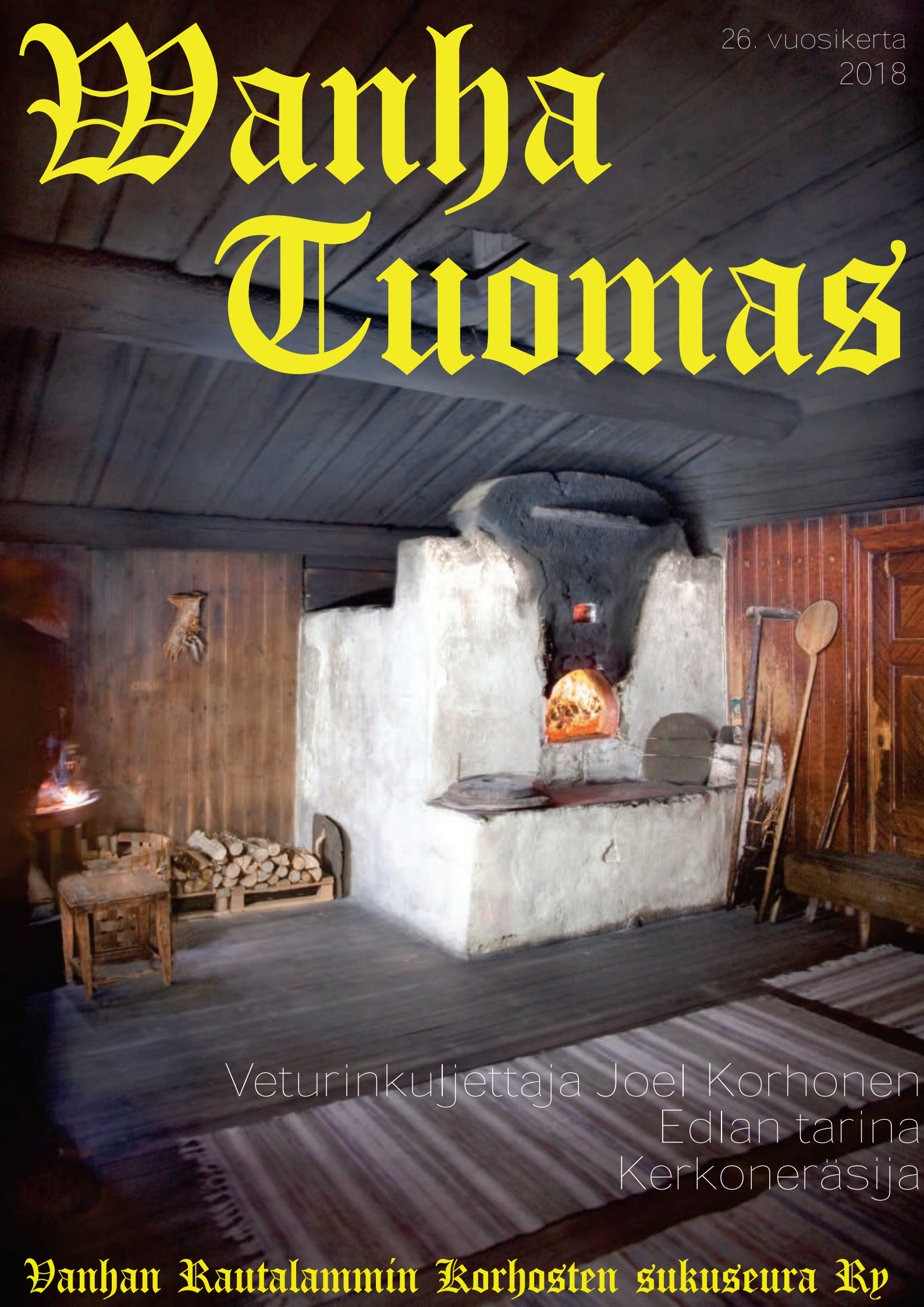

26. vuosikerta
2018

Vanha Tuomas

Veturinkuljettaja Joel Korhonen
Edlan tarina
Kerkoneräsija

Vanhan Rautalammin Korhosten sukuseura Ry

Sisällys

Pääkirjoitus	3	Maanviljelijä ja tuottelias kirjoittaja	25
Juhani Korhonen - sukututkija, poliisi, lehtimies	4	Hankasalmelle kesällä	27
Mietteitä sukuseuroista	5	Veturinkuljettaja Joel Korhonen	28
Abel Vellikupissa	8	Edlan tarina	35
Kerkoneräsija vielä kerran	9	Korhosten perukirjoja 3	40
Rihvelitaulun ääressä	13	Mitä jälkiä historiaan jää	41
Savutupaa on tutkittu	16	Kirjahyllyn kätköistä	43
Ajatuksia savutuvista ja muista paikoista	18	Kirja-arvioita	44
Liisa Lemetintytär Korhonen	20	Laurilan tila ja sen asukkaat	47
Mikko Korhosen arvoitus	22	Jäsentietopalsta	51
Korhosten perukirjoja 2	24	Tervetuloa Korhosten Konnevedelle	52
		Korhosten kesäretki	53

Sukuneuvosto

Puheenjohtaja Ilkka Korhonen
Kapteeninkatu 26 A 18, 00140 Helsinki
Puh. (09) 506 1275, GSM 040 581 5549
Sähköposti: ilkka.t.korhonen@gmail.com

Varapuheenjohtaja, Wanha Tuomas -lehden päätoimittaja
Minna Vanhamäki
Rantatalontie 45, 62800 Vimpeli
Puh. 040 565 1620
Sähköposti: minna.vanhamaki@krs.fi

Sihteeri Pirjo Korhonen
Hoikantie 71, 77700 Rautalampi
Puh. 040 518 3635
Sähköposti: pirjokorhonen@hotmail.com

Eeva-Liisa Hassinen
Kierinniementie 41, 77700 Rautalampi
Puh. 050 368 7570
Sähköposti: eelihas@gmail.com

Rahastonhoitaja Juhani Korhonen
Pihlajakatu 36, 77600 Suonenjoki
Puh. 050 491 6868
Sähköposti: mhojk@hotmail.com

Pertti Korhonen
Ukonsalmentie 17, 56100 Ruokolahti
Puh. 040 547 1625
Sähköposti: ppk644@gmail.com

Risto Korhonen
Mäntykuja 1, 72210 Tervo
Puh. 044 282 5551
Sähköposti: risto.korhonen@tervolainen.com

Seppo Korhonen
Ketsunmäentie 83, 41370 Kuusa
Puh. 0400 642 649
Sähköposti: seppo@korhonenoy.com

Varajäsenet:

Petri Korhonen
Peiponkatu 7, 00770 Helsinki
Puh. 040 762 3320
Sähköposti: petri.korhonen@rakennuspetaja.fi

Pentti Korhonen
Koipiniementie 802, 77930 Kerkonjoensuu
Puh. 040 575 1465

Jukka Korhonen
Pulkkaniementie 270, 72210 Tervo
Puh. 044 749 9350
Sähköposti: jukka.korhonen@tervo.fi

Markus Korhonen
Vahverotie 24, 70800 Kuopio
Puh. 040 545 3872
Sähköposti: markus_korhonen@hotmail.com

Ukko-Pekka Korhonen
Virranniementie 13, 72300 Vesanto
Puh. 040 769 2530
Sähköposti: ukko-pekka.korhonen@pp.inet.fi

Eija Peltonen
Puolukkatie 20, 77600 Suonenjoki
Puh. 050 401 4053
Sähköposti: eija.m.peltonen@gmail.com

Eeva Takala
Tappuratie 9, 44150 Äänekoski
Puh. 044 545 6588
Sähköposti: eeva.a.takala(at)gmail.com

Kansikuvassa Mattilan savu-uuni Torsbyn kunnassa, aikaisemmin Östmarkin pitäjässä, Värmlannissa Ruotsissa vain viisi kilometriä Norjan rajalta. Mattila oli yksi sukuseuran kesällä 2017 tekemän retken kohteista. Kuva on Finnbyggder i samverkan -yhdistyksen kokoelmista, kuvaaja Anders Damberg.

Pääkirjoitus

Toimitussihteerin puheenvuoro

Hyvät sukulaiset

Päätoimittajan työkiireiden takia sain suuren kunnian kirjoittaa pääkirjoitus tähän sukulehtemme. Vaikka välillä tuntuu, että sukuseuratyöllä ei olisi kovin suurta väliä ja merkitystä, ja että jaksako tätä tehdä vuodesta toiseen, niin sukulaisten yhteydenotot ja palautteet antavat uskoa ja rohkaisua.

Lukijoiden myötävaikutuksella pysymme kiinni ajassa ja kiinnostavissa aiheissa. Pekka Korhosen aloitteesta osasimme ennakoida muistovuoden 1918 saamalla aikaan parikin artikkelia sukulaistemme vaiheista kansalaissodassa. Itsenäisyyden satavuotislehteen saimme juhluvuoden teemaan sopivan Martti Korhosen kirjoittaman esittelyn Leo Mechelinin kansallishenkisestä kirjasta.

Ja viime vuoden lopulla tuli tietoon, että lehteämme luetaan suvun ulkopuolellakin, sillä esimerkiksi Kuusankoski-seuran vuosijulkaisu Vellikuppi kirjoitti sukulaisestamme Valkealan poliisista ja omenanviljelijästä Abel Korhosesta, josta oli ollut juttu sukulehdessämme aikaisemmin. Sinänsä tällaista voisi pitää vain pienenä yhteensattumana, mutta sen merkitys on mielestäni suuri kahdellakin eri tavalla.

Yhtäältä se todistaa, että sukulehtemme ei ole vain suljetun piirin julkaisu, vaan että sen jutuissa käsitellään teemoja, jotka kiinnostavat myös sukumme ulkopuolisia. Toisaalta tällaisella yhteistyöllä on suuri merkitys sukumme tutkimisen kannalta. Saatiinhan siinä yhteydessä esimerkiksi tietää, että arkistojen kätköissä on sukulaisemme omakätisesti kirjoittama kirje vuodelta 1903. Siitä on pieni juttu tämän lehden sisäsivuilla.

Historian tutkimuksen kenttä on muuttumassa siihen suuntaan, että sukututkimus ja sukuseuratyö eivät enää olekaan mitättömiä maallikkojen harastuksia, vaan että "menneisyyden ymmärtämiseen tarvitaan tavallisten ihmisten muistia ja

muistoja", niin kuin Suomen historian professori Kirsi Vainio-Korhonen kirjoitti sukulehtemme viime vuoden numerossa. Penkoessamme omia muistojamme sekä tietoverkon julkisiksi tuomia vanhoja asiakirjoja ja liittäessämme löytyneitä tietoja sukumme historiaan liittyviin kokonaisuuksiin tuotamme hänen esille nostamaansa "kansalaishistoriaa".

Tästä ovat mainioina esimerkkeinä Seija Nenosen "Partaharjun Aukustin sukua", Eero Lindsbergin "Korholan kartanon synty" ja ehkä jossain määrin myös "Siirtolaiseksi Siperiaan" viime vuoden lehden juttuja mainitakseni; samoin veturinkuljettaja Joel Korhosesta kertova juttu tämän vuoden lehdessä. Viimeksi mainittu on mainio esimerkki myös muutenkin. Se toi sukuseuran piiriin sukulaisiamme, joista ei mitään tietoa ollut. Ja laajensi tietämystä yhdestä sukuhaarasta, josta oli kirjoitettu jo aikaisemmin parissakin yhteydessä. Tämä sukujohtojen ja -yhteyksien selvittely, varsinainen sukututkimus, on ehkä yhteydenottojen määrästä päätellen sukuseuran keskeistä tehtäväaluetta.

Vaikka olen lehden tekijänä kirjoittanut edellä paljon sukulehdestä ja sukututkimuksesta, niin julkaiseminen ei ehkä kuitenkaan ole sukuseuran tärkein toimintamuoto ja parasta antia. Parasta on suvun yhteishenki, elävien ihmisten tapaaminen ja tutustuminen sellaisiin sukulaisiin, joita ei muuten olisi koskaan tullut tavanneeksi. Inhimillinen kanssakäyminen ja kasvokkain kohtaaminen on kuitenkin loppujen lopuksi se, mikä tekee meistä ihmisiä ja sukulaisia. Nähdään Konnevedellä kesällä.

Hannu Korhonen

Wanhan Tuomaan toimitussihteeri

Julkaisija:

Vanhan Rautalammin Korhosten sukuseura ry

Toimitus:

Päätoimittaja Minna Vanhamäki

Toimitussihteeri Hannu Korhonen

Taitto ja ulkoasu Martti Korhonen

Painotyö:

Grafitatu, Jyväskylä

Tunnukset:

ISSN-L 1798-9817

ISSN 1798-9817 (painettu)

ISSN 1998-9825 (verkkojulkaisu)

Juhani Korhonen – sukututkija, poliisi ja lehtimies

Mikael Korhonen, Turku

Lapsuusmuistoihini kuuluu elävästi se päivä, kun isä 1960-luvun alussa toi kotiin kaappia muistuttavan esineen ja sijoitti sen olohuoneeseemme. Sen sivussa oli iso kampi ja sitä veivaten hän siirsi eteen- ja taaksepäin mustavalkoista kelanauhaa. Kirkkaaseen näyttöruutuun ilmestyi silloin minulle aivan käsittämättömän näköistä käsinkirjoitettua tekstiä. Isä sanoi tutkivansa sukua. Vasta myöhemmin ymmärsin, että tämä jännittävä ja mielenkiintoinen kapistus olikin lukulaite ja että kela oli mikrofilmeille kopioituja kirkonkirjoja.

Isä teki muistiinpanoja, laati sukutauluja – yksi ruutu täällä, toinen siellä, henkilönimiä syntymä- ja kuolinaikoihin – sekä yhdisti tietoja ja keräsi uutta. Joskus sain olla mukana, kun hän vieraili jossakin seurakunnassa ”kaivamassa esiin” uusia esi-isiä ja esiäitejä. Siitä varmaan heräsi myös minun kiinnostukseni historiaan. En arvannut silloin, että minustakin tulisi sukututkija, historioitsija ja arkistomies ja siten seuraisin isäni innoittamaa tietä avaten menneisyyden saloja.

Korhosen suvun tutkija

Juhani Korhosen (1916 – 2005) kiinnostus sukututkimukseen heräsi varsin myöhään. Muistan, miten hän leikkisästi kertoi minulle, kun kysyin, mistä kaikki alkoi, että kun tuli puhetta äitini sukujuurista, niin hän oli todennut, että kyllä Korhostenkin puolelta löytyy arvokasta sukutietoa. Niinpä hän uppoutui tähän jaloön mutta niin aikaa vievään harrastukseen, joka ei koskaan tule valmiiksi. Aina löytyy uutta tutkittavaa. Loppujen lopuksi hän selvitti niin omansa kuin vaimonsa sukuhaaroja. Hän ei kuitenkaan koskaan kirjoittanut puhtaaksi tutkimustuloksiaan, vaan ne kasaantuivat ja hän säilytti niitä vanhassa matkarkassissa, joka hänen kuolemansa jälkeen tuli haltuuni.

Yksi Juhani Korhosen mittavimmista töistä on varmaan hänen isänsä puoleisen sukunsa tutkimus Vanhan Rautalammin Korhoset noin vuoteen 1850 asti syntyneet. Siinä hän on yhdistänyt omia tutkimustuloksiaan muihin vastaaviin ja liittänyt yhteen isät ja pojat patriarkaalista linjaa pitkin aina kantaisästä Tuomas Pekanpojasta 1500-luvun Rautalammilta itseensä asti 1900-luvulle, viisi vuosisataa Korhosia. Tämä tutkimus on nyt julkaistu Hannu Korhosen puhtaaksikirjoittamana Vanhan Rautalammin Korhosten sukuseuran kotisivuilla. Tästä isäni olisi ollut hyvin mielissään.

Sukututkijan roolissa

Lapsuus ja nuoruus

Juhani Korhonen syntyi Kiuruvedellä 20.6.1916. Hänen isänsä oli kauppias Juho Petter Korhonen, joka piti kyläkauppaa Kiuruveden kirkonkylässä. Valitettavasti Juho kuoli pojan ollessa ainoastaan vuoden ikäinen. Juhani oli Juhon ja äitinsä Anni Korhosen (s. Vuorenharju Turussa) ainut lapsi. Hän on myöhemmin kertonut, kuinka tärkeäksi isähahmoksi hänen setänsä Kaarlo ”Kalle” Korhonen tuli isän kuoleman jälkeen. Kaarlo Korhonen oli kansakouluopettaja Kiuruvedellä, mutta hän kuoli jo 1922. Voidaankin sanoa, että Juhani menetti kaksi kertaa isänsä hyvin nuorella iässä.

Juhani Korhonen suoritti kansakoulun Kiuruvedellä 1932. Hänen äidillään Anni Korhosella ei varmastikaan aina ollut aina helppoa, kun hän yksin kasvatti nuorta vilkasta poikaansa. Keskikoulun Juhani aloitti Raumalla, mutta hänet erotettiin muun poikaporukan mukana, kun oli tullut ilmi, että he olivat maalanneet suomen-

mielisiä iskulauseita kaupunkitalojen aidoille. Hän eli voimakkaasti mukana sen ajan aatteellisessa ja kieli- poliittisessa ilmapiirissä. Rauman jälkeen hän oli Haapajärvellä metsätöissä ennen asevelvollisuuden suorittamista.

Upseerikoulun hän suoritti 20-vuotiaana vuosina 1936–1937. Edellä kerrotun perusteella on jotenkin huvittavaa, että hänen tuleva vaimonsa Karin o.s. Takolander oli täysin ruotsinkielinen. Rakkaus näköjään ylitti silloinkin kaikki rajat. He menivät naimisiin helmikuussa 1940, talvisodan vielä riehuessa. Karin oli syntynyt Bromarvissa läntisellä Uudellamaalla eikä koko elämänsä aikana oppinut kunnolla puhumaan suomen kieltä. Perheemme kotikieli olikin ruotsi, jota Karin ja kolme lasta käyttivät ja jota isäni joutui keskikoulupohjalta lopuksi itse oppimaan lisää.

Sotavuodet ja poliisiura

Talvisodan sytyttyä marraskuussa 1939 Juhani Korhonen työskenteli Helsingissä Liikkuvassa Poliisissa. Hän kuitenkin erosi poliisin palveluksesta ja ilmoittautui vapaaehtoisena rintamalle. Hän osallistui mm. Kuhmon Saunajärvellä käytyihin taisteluihin helmi- ja maaliskuussa 1940. Jatkosodan aikana hän taisteli Heinävaarassa, Värsilässä, Laajassa ja Ylöjoella. Hän oli ryhmänjohtaja, adjutantti ja toimi sotilaspoika-

Komissario Korhonen Kaskisissa yhdessä appensa Takolanderin kanssa

Juhani toimittajan roolissa Kokkolassa.

johtajana Viipurissa. Hänet ylennettiin luutnantiksi 1941. Sodan jälkeen reservissä hänestä tuli 1961 yliluutnantti.

Sodan päätyttyä Juhani Korhonen palasi poliisityöhön Kokkolaan ja palveli vuosina 1945–79 useissa tehtävissä poliisilaitoksen rikososastolla. 1950-luvun alussa hän hoiti vähän aikaa Kaskisten poliisilaitoksen komisarion virkaa, mutta palasi pian takaisin Kokkolaan. Hän jäi eläkkeelle rikoskomisariona.

Urheilutoimittaja

Keskipojhanmaa-lehden urheiluavustajana Juhani Korhonen aloitti 1945. Lehden ensimmäiseksi päätoimiseksi urheilutoimittajaksi hänet nimitettiin 1952, juuri ennen Helsingin olympialaisia, joihin hän myös osallistui toimittajana ja raportoi lehteen. Vuonna 1955 hän siirtyi oman toimensa ohessa myös toimitussihteeriksi. Hän oli lehden urheiluosaston esimiehenä 1980–81.

Juhani Korhonen oli taitava ja hyvin tuottelias kirjoittaja. Nimimerkillä ”Jukka” hän kirjoitti 40 vuoden aikana 4 200 urheilupakinaa.

Juhani lastensa Katarinan, Mikaelin ja Juhannuksen kanssa jouluna Kokkolassa 1950-luvun alussa.

Sotilaspoikajohtajana yhdessä urheilijanuorukaisten kanssa Viipurin urheilukentällä.

Hänen 75-vuotispäivänään 1991 julkaistiin Rakkaudesta urheiluun -teos, johon valittiin 234 pakinaa vuosien varrelta. Jukan kirjoituksissa korostuu kannustava asenne urheilua ja urheilijoita kohtaan. Erityisesti hän nosti esiin ja teki tunnetuksi keskipohjalaista urheilua sen eri muodoissa. Urheiluväen keskuudessa hän oli tunnettu ja pidetty henkilö niin suomen- kuin ruotsinkieliselläkin puolella. Kerrotaan, että kun Juhani ilmestyi urheilukentälle seuraamaan kisoja,

niin kuuluttaja ilmoitti: ”No niin, kisat voivat alkaa, Jukka on paikallaan!”.

Juhani Korhosen monipuolisuus kirjoittajana ei ainoastaan koskenut urheilua, vaan hänen kiinnostuksensa historiaa, kirjallisuutta ja runoutta kohtaan tuotti monia muitakin kirjoituksia Keskipohjanmaa-lehden sivuille.

Juhani Korhonen vaikutti muullakin tavalla keskipohjalaisen urheilun hyväksi. Hän oli Kokkolan Veikkojen puheenjohtaja ja keskeisissä tehtävissä myös Kokkolan Uimaseurassa, Kokkolan Voimamiehissä sekä SVUL:n Keski-Pohjanmaan piirissä. Hän kirjoitti Kokkolan Veikkojen sekä Keski-Pohjanmaan maakuntaviestin historiikit.

Tunnustukseksi urheilu- ja elinkeinoelämän hyväksi tehdystä työstä Juhani Korhoselle myönnettiin Suomen Urheiluliiton 70-vuotisjuhlamitali, opetusministeriön Suomen urheilun hopeinen ansiomitali sekä Keskuskauppakamarin hopeinen ansiomitali. Korhosen vapaa-ajanharrastuksiin kuuluivat sukututkimuksen ohella, kirjallisuus, erityisesti kaunokirjalliset klassikot, historia-teokset, elämänekerrat ja dekkarit sekä filateliala ja rotary- ja vapaamuuraritoiminta.

Juhani Korhonen kuoli 88-vuotiaana Porvoossa 18.6.2005.

Mietteitä sukuseuroista ja sukututkimuksesta

Marja Suihkonen, Rautalampi

Olen aina ollut kiinnostunut historiasta ja vanhoista asioista, mutta omista juuristani tiesin nuorempana aika vähän. Toisen isoisäni- ja äitini ehdin tuntea, toiset olivat vanhempien tarinoita ja muutama valokuva. Sedät ja tädit tunsin, osa serkuistakin jäi kaukaisiksi, kun eri paikkakunnilla asuimme. 1900-luvun tärkeimmät asiat olivat tiedossani jollakin tavalla.

Opiskelu ja työelämän kiireet pitivät minutkin kiinni nykyvuosissa, eikä omien taustojen pohtimiselle jäänyt paljon aikaa. Tiesin, että olen äidin puolelta Maukosia, mummo o.s. Lappi, isän puolelta Korhosia, mummo o.s. Hänninen. Isäniä tuli Hankasalmelta, äidiniä Vesannolta. Perheemme asui Rautalammilla, isoisien sukujen kotipitäjässä. Kovin vähän kyselin nuorena aikuisena vanhoilta sukulaisiltani sukuasioista.

Äidinisältäni ehdin kuulla sisällissodan ajois-

ta Vesannolla. Tajusin, että isoisä oli ollut koulu-poika silloin. Onneksi asiat olivat sujuneet rauhanomaisesti. Talvi- ja jatkosota vaativat lähisuvultani enemmän. Kaksi setääni kaatui, lähisuvusta oli seitsemän miestä sotatoimissa, nuori isäni myös. Olen alkanut vähitellen oivaltaa, miten paljon sodat ja maamme historian muut merkittävät asiat ovat vaikuttaneet esivanhempieni elämän kulkuun.

Kymmenkunta vuotta sitten alkoi tuntua tärkeältä ottaa sukuasioista selvää tarkemmin ja

pääsin alkuun Maukosen sukuseuran tuottaman sukukirjasarjan avulla. Aineisto on laaja, mutta sukuhaarojen erittely ja taulujärjestelmä auttoivat kokonaisuuden hahmottamisessa.

Opettelin itsekin tekemään sukututkimusta. Kirjoista selvisi yhden sukuhaarani pääasiat, mutta halusin tietää lisää. Lainasin kirjastosta sukututkimuskirjoja, menin maakunta-arkistoon, kun se silloisessa kotikaupungissani sopivasti oli, ja osallistuin sukututkimuskurssille. Pari kertaa kävin Vesannon kirkkoherranvirastossakin työskentelemässä lukulaitteella ja sain jopa tutkia alkuperäistä kirkonkirjaa.

Tuntui hyvin luontevalta myös liittyä sukuseuraan, jonka kirjojen avulla olin päässyt sukututkimusasioissa hyvin alkuun, ja mennä sukukokoukseen Rautalammin, jonka nyt tiesin olevan sukuni kantapaikka. Vuotta myöhemmin sain kuulla, että äidinäitini suvun sukuseura Suontientaipaleen Lapit pitää sukukokouksen. Menin mukaan, liityin seuraan ja sittemmin sain olla ensimmäisen joukossa hankkimassa juuri julkaistua sukukirjaa. Toimitin kirjaan mukaan oman lähisukuni puuttuvia tietoja ja toki se mukavalta tuntui.

Isäni suvun eli Korhosten sukututkimusta olen aloittanut muutama vuosi sitten ja saanutkin serkuiltani Konnevedeltä hyvät perustiedot 1800-luvun alkuvuosille saakka. Pitkän tähtäyksen suunnitelmana on ollut jatkaa tätä kunnolla, kunhan eläkevuodet alkavat. Sain asiassa mieluisan tuuppauksen eteenpäin, kun Vanhan Rautalammin Korhosten matkavastaava Juhani Korhonen otti Maukosen sukuseuraan yhteyttä ehdottaen yhteistyötä Norjan ja Ruotsin suomalaismetsiin suuntautuvan sukuseuramatkan tiimoilta. Matkayhteistyömme sai aikaan sen, että matkalle osallistui yksitoista Maukos-seuran piiriin kuuluvaa.

Ehdin ennen matkaa saada kirjastosta luettavakseni Rautalammin Korhosten tuoreen sukukirjan, tein itse muutaman tunnin työtä digiarkiston parissa ja sain lopullisen, tarkistetun varmuuden siihen, että myöskin minun ja Konneveden serkkujen isoisa kuuluu nimenomaan tähän Korhos-sukuun. Oli suuri ilo liittyä siinä vaiheessa Vanhan Rautalammin Korhosten sukuseuraan.

Kuulun siis kolmeen sukuseuraan, ja yhdessä toimin myös sukuneuvostossa. Mielestäni tällainen ei ole toisiaan poissulkevaa toimintaa, vaan on omiaan rikastuttamaan jokaisessa sukuseurassa toimimistani. Saanhan omaankin toimintaani ideoita seurattessani toisten hyvää työtä, ja sukuseurojen yhteistyö voi tuoda mukanaan paljon hyödyllistä ja mukavaa. Rautalammillä syntyneenä

ja nyt taas siellä asuvana olen sitä mieltä, että rautalampilaisten tai rautalampilähtöisten sukuseurojen olisi hyvä olla nykyistä enemmän yhteistyössä keskenään. Viimekesäinen matkamme oli hyvä esimerkki siitä, että yhteistyö kannattaa. Kiitokset vielä kerran kaikille mukana olleille ja erityisesti matkavastaava Juhanille!

Kun pohdin omaa sukuseuroihin kuulumisen haluani, on yksi tärkeimmistä, sosiaalisen toiminnan ohella, sukukirjat. Omat sukutietoni olisivat huomattavasti vähäisemmät ja sukututkimus todennäköisesti alkutekijöissään, ellen olisi voinut hyödyntää jo olemassa olevaa tietoa. Kaikkien kolmen sukuseurani kirjat ovat hyvin tehtyjä, ja antavat paljon taustatietoa kirkonkirja- ja muun faktatiedon lisäksi.

Sukukirjojen tekeminen on yleensä sukuseurojen työtä tai sukuseurat maksavat työn. Itsekin sukuseurassa toimivana tiedän, että käytettävissä olevat varat ja aikakin ovat rajalliset. Sukuseurojen tulonhankinta ja varallisuus ovat jokaisessa seurassa erilaiset ajankohdistakin riippuen, mutta uskon, että jäsenmaksut ja sukukirjojen myynti ovat useimmille merkittävä tulonlähde.

Vaikka sukuseuroissa tehdään paljon vapaaehtoistyötä tunteja tai kustannuksiakaan laske-matta, ei yksikään seura pysty toimimaan ja kehittymään ilman rahaa. Vuotuinen jäsenmaksu, 15-20 euroa, ei ole kenellekään kynnyskysymys. Sillä saa mukavia kontakteja, mahtavan verkoston sukututkimuksen avuksi ja auttaa sukuseuroja sukutietojen keruussa ja tallentamisessa.

Toki tiedän ne lukuisat mahdollisuudet, joita voi käyttää kuulumatta sukuseuroihin, olenhan itsekin muutaman kerran auttanut ”kadonneen” isoisan tai Ruotsiin adoptoidun henkilön syntymäsuvun etsinnässä. Jollekin DNA-tutkimus voi olla hyvä ja joskus ainoa keino selvittää todellisia sukujuuriaan. Itse en viehätty suuresti tuhansien vuosien takaisten juurien ja muuttoreittien miettimisestä. Ehkä sen aika tulee vielä. Minulle hyvä ratkaisu on selvittää neljän isovanhempani sukujen muodostama kokonaisuus 1500-1600 –luville saakka ja tarkastella esi-isieni elämää historiallisten taustojen avulla. Uskon, että tässä ja sukuseuratoiminnassa on mielenkiintoista toimintaa vuosiksi eteenpäin.

Kirjoittaja on hotelli- ja ravintola-alan ammattilainen ja yrittäjä, joka täyttyneiden vuorotyövuosien jälkeen palasi kotipitäjään jäädäkseen, eikä puolentoista vuoden jälkeen vielä lakkaa ihmettelemästä Rautalammin pitäjän nykyistä aikaansaavuutta ja yhteisöllisyyttä.

Abel Vellikupissa

Hannu Korhonen, Orimattila

Vellikuppi on Kuusankoski-Seuran vuosijulkaisu. Vuoden 2017 numerossa oli pitkä artikkeli Abel Korhosesta, josta sukulehemme kirjoitti aikaisemmin samana vuotena. Kirjoittaja, Poikilomuseoiden amanuenssi Kimmo Seppänen on löytänyt sellaistaakin aineistoa, jota lehdessämme ei ollut.

Elämänvaiheet Seppänen kuvaa samanlaisina kuin ne olivat sukulehemme jutussa. Seppänen kertoo, että Aapeli oli niin tosissaan omenanviljelynsä kanssa, että hän sanoutui irti poliisintoimestaan jo vuonna 1899. Jutussa on tarkkoja tietoja satomääristä ja omenalajikkeista, esimerkiksi vuonna 1897 omenoita tuli 83 tynnyriä eli 122 hehtolitraa ja erilaisia omenalajikkeita oli 49 vuonna 1900.

Seppänen kertoi sähköpostiviestissään, että Abelia jo aikaisemmin kirjoituksissaan käsitellyt Helsingin yliopiston tutkijatohtori Sami Suodenjoki oli ollut sitä mieltä, että Voikkaan lakkorettelöön vuonna 1904 sekaantunut Abel Korhonen ei olisi ollut omenanviljelijämme niin kuin arvelin sukulehden jutussani, vaan saman-niminen nuorempi mies. Ei kai meidän Aapelillamme olisi ollut mitään syytäkään sekaantua asiaan, koska hän oli saanut eron poliisinvirastaan jo edellisen vuosisadan puolella.

*Hägen Korhonen Ylhäisyyden si
H. H. Hessa Kenraali Kuiperonööri
Bobrikoff*

*Ysimmäältä alkaisunnon roh-
keudelta, lähestyn Teidän
H. H. Ylhäisyyden si tyköni.*

*Wälkenen, Korhosen, E. Landerin
20 p:n 10. 1903.*

Kiitteen uskollisin palveluksien.

*Abel Korhonen
Anna Käsi.*

Merkittävin löydös on Aapelin omakätinen kirje. Hän oli niin tiukalla puutarhansa rahoituksen kanssa, että hän kirjoitti 20.8.1903 kirjeen kenraalikuvernööri Bobrikoffille. Siinä hän sanoo, että

"Puutarhani olen vähillä varoilla, Maapalstalleni perustanut, vuonna 1890. Jossa olen velkaantunut 6,000 markkaa. – – Tosin olen Waltiolta hakemuksessa 6,000 markan lainaa, jos sitä annetaan, mutta se ei nyt tähän tarpeeseen mitenkään kerkiä."

Hätä on ilmeisesti ollut suuri, sillä välistä sato saattoi jäädä muutama tynnyriin. Kirjeellä saattoi olla vaikutusta lainapyynnön hyväksymiseen, sillä senaatti myönsi lainan ja vieläpä jatkoi takaisinmaksuaikaa vuonna 1906 niin kuin sukulehemme jutussa kerrottiin, vaikka Bobrikoff oli ammauttu jo kirjeen kirjoittamista seuraavana vuonna. Suodenjoki pohtii verkkoartikkelissään, oliko kirjeen kirjoittamisen syynä vain taloudellinen motiivi, vai olisiko Aapelilla ollut myös myöntyväisyyksmielisiä ajatuksia. Aapeli kirjoitti nimittäin näin:

"Pyytän tietoja kuinka on tätä tärkeää toimivaltaa käydetävä, yleisesti henkilöitten kansa. Rautateillä ynnä muuvalla, Jotka ovat tuntemattomia ja itsensä tehneet syyllisiksi. Wenäjän Keisaria ynnä Hallitusta eli hänen käskynsä haltiaita loukkaavat ja sadattelevat y.m. Onko ne heti vangittava ja niiden joihin nimi ja koto on tunnettu? – – Jos asijoita ilmi antaja tahdoisi olla salassa ja antaa toten peräsiä, niin saisiko hänelle antaa jonkun pienemmän raha palkinnon".

Jälkeenpäin on tietenkin mahdotonta selvittää, oliko tämä poliittinen kannanotto ja ajatteliko Aapeli todella asioita jo jättämänsä poliisin työn kannalta venäläiselle hallitusvallalle myötmielisesti vaiko vain taitavaa kosiskelua ja johdantoa kirjeen lopussa esitettävälle taloudellisen tuen toiveelle. Kirje ei tullut julki ennen Suomen itsenäistymistä, mutta on tietysti mahdollista, että itse asia – Aapelin myöttäily, jos sitä oli – olisi tullut ilmi ja se olisi vaikuttanut osaltaan hedelmätarhasta luopumiseen ja muuttamiseen kauas Sisä-Suomeen. Myöntyväisyyksmieliset ajatukset eivät nimittäin olleet kovinkaan suuressa suosiossa kansan keskuudessa toisen sortokauden alkaessa vuonna 1908, jolloin Aapeli ja Ulla muuttivat Viitasaarelle.

Kerkoneräsija vielä kerran

Hannu Korhonen, Orimattila

Kantaisämme Tuomas asettui asumaan Jämsän talollisten erämaille 1500-luvun puolessa välissä. Vuoden 2016 sukulehdessä arvelin, että alueen nimi Kerkoneräsija juontuisi Jämsän Kerkkolasta. Sisä-Suomen nimistö on kuitenkin ilmeisesti huomattavasti vanhempaa. Jäljet voivatkin johtaa keskiajalle ja etelämmäksi Hämeeseen.

K. J. Jalkanen esitteli Pohjois-Hämeen erämaat väitöskirjassaan vuodelta 1892¹ Kustaa Vaasan hallintokaudella tehtyjen erämaaluetteloiden mukaisesti. Hänen mukaansa Sääksmäen ja Hollolan kihlakuntien talollisilla oli Pohjanperällä lähes kolme ja puoli sataa erämaakappaletta, edellisillä 131 ja jälkimmäisillä 215 (s. 22). Valtaosa niistä oli sillä alueella, jolle perustettiin myöhemmin Rautalammin pitjä.

Erämaiden varhainen omistus

Ensimmäisen kirjallisen maininnan hämäläisten takamaista Jalkanen ilmoittaa olevan vuodelta 1303 (s. 9). Silloin eränkäynti oli jo vakiintunutta ja tärkeä osa elannon hankintaa. Eränkäynnin tuotosta maksettiin veroa kirkolle, kun valtionverotusta ei vielä ollut. Erämaat sijaitsivat niin hajallaan ja toistensa seassa, että Jalkanen katsoo erämaiden olleen alunperin koko heimon yhteisomistuksessa (s. 10). Näin on täytynyt ollakin, sillä maakuntajako syntyi vasta 1300-luvulla ja kihlakuntajako 1400-luvun alussa kuningas Eerik Pommerilaisen aikaan. Sääksmäen kihlakunta mainitaan ensimmäisen kerran 1420 ja Hollola 1435². Kihlakuntien ja pitäjien yhteisomistuksessa erämaita ei liene koskaan ollut, vaan kylän tai heimon yhteisomistuksesta siirryttiin suoraan yksityiseen omistukseen viimeistään 1300-luvun alkupuolella.

Jalkasen mielestä "satakuntalaiset – – olivat alkuaan yhteisessä erämaan nautinnossa yhdessä heidän [=hämäläisten] kanssaan." Alueen länsilaidalla Längelmävedeltä Keuruulle ja Multialle saakka hämäläisten ja satakuntalaisten eräalueiden välillä ei ollutkaan selvää rajaa, vaan erämaakappaleita oli toistensa joukossa, mikä kertoo siitä, että eräomistukset olivat peräisin maakuntarajojen määrittelyä vanhemmalta ajalta, siis ainakin 1200-luvulta. Hämeen historian mukaan Häme ja Satakunta eriytyivät vasta 1300-luvulla, Häme mainitaan ensimmäistä kertaa vuonna 1319 ja Satakunta 1331³. Häme kuului tuolloin Valdemar Maununpojan herttuakuntaan ja siitä mainitaan maakunnan sinetti ja maakuntakäräjät⁴. Maakunta-

rajat määriteltiin tarkemmin vasta eräkauden loppuvaiheessa.

Mitään järjestelmällisiä alkuperäisluetteloja keskiajan väestöstä ei ole. Asiakirjoihin pääsi satunnaisesti ja yleensä vain riitatilanteiden tai omaisuudenjärjestelyjen seurauksena. Vanhimpia esimerkkejä on vuodelta 1340 peräisin oleva paavin pannabullakirje, jolla 25 nimeltä mainittua hämäläisisäntää määrättiin kirkonkiroukseen maksamatta jääneiden kirkonverojen takia. Enemmälti henkilönnimiä on vasta 1400-luvun puolelta, nekin useimmiten käräjien tuomiomuistiinpanoissa sekä lautamiehinä että asianosaisina ja todistajina tai sakkoluetteloissa.

Keskiaikaiset lähteet

Suomea koskevista keskiaikaisista lähteistä on olemassa valtionarkistonhoitajan Reinhold Hausenin kokoama kahdeksanosainen lähdesarja *Finlands medeltidsurkunder*⁵, joka julkaistiin vuosina 1910–1935. Arkistolaitos on luonut siitä sähköisen tietokannan *Diplomatarium Fennicum*⁶. Se on lisännyt olennaisella tavalla lähteiden saatavuutta, mutta ei ole nykyisen tietämyksen mukainen kriittinen editio, vaan Hausenin kokoelman mukainen toisinto ja sisältää siksi myös sen virheet.

Professori Seppo Suvanto on koonnut kaksi laajaa, keskiaikaa koskevaa henkilöselvitystä, toisen *Satakunnasta*⁷ ja toisen *Sääksmäeltä*⁸. Jälkimmäisen käyttöä kohdistettuun tiedonhankintaan vaikeuttaa olennaisesti se, että siinä ei ole minkäänlaista hakemistoa. Tiedot on kerätty tuomiomuistiinpanoista, sakkoluetteloista ja hallinnollisista kirjeistä. Hallinnolliset rajat eivät olleet keskiajalla mitenkään selkeät, vaan asiat kirjattiin pöytäkirjoihin sen mukaan, missä asia käsiteltiin.

Niinpä kantaisämme Tuomaan maakauppaa koskevasta asiakirjasta "Korhoises brev" kerrotaan Suvannon Satakunta-tiedostossa. Asiakirjaa on selostettu *Wanha Tuomas* -lehdessä 2009, s. 4–7. Se on säilynyt sen historiallisesti onnekkaan, mutta asianomaisen kannalta surkean kohtalon takia, että Ala-Satakunnan tuomari Hogenskild Bjelke

vangittiin vuonna 1600 ja mestattiin 1605, kun hän oli vastustanut kuninkaan vallan kohtuutonta kasvamista. Hänen arkistonsa joutui valtion haltuun Tukholman kuninkaanlinnaan ja säilyi sillä tavalla jälkimaailmalle⁹.

Sisä-Suomessa ei keskiajalla vakituista asutusta ollut, mutta erämaat olivat alkaneet siirtyä yksityisomistukseen, kun ne aikaisemmin olivat olleet kylä- tai heimoyhteisön yhteisnautinnassa. Omistajiksi tulivat aluksi yksityiset erämiehet ja vapaat kumppanuuskunnat, kunnes eräalueista tuli pysyvä osa asuttujen keskuseutujen taloille kuuluvia alueellisesti tarkkaan rajattuja päivä-kuntia, eräsijoja, miehenmetsiä tai -osia ja kalavesiä¹⁰. Yksityisomistusta todistaa myös se, että miehenmetsien myynnistä on tietoja jo 1400-luvulta¹¹. Hämeestä ei ole säilynyt keskiaikaista erämaaluetteloa, mutta Ylä-Satakunnan erämaista on erämaiden verotusta varten laadittu luettelo 1440-luvulta¹². Ei ole mitään syytä olettaa, etteikö Hämeessä olisi tuolloin ollut voimassa vastaava käytäntö.

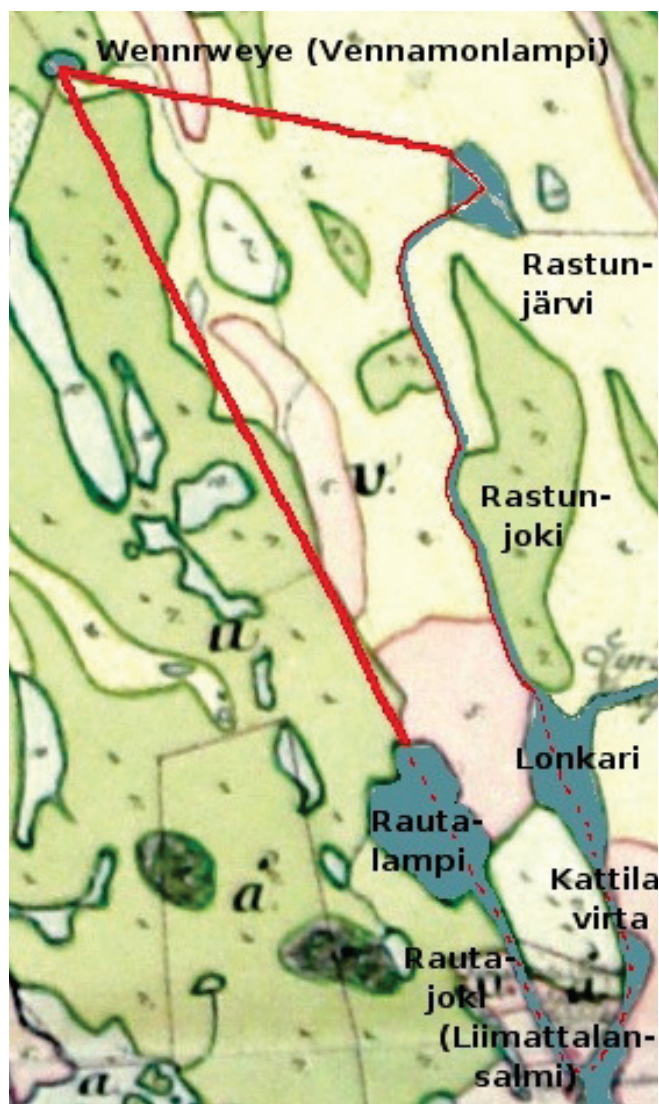
Nimistö on vanhaa

Jo parista esimerkistä käy ilmi, että Sisä-Suomen erämaiden nimistö on vakiintunut jo keskiajalla. Esimerkiksi Lahisten kartanon alaisten erämaiden joukossa mainitaan Olavi Tavastin talousmuistiinpanoissa vuodelta 1467 kolmen miehen erämaa Saarijärvellä. Maininnan uskottavuutta lisää se, että Saarijärvi oli rälssimaata vielä vuonna 1560. Kaikki ei enää silloin kuulunut Lahisille, vaan oli perintöjen kautta siirtynyt muiden sukujen haltuun. Lahisilla oli kuitenkin vielä suuri kuuden miehen erämaa alueen luoteisosassa Pääjärvellä ja Löytänäällä, jotka ovat nykyisin Karstulaa. Näiden nimien vanhuudesta todistaa se, että eränkäynnistä on annettu tuomiokirja jo vuonna 1442, vaikkakin omistuksen rälssiluonne kiistettiin myöhemmin ja sitä tukevat asiakirjat osoitettiin väärennöksiksi.¹³

Toinen esimerkki on Kulsialan talvikäräjillä 1457 annettu tuomio Harvialan kartanon Henrik Svärдин lesken eräsijasta¹⁴. Lueteltujen raja-merkkien perusteella se voidaan paikantaa Koivujärven etelä- ja Pielaveden länsipuolelle. Erämaa oli silloin Lepaan kartanon hallussa. Harviala oli vanhastaan Suur-Vanajaa, nykyisin Janakkalaa. Lepaa taas kuului Kulsialaan eli Tyrväntöön. Näihin varhaisiin läänityksiin lienee kuulunut myös myöhemmin Bjelken omistuksessa ollut eräalue, jonka rajoina mainitaan Rautajoensuu, Rautalammen järvi, "Wenner weye", Kiukaansija, Rastunjoki, Lonkerinjärvi, Kattilanvirta, Tyyrinlammi ja jälleen Rautajoensuu¹⁵. Tämän erämaan mainitsee myös Ilkka

Korhonen opinnäytetyössään¹⁶. Se sisältää järjestelmällisen esityksen myöhemmän Rautalammin alueen eräsijoista, vaikka hän ei kuvaile yleensä eräsijojen rajoja yksityiskohtaisesti eikä kiinnitä huomiota alueen nimistöön, vaan tarkastelukohteena ovat alueiden omistussuhteet.

Rautajoki on nykykartoilla Liimattalansalmi. Eero Lindsberg arvelee paikallistuntemuksensa perusteella, että "Wenner weye", joka on jäänyt Suvannolta kokonaan tulkitseematta, on nykyinen Vennamonlampi ja että Kiukaansija olisi voinut olla Rastunjärven rannalla. Tätä tukee vuodelta 1782 peräisin oleva pitäjänkartta¹⁷, jossa raja menee Rautalammen mutkaa tekemättä suoraan Vennamonlampeen, joka on kartalla, mutta jota ei ole nimetty. Siitä raja kääntyy itään kohti Rastunjärveä. Vennamonlampi ja Rastunjärvi ovat yhteisiä 1500-luvun rajamerkkejä Kerkoneräsijan kanssa. Rastunjärvestä raja kulkee Rastunjokea eli nykyistä Lonkarinjokea pitkin etelään Lonkerinjärven eli nykyiseen Lonkariin. Alueelle perustettiin myöhemmin Liimattalan talo (Vaajasalmi 2 vanhaa numeroa), josta tuli lopulta Korholan kartano niin kuin viime vuoden Wanhassa Tuomaassa kerrottiin. Isojaossa alueen itäraja oikaistiin eikä se enää kulkenut jokea pitkin.

Kerkoneräsijaa ei mainita Rautalammin historiassa eikä Hämeen historiassakaan. Edellisessä Saloheimo arvelee Kerkonjoensuun nimen olevan tekemisissä Jämsän Kerkkolan kanssa. Kerkoneräsijaa ei mainita myöskään Suvannon Sääksmäkeä koskevassa selvityksessä. Se alue oli eräkauden lopulla Jämsän talollisten hallussa ja mainitaan Hollolan erämaiden luettelossa 1552 Niinivedellä olevina eräsjoina, koska Jämsä kuului tuolloin Hollolan kihlakuntaan. Se siirrettiin Sääksmäen kihla-kuntaan vasta vuonna 1582.

Keskiaikaisen aineiston valossa näyttää ilmeiseltä, että nimi "Kerkoneräsija" ei johdu Jämsän Kerkkolasta, niin kuin vielä viime vuonna luulin, vaan on vanhempaa perua. Tätä tukee sekin, että Kerkoneräsijan muodostaneet miehenmetsät eivät olleet 1552 Kerkkolan, vaan Seppolan ja Heikkilän talollisten hallussa. Kerkoneräsijalle nimen antanutta Kerkkoa tai Kerkkolaa ei ole näin ollen ehkä etsittäväkään Jämsästä, vaan etelämpää Hämeen kantapitäjistä.

Kerkkola

Sääksmäeltä ei Kerkkolaa löydy, mutta toisessa vanhassa Hämeen pitäjässä Janakkalassa on Kerkkola. Janakkala kuului Suur-Vanajaan ja oli Sääksmäen tavoin nimismiespitäjä jo ennen kihlakuntien perustamista¹⁸. Kalaisa koski olisi hyvin voinut antaa aihetta pitää koskea ja koko jokea nimen antamisen arvoisena jo varhain keskiajalla. Kerkonjoki olisi myöhemmin antanut nimen koko maakirjakylälle. Nimi Kerkoneräsija voisi siten juontua jo heimo-omistuksen ajoilta tai sitten se annettiin yhteisnimeksi olemassaolevan joen nimen mukaan kahdelle sen molemmiin puolin sijainneelle jämsäläisten erämaalle vasta 1500-luvun puolenvälin maakauppojen yhteydessä..

Vanajan-Hämeen erämaita tiedetään nimistön perusteella olleen ainakin myöhemmän Laukaan alueella¹⁹. Siitä ei olisi enää ollut pitkäkään matka jatkaa ylemmäksi samaa vesireittiä Rautalammin suuntaan. Nimistövertailujen perusteella²⁰ esimerkiksi Hauhon Vitsiälällä on ollut erämaita nykyisen Vihtavuoren seutuvilla, missä on edelleen muitakin Vihta-alkuisia nimiä. Edelleen Hauhon Kyömilällä oli erämaa nykyisellä Konginkankaalla (Kömi). Muita muinais-Lempäälän talojen erämaita oli vesistöreitin varrella Vatianjärvestä Kuhnmoon, missä esiintyy muun muassa seuraavia nimistöyhtäläisyyksiä Kapia → Kapeenkoski, Pörölä → Pörrinvirta ja Kohna → Kuhnamo. Suur-Vanajan Suontaka, Suotaala lienee puolestaan antanut nimen Suolahdelle ja Suojoelle (nykyistä Äänekoskea). Muinais-janakkalaisia nimiä on muitakin ylempänä Saarijärven reitin

varrella. Yksittäisten nimien todistusvoima on mitätön, mutta Voionmaan runsas nimiaineisto, jossa erämaat vielä ryhmittyvät kantapitäjittäin, tuntuu vakuuttavalta. Rautalammin alueelta vastaava vertailua ei ole tiedossani.

Suur-Jämsän historian mukaan (osa I, s. 107) Jämsän arvellaan saaneen ensimmäiset asukkaansa Hämeenlinnan lähipitäjistä, joihin Janakkala kuuluu. On siis hyvin mahdollista, että juuri sieltä olisi riittänyt väkeä sekä Jämsään Kerkkolaa asuttamaan että Rautalammin eränkäyntiin. Lähteiden perusteella ei voida päättää, onko Kerkoneräsijan nimenantajana ollut Janakkalan Kerkkola vai Jämsän Kerkkola, jälkimaininenkin kun on ollut olemassa jo keskiajalla. Yhteys on kuitenkin ilmeinen ja jos nimi on peräisin erämaiden heimo-omistuksen ajalta, niin nimenantajana on Janakkalan Kerkkola.

Vähän yllättäen Janakkalan historiasta ei tässä asiassa ole juurikaan apua, ei vanhasta vuoden 1931 painoksesta eikä uudemmasta vuodelta 1976 olevasta. Se painottuu nimittäin voimakkaasti kartanoiden ja rälsstalojen historiaan ja sekin, mikä talonpoikaistaloista on kerrottu, koskee uutta aikaa 1500-luvun loppupuolelta eteenpäin. Ainoa huomionarvoinen maininta on ehkä se, että Janakkalan Kerkkola oli jo 1539 kolmitaloinen kylä, joka kuului tuolloin Mäskälän (eli Vanajan) hallintopitäjän Turengin neljännekuntaan.

Niiniveden erämaat myöhemmän Rautalammin alueella olivat eräkauden lopulla jämsäläisten talojen hallussa. Tuomas Korhoselle Kerkoneräsija ei siirtynyt jämsäläisiltä, vaan hän osti sen Lasse Hoijalta ja Varalan Ragvaldilta. Heidän on pitänyt toimia nopeasti, ehkä vain välimiehenä, sillä 1552 Kerkoneräsijan eräkappaleet oli vielä kirjattu Jämsän talollisten nimiin ja heti seuraavan vuoden alusta he myivät Kerkoneräsijan edelleen kantaisällemme Tuomaalle. Lasse ja Rauko olivat Kangasalan emäkirkkopitäjän talollisia⁷, siis Satakunnan puolelta. Näistä keskiaikaisista satakuntalaisista kirkkopitäjistä Pirkkala, Orivesi, Lempäälä ja Vesilahti, jotka myöhemmin liitettiin Hämeeseen, käyttää Seppo Suvanto yhteisnimitystä Hämeen-Satakunta²¹.

Lasse Hoija on Lasse Hoiva Haapasaaren jakokunnan Hoivalan talosta (s. 870). Sukunimi on kirjoitettu asiakirjoihin monessa muodossa: Hoia, Hoiffua, Hoijua, Hoyffwa, Hoia, Hoija, Hoiffa, Hänet mainitaan muun muassa katselmusmiehenä Kangasalan kesäkärajillä 1559. Varalan Ragvald oli kotoisin Heponiemen neljänneksen Salokunnan jakokunnan Varalan alajakokunnan Raukolasta⁷ (s. 852). Hän toimi ilmeisen pitkään Heponiemen neljänneksen veronkantomiehenä (bolman). Nimi esiintyy myös muodoissa Rauald aff Varala, Raffualdh Varapennan tai Varapennon, Ragnel

Kustaa Vaasan asutuspolitiikka

Ei ole selvää, miten Lassi ja Rauko olivat Kerkoneräsijan hankkineet, varsinkin kun se oli Hämeen erämaiden joukossa kaukana Ylä-Satakuntaan kuuluneelta Kangasalalta. Ehkä he, varsinkin Varalan Rauko, olivat asemansa ansiosta tavallista valveutuneempia ja näkivät mihin suuntaan asiat olivat muuttumassa. Kuningas Kustaa Vaasa oli nimittäin jo vuonna 1542 norlantilaisille osoittamassaan kirjeessä julistanut kaikki asumattomat metsämaat Jumalan, meidän [so. Kustaan] ja Ruotsin kruunun maiksi: ”sådana äger, som obygde ligger, höre Gud, oss, och Swerigis Crone till, och ingen annan”²². Hän kirjoitti samasta asiasta 1550 Korsholman voudille, Suomen laamanneille ja Savonlinnan linnanpäällikölle kirjeen, jossa kehotti rohkaiseen talonpoikia muuttamaan erämailla²³.

Suomennettuna nykykielelle hän sanoi siinä muun muassa seuraavaa:

”Ja koska me olemme kuulleet että se erämaa on mahtava ja suuri metsä ja että siellä kyllä on varaa tehdä hyviä tiloja, joissa ihmiset voivat asua; – – on meidän tahtomme ja käskymme, että te pidätte neuvoa että joku osa rahvasta ryhtyisi raatamaan ja rakentamaan mainitulla erämaalla, – – Sitä te kaikki, kukin kumminkin erittäin siellä, missä olette käskynhaltijoina, tarkimmasti noudattakaa”.

Tämä ei varmaankaan tullut yleisesti talonpoikien tietoon tai ei ainakaan heidän ymmärrykseensä. Talonpojat myivät erä-osuuksiaan, olivat myyneet jo sadan vuoden ajan, näkemättä asutusmahdollisuuksia ja niistä seuraavaa eränkävynnin tuotosta riippumatonta erämaiden arvonnousua. Ehkäpä tässäkin tapauksessa Kangasalan valveutuneet talonpojat toimivat vain välittäjinä ja myivät jämsäläisiltä vasta ostamansa Kerkoneräsijan heti eteenpäin vakinaista asuinpaikkaa etsivälle Korhoselle.

Viitteet:

1. Jalkanen, K. J. *Pohjois-Hämeen erämaan asutus ja olot vuoteen 1620*. Väitöskirja. Hämeenlinna 1892. Saatavissa verkosta osoitteesta <http://www3.jkl.fi/kirjasto/keskiaineisto/pohjois-hame.htm>
2. Suvanto, S. *Yksilö myöhäiskeskiajan talonpoikaisyhteiskunnassa. Sääksmäen kihlakunta 1400-luvun alusta 1570-luvulle*, s. 15. Suomen historiallinen seura 1995.

3. *Hämeen historia I*, s. 207, 418. Hämeen heimoliitto, Hämeenlinna, painovuosi merkitsemättä.
4. Kaukovalta, K. V. *Hämeen läänin historia 1*, s. 3. Arvi A. Karisto 1931.
5. Hausen, R. *Finlands medeltidsurkunder I–VIII*. Suomen valtionarkisto, 1910–1935
6. Diplomatarum Fennicum osoitteessa <http://extranet.narc.fi/DF/DFprojekti.HTM>, viitattu 12.1.2017.
7. Suvanto, S. *Satakunnan henkilötiedosto 1303–1571*, s. 852. Saatavissa osoitteesta <http://www.narc.fi/suvanto/>. Asiasta kerrottiin Wanha Tuomas -lehdessä 2009, s. 4–7. Linkki myös sivulla <http://rautalamminkorhoset.fi/sukututkimustietoa>.
8. Suvanto, S. *Yksilö myöhäiskeskiajan talonpoikaisyhteiskunnassa. Sääksmäen kihlakunta 1400-luvun alusta 1570-luvulle*. Suomen historiallinen seura 1995.
9. Suvanto 1995, s. 74–75.
10. Voionmaa, V. *Hämäläinen eräkausi*, s. 26–37. WSOY 1947.
11. Suvanto 1995, s. 137.
12. Voionmaa emt. 156–157.
13. Suvanto 1995, s. 77–78.
14. Suvanto emt, s. 70.
15. Suvanto 1995, s. 79.
16. Korhonen, I. *Vanhan Rautalammin asuttaminen 1500-luvulta 1630-luvulle*, s. 80. Pro gradu -työ, Helsingin yliopiston historian laitos 1979.
17. Wirzelius, J. *Geographisk Afritning öfver Rautalambi Socken uti Savolax och Karelen Höfdingsdöme, författaed År 1782*. Saatavissa verkosta osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23945/lantmat.lev.%201850%20nr%20177%20rautalami.jpg> Alkuperäinen kartta on Ruotsin valtionarkistossa (Riksarkivet), viitekoodi SE/RA/420571/02/1/0177:00001.
18. Suvanto 1995, s. 23.
19. Voionmaa, emt. s. 479.
20. Voionmaa, V. Keski-Suomen eräkautisia valtaus- ja asutusvaiheita. Teoksessa *Keski-Suomi 1*, s. 52–64. Keski-Suomen museoyhdistys, Jyväskylä 1935.
21. Suvanto, S. Katsaus Hämeen-Satakunnan vaiheisiin 1550–1700. Teoksessa *Hämeen historia 2:2*, s. 409–568. Arvi A. Karisto, Hämeenlinna 1960.
22. Minkkinen, P. *Sisämaan erämaiden asuttaminen ja rajahistoria keskiajalta suurvaltakaudelle*. Verkkoartikkeli osoitteessa petriminkkinen.fi/julkaisut/Minkkinen%20-%20asutusjaraja.pdf
23. Jalkanen 1892, s. 38.

Rihvelitaulun ääressä

Pekka Korhonen, Mänttä

Kiertokoulut ovat osa suomalaisen koululaitoksen historiaa. Yleinen oppivelvollisuuslaki vuodelta 1921 lopetti niistä viimeisetkin. Otto Korhonen Vesannolta toimi kiertokoulun opettajana 1800-luvun lopulla ainakin Karttulassa, Padasjoella ja Ruotsinpyhtäällä sekä kansakoulunopettajana Suursaassa ja Nurmijärvellä.

Uskonpuhdistuksen jälkeen herättiin vähitellen näkemään tärkeäksi myös tavallisen kansan lukutaidon kehittäminen. Rautalammin seurakunnan piispantarkastuksen pöytäkirja vuodelta 1695 totesi pitäjän miesten osaavan lukea katekismusta kauniisti ja puhtaasti ulkoa. Tosin vain muutama seurakuntalainen osasi todellisuudessa lukea.

Luku- ja kirjoitustaitoa edistämään kehittyi kirkollinen kiertokoulujärjestelmä. Opettajaksi valittiin kyseiset taidot omaava ja kristinoppia tunteva henkilö. Hän kiersi seurakunnan kyllä asettuen johonkin suurempaan taloon 3–6 viikoksi kerrallaan. Usein tupa toimi luokkahuoneena, jossa eri-ikäiset, useimmiten 7–16-vuotiaat oppilaat saivat opetusta aluksi tavaamisessa ja ulkoluvussa, myöhemmin myös katekismuksessa ja kristinopissa.

Rautalammilta mainitaan vuonna 1883, että oppilaiden tuli tuoda mukanaan rihvelitaulu, Leinbergin kirjoittama raamatunhistoria, Schöнемannin aapinen ja katekismus. Opetusjakson päätyttyä oppimestari siirtyi seuraavaan kylään tai kinkeripiiriin ja aloitti saman jakson uudestaan.

Kiertokoulun käynnistä sai myös todistuksen, setelin, johon arvosanat merkittiin käyttäen asteikkoa 0–4. Numeroon liittyi myös sanallinen luonnehdinta oppilaan taidoista.

Kiertokoulunopettaja Otto Korhonen

Otto Kaapronpoika Korhonen syntyi 6.7.1852 Vesannon Huttulassa (Sonkarinsaari 8), vaikka syntymämerkintä on Rautalammin kirjoissa. Vesannon omat kirkonkirjat alkavat nimittäin vasta vuosikymmenen jälkipuolelta ja kunta itsenäistyi lopullisesti vasta parikymmentä vuotta myöhemmin. Vuonna 1881 Otto muutti Karttulaan kiertokoulun opettajaksi. Siellä hän toimi vuoteen 1885 saakka. Mukana seurasivat vaimo Ida Johanna Huttunen s.26.1.1862 ja kaksi lasta: Karl Gabriel sekä Selma Katariina. Karttulan aikana syntyi vielä poika Otto.

Perheen toimeentulo kiertokoulunopettajan ansioilla oli tiukkaa. Palkkio opetuksesta oli yleensä 300–400 markan luokkaa vuodessa. Rautalammillä kiertokoulun opettajan palkka oli 1880-luvulla 350 markkaa vuodessa. Koska palkkaehdot

jäivät kovin heikoksi, saatettiin vuosipalkkaan lisätä tietty tynnyrimäärä rukiita ja ohria.

Joutsenon koulumestari Antti Jauho lv. 1904-05

Kiertokoulutodistuksen arvosanat

Sangen hyvä	4+
Hyvän hyvä	4
Hyvä	4-
Tyydyttävän hyvä	-4
Sangen tyydyttävä	3+
Tyydyttävää parempi	3
Tyydyttävä	3-
Välttävän tyydyttävä	-3
Sangen välttävä	2+
Välttävää parempi	2
Välttävä	2-
Autettavan välttävä	-2
Autettava	1+
Heikkoa parempi	1
Heikko	1-
Heikon heikko	-1
Mitättömä parempi	0+
Mitätön	0
Oikein mitätön	0-
Jo harjoittelee	.. :
Ei harjoittele	.. -

Joutsenossa käytettiin tarkennettua asteikkoa.

Myös sanomalehdissä valiteltiin kiertokoulun opettajien huonoja palkkoja. Kotkan Sanomat kirjoitti 3.12.1890 otsakkeella Sananen maamme kiertokouluista seuraavaa:

"Mitä kiertokoulun opettajien palkkaukseen tulee, ovat aivan kerrassaan poissa oikeasta, sillä kiertokoulun opettajien palkat ovat niin peräti pienet, että eivät ne enimmiltään vastaa kunnon rengin palkkaa...tuskin yksi mies sillä vuoden tulee toimeen...perheellinen mies voipi sitä vähemmin tulla toimeen opettajan palkalla."

Samainen kirjoittaja ottaa kantaa myös kiertokoulun opettajien työoloihin:

"Mitä huoneisiin tulee, ovat ne peräti puutteelliset... tukalan kuumia ja kaikenlaisen pölyn ja tomun vallassa."

Vielä opettajien ammattisivistykseen liittyen

kirjoitus jatkuu:

"Nykyään kiertokoulujen opettajina on paljon aivan kunnottomia, oppimattomia henkilöitä sentähden vaan, että osaavat pahaisesti lapsia luettaa ja vähän kirjoittaa töhertää ja tietävät sen, että $2 \times 2 = 4$. Tämä on sitten opettaja."

Saattoi kirjoitus tietysti liittyä tuohon aikaan käytyyn "kilpailuun" kiertokoulun ja kasvavan kansakoulun välillä. Ehkä sillä haluttiin väheksyä kiertokouluja. Mutta uskokaamme, että sukulaisemme Otto Korhonen oli pystyvä ja osaava kiertokoulun opettaja. Sitä todistaa Oton valitseminen seuraavaan työpaikkaan Padasjoelle.

Perhe kasvaa

Sanomalehti Hämäläinen kirjoitti 31.1.1885 näin: *"Kiertokoulun opettajaksi Padasjoen seurakuntaan on 14 hakijasta valittu Otto Korhonen Karttulasta. Otto otti muuttokirjan Padasjoelle ja 15.2.1885 koko perhe muutti Jokioisiin. Paikkakunnalla vierähtikin lähemmäs viisitoista vuotta ja sinä aikana perhe kasvoi neljällä hengellä. Syntyivät pojat Onni Wilhelm, Rauha Hjalmar, Lauri Emil ja Frans Oskar."*

Padasjoen kirkkoraati oli kokouksessaan 7.10.1883 laatinut ohjesäännön kiertokouluja varten. Laaditussa pöytäkirjassa todettiin mm. seuraavaa:

"Opettajaksi tai opettajattareksi saapi kirkkoraati soveliaimmalla tavalla kutsua tavoiltaan nuhteetoman henkilön, jolla on lapsen opettamiseen sopiva mielenlaatu ja hakemukseensa liittää

- 1. Papinkirjan maineestaan*
- 2. Päästötodistuksen ylhäisemmästä kansakoulusta*
- 3. Todistus käytöllisistä kyvyistä koulussa opetettavissa aineissa"*

Edelleen palkkauksesta ja muista eduista:

"Jokaisen kutsutun koulun opettajan tai opettajattaren tulee saada palkaksi vuosittain 300 mk sekä vapaan huoneen, valon ja lämmön lukupaikassaan varsinaisena lukuvuonna sekä vapaan kyydin lukupaikasta toiseen.

Koulunpidosta:

Koulujen tulee vähintään kuusi tuntia päivässä neljäkymmentä viikkoa vuodessa oleman työssä. Lukuvuoden, jonka joulun lupa-aika jakaa kahteen lukukauteen, alkaa ja päättyy, milloin kirkkoraati soveliaimmaksi näkee. Lukuvuosi on päättyvä kunkin opettajan piirikunnassa kirkkoraadin määrämällä yleisellä tutkinnolla vuotuisten oppilasten kanssa."

Suurkylän kansakoulu Suursaaressa

Suursaareen

Ambulatorisk läraren eli kiertokoulun opettaja Otto Korhonen, vaimo ja seitsemän lasta siirtyivät Ruotsinpyhtäälle 17.9.1898. Oleskelu siellä jäi vain vuoden mittaiseksi ja 29.9.1899 Otto perheineen muutti Suomenlahdelle Suursaareen. Ilmeisesti tällä kertaa hän pääsi nauttimaan paremmasta palkastakin, sillä pesti oli kansakoulunopettajan virka. Suurkylän koulussa oli yksi luokkahuone, käsityöluokka ja opettajan asuntona kaksi kamaria ja keittiö.

Kotkan Sanomat kirjoitti asiasta 18.7.1899:

"Suursaaren Isonkylän kansakouluun valitsi johtokunta väliaikaiseksi opettajaksi herra Otto Korhosen Ruotsin-Pyhtäältä. Hakijoita oli kaksi, joista ei ollut kumpikaan täysin hakukelpoinen.

Oloihin perehtyneeltä tuntuu hyvin kummalta, ettei seminaarin läpikäyneiden tee mieli tänne asettumaan, vaikka palkka on hyvä 1300 mk ja kouluhuoneet ja opettajan asunto oivassa kunnossa. Lisäksi on luonto suurenmoinen, paikka terveellinen. Suuren maailman kanssa on opettaja täältä käsin yhtä hyvin ellei paremminkin yhteydessä kuin ollessaan jossain sydänmaan koulussa mantereella, sillä posti saapuu säännöllisesti kerran viikossa. Avoveden aikaan pääsee helposti itsekin Kotkaan ja päinvastoin."

Liekö Suursaaren ilmastolla ollut merkitystä nimen annossa, kun elokuussa 1900 perheeseen syntynyt tytär sai nimen Ilma Siviä. Kuukausi aikaisemmin heinäkuussa oli perheen vanhin poika Karl Gabriel kuollut lavantautiin. Kallen nimen edessä on titteli v.t. kansakoulun opettaja, eli olisiko poika ollut jatkamassa isänsä jalan jäljissä. Kalle haudattiin Helsinkiin.

Samana vuonna muuttivat kiertokoulun

opettaja Otto Korhonen, vaimo Ida Johanna Huttunen ja tytär Selma Katariina Nurmijärvelle sekä poika Otto Kotkaan. Vuosisadan vaihteessa Otto oli 48-vuotias eli työvuosia oli ilmeisesti vielä jäljellä. Kirkonkirjojen seuraaminen netissä päättyy kuitenkin näihin aikoihin ja niin jäävät sankarimme myöhemmät vaiheet toistaiseksi pimentoon niiden perusteella selvittäen. Samoihin aikoihin alkoivat kansakoulut vallata kunnissa yhä enemmän tilaa kiertokouluilta. Maamme viimeinen kiertokoulu lakkautettiin vuonna 1937 Pyhäjärvellä.

Pitäjänhistorioista selviää vielä lisää. Otto mainitaan Nurmijärven pitäjän historian III osassa (Irja Sormunen 1974) s. 154 kiertokoulunopettajien luettelossa yhtenä nimenä parinkymmenen vuosisadanvaihteen molemmin puolin toimissa olleiden joukossa. Kiertokoulupiirejä pitäjässä oli viisi Oton siellä ollessa.

Otto pääsi kaiketi myös kansakoulunopettajaksi, sillä II osan (Päiviö Tommila) sivulla 534 sanotaan näin:

"Ensimmäinen piirijakoasetuksen perusteella alkaneista kouluista oli Klaukkalan koulu. Kauppiat Costiander ja Kjöldman olivat tosin jo ennen asetuksen voimaantuloa suunnitelleet koulun perustamista, mutta tulokseen heidän ponnistuksensa johtivat vasta syksyllä 1899, jolloin samassa kokouksessa, jossa uusi asetus hyväksyttiin, päätettiin mitä pikimmin aloittaa uusi koulu Klaukkalassa. Koska isonjaon tarkistus oli kylässä

*käynnissä, päätettiin koulu sijoittaa alkuun vuok-
rahuoneisiin. Kevällä 1900 kunta vuokrasi Ala-
Tilkan talon 5 vuodeksi. Toimintansa koulu aloitti
seuraavana syksynä opettaja Otto Korhosen joh-
dolla. Oman koulutalon se sai v. 1905."*

Vuoden 1905 henkikirjassa Nurmijäven Klaukkalassa (kirkonkylän numeroa 13) on itsel-
linen Selma Korhonen s. 1881. Merkinnästä ei käy
tarkasti selville, missä Selma asuu ja mitä hän
tekee. Otto asui vuoden 1910 henkikirjan mukaan
Yli-Mattilan talossa (Kirkonkylä 4). Merkintä on
lyhyt ja tyyli:

*"Ent. kiertokoulunopettaja Otto Korhonen s. 1852,
vaimo Ida s. 1860 (vaivaistalossa), molemmat
köyhiä, vap[autettu veronmaksusta]."*

Lähteet:

Saloheimo, V. Rautalammin historia, 1959
Rautalammin seurakunnan verkkosivut
Padasjoen seurakunnan verkkosivut
Reisjärven kunnan verkkosivut, koulun historia
Rautalammin kirkonkirjat
Karttulan kirkonkirjat
Padasjoen kirkonkirjat
Ruotsinpyhtään kirkonkirjat
Suursaaren kirkonkirjat
Suomen Historian Pikkujättiläinen, WSOY 1989
Kansalliskirjaston digitaalinen sanomalehtiarkisto

Nurmijärven Klaukkalan kansakoulu vuonna 1910. Nurmijärven museo CC-BY-NC-ND.

Viime vuoden sukulehdessä olleesta Lea Hytösen jutusta Ajatuksia sukututkimuksesta oli erehdyksessä pudonnut pois kirjoittajan ylläpitämän Tuomas Korhosen jälkeläisten verkkosukupuun osoite <https://www.geni.com/family-tree/index/6000000008648505961>.

Savutupaa on tutkittu

Hannu Korhonen, Orimattila

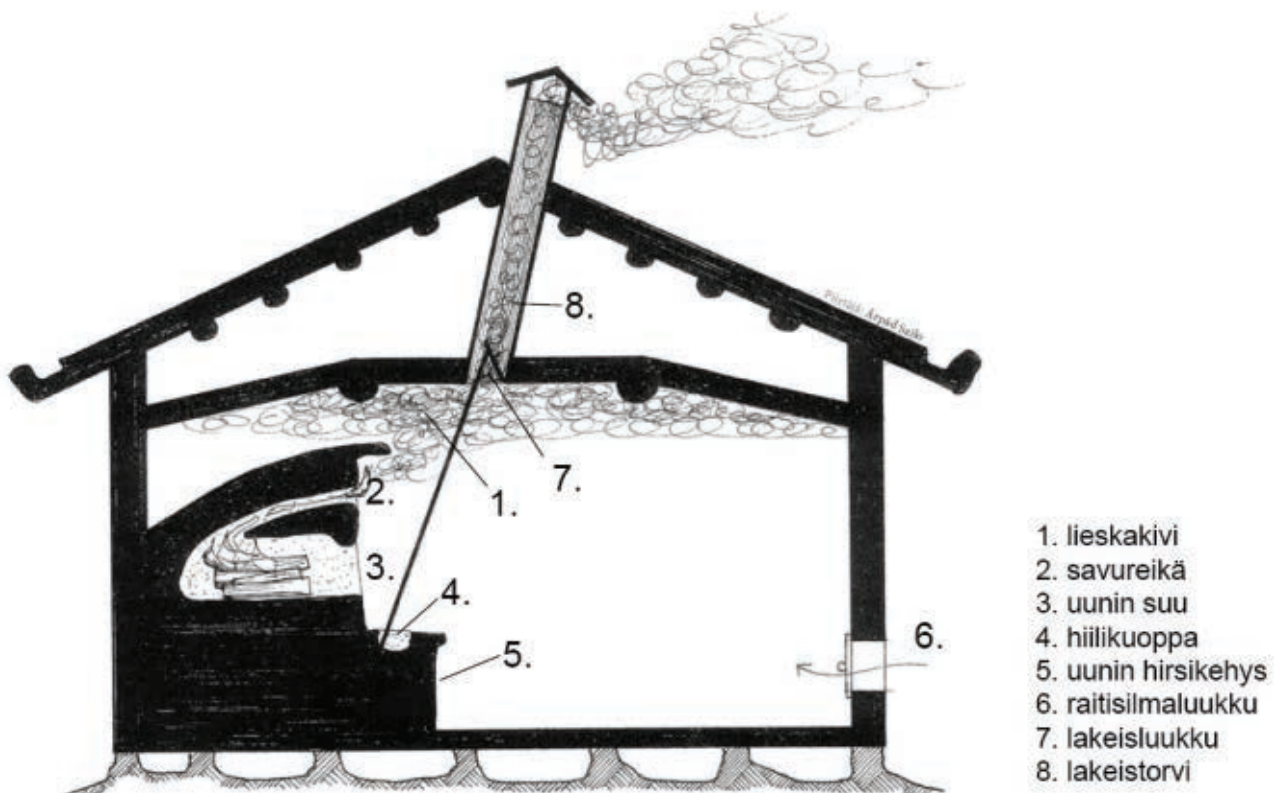
Savutupaa on usein pidetty alkeellisena asumismuotona, mutta todellisuudessa se on monin tavoin mainettaan parempi. Erityisesti sen energiatehokkuus on huippuluokkaa. Sukuseuran kesämatkalla päästiin tutustumaan asiaan käytännössä Rikkenbergeretin perinnetalossa, missä savutupa lämpisi savutuvan päivän kunniaksi¹.

Verkosta saa yhä edelleen lukea esimerkiksi seuraavanlaisia luonnehdintoja: "Kaiken lisäksi savutuvan ilma oli aina hyvin epäpuhdasta hengittää, ja savutupa oli myös hyvä kasvualusta ja pesimispaikka kaikenlaisille bakteereille ja erilaisille sairauksille, jotka siihen aikaan olivat yleisinä vit-sauksina etenkin vähävaraisen kansan keskuudessa."²

Toisenlaisen kuvan savutuvasta antoi aikanaan Samuli Paulaharju³: "Suurimpien savutupien – – laen korkeus lattiasta oli joskus nelisen metriä, ylikin. – – Mustana kiiluu karstainen kaartolaki, nokisena paistaa seinäin yläosa, mutta alapuoli savurajaa myöten on hiekkapesulla hängattu puhtaaksi. – – Mutta kun pirtti parhailaan lämpää, – – on koko pirtinlaki paksun harmaan sauhun peitossa – – kuin läpinäkymätön pilvi häilyy haiku päiden yläpuolella, mutta alempana on aivan savuton ilma. Sitä myöten kuin haiku pursuaa pirttiin, se etsii tiensä ulos laessa olevan reppanan sekä suoraan ylös kohoavan lakeistorven kautta."

Savutupia on varmaan ollut monenlaisia kiuaslämmitteistä maalattiaisista mökkirähjistä savu-uunilla ja lakeistorvella varustettuun puulattiaiseen pirttiin. Nokisuudesta huolimatta tai ehkäpä juuri sen takia savutupa ei ollut suotuisa elinympäristö pieneliöille eikä loishyönteisille. Eikä paksu savu haitannut elämistä edes lämmittämisen aikana, sillä savun poistumista voitiin säätää lakeistorven suulla olevalla lakeisluukulla⁴. Jos tupa oli riittävä korkea, niin savukerroksen alapuolelle jäi savuton alue, jossa mahtui hyvin seisomaan.

Tällä vuosituhannella Värmlannissa tehdyt mittaukset⁵ ovat osoittaneet, että savutupa on useassa suhteessa uunilämmitteistä parempi. Eikä lämmityksenaikainen savunmuodostukseen ollut ongelma, sillä tutkijan mukaan "savukaasujen ja huonelämpötilan lämpötilaerosta johtuen savu asettuu selkeäksi kerrokseksi välikaton alle runsaan kahden metrin korkeuteen. – – Suurin syy [energiatehokkuuteen] on välikatossa, jonka päällä on maatyte. Sen lämmentyä hyvin savukaasujen

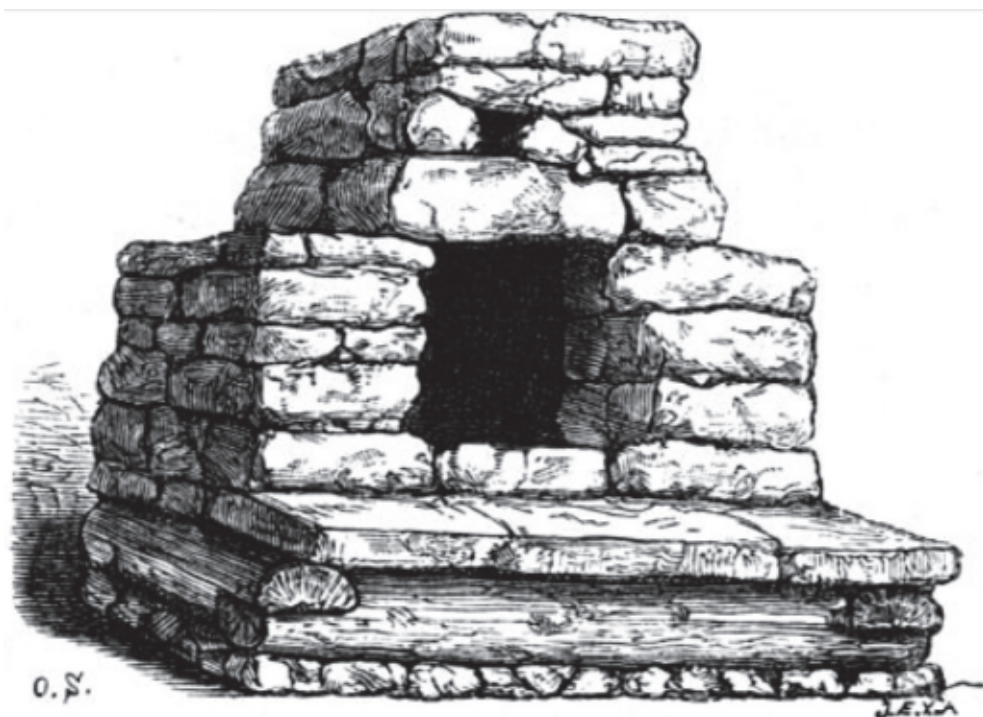
Savutuvan poikkileikkaus lämmitysjärjestelmän keskeisten osien kohdalta. Kuva Árpád Sálón diplomityöstä⁴.

vaikutuksesta, se luovuttaa pitkän aikaa lämpöä. Tämän johdosta koko huone lämpiää tasaisesti, eikä niin kuin perinteisissä tuvissa pääosin tulisijan läheisyydessä". Oman aikansa katto-lämmitys siis.

Tutkimuksessa mitattiin hiilimonoksidi-pitoisuutta (häkä) 160 cm:n korkeudelta lattiasta. "Osoittautui, että koko tutkimusjakson ajan pitoisuudet olivat Työsuojeluhallituksen antamien raja-arvojen alapuolella." Energiatehokkuudeltaan savutupa on erittäin hyvä. Lämmityksen hyötysuhde on yli 90 prosenttia. Lämpöenergiasta varastoituu noin kaksi kolmasosaa uunin kivirakenteisiin ja kolmannes välikaton maa- tai hiekaeristeeseen. Parhaimmillakin uloslämpiviillillä uneilla päästään huolellisesti lämmittämään noin 80

prosentin hyötysuhteeseen. Ero näkyy esimerkiksi siinä, että savukaasujen lämpötila on noin 50° C, kun ne poistuvat savutuvan lakeistorven kautta, kun taas kaakeliuunin vastaava lämpötila on usein noin 140° C. Avotakka jää kauas jälkeen 20 prosentin hyötysuhteellaan.

Tutkija pohdiskeli vielä, miksi savutupa poistui käytöstä hyvistä ominaisuuksistaan huolimatta. Tärkeimmäksi syyksi hän arveli sitä, että savutuvan tekniikka on kokonaisuus, kun sen sijaan kaakeliuunin voi sijoittaa mihin tahansa tilaan, jossa se voidaan kytkeä savupiippuun. Savutuvan oli väistytävä, kun elintapojen muuttuminen alkoi vaatia yksityistä tilaa, mihin kaikille yhteisessä savutuvassa ei ollut mahdollisuutta.

Viitasaarelainen savu-uuni 1800-luvulta. Huomaa savuaukko uunin suun yläpuolella. Kuva Gustav Retziuksen kirjasta⁶.

Viitteet:

1. Nya Wermlands-Tidningen 12.7.2017, <http://nwt.se/torsby/2017/07/12/valbesokt-pa-rokstugans-dag>, viitattu 28.8.2017.
2. Verkkoartikkeli Solansuun torpparina <http://www.rajapuro.net/perhe/tarina2.html>, viitattu 21.7.2017.
3. Paulaharju, Samuli: Kuva sieltä, toinen täältä kautta Suur-Suomen. Toinen painos, Werner Söderström osakeyhtiö Porvoo 1944. Saatavana myös verkosta https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/59695/1944_f531589.pdf?sequence=1.
4. Sailo, Árpád: Savutupien aarreaitta, suomalaista rakennuskulttuuria Keski-Skandinaviassa. Diplomityö, Aalto-yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, 2012. Saatavana myös verkosta; linkki sivulla <https://mycourses.aalto.fi/course/view.php?id=4050§ion=1>, viitattu 23.7.2017.
5. Nilsson, Per Olov: Rökstugan på Mattila. Finnbygdens förlag 2011. Tiivistelmä suomeksi: Savutupa – paljon mainettaan parempi, Värmlands museum, Thorsby Finnskogscentrum.
6. Retzius, Gustav: Finland i Nordiska Museet. Några bidrag till kännedomen om finnarnes gamla odling. G. & G. Beijers förlag, Stockholm 1881. Saatavana myös verkosta <http://www.doria.fi/handle/10024/101429>.

Ajatuksia savutuvista ja muista hienoista paikoista

Martti Korhonen, Tampere

Savutuvat ovat olleet lähiaikoina mielessäni. Olen tekemässä parhaillaan museologian alan väitöskirjatutkimusta hirsitaloasumisesta. Aiheena on perinteisen hirsitalon eloisan ja moninaisen aistimaailman vaikutus talon ja asukkaan välisessä suhteessa, tai toisin sanottuna se, millä tavalla hirsitalo puulämmityksineen, napsahtelevina seinineen, vetoisina ikkunoineen sekä moninaisine eletyn elämän ja historian jälkineen koskettaa ja muokkaa ihmisen sisintä. Ei liene yllättävää, että myös savupirtin väkevä ja erityinen aisti-ilmasto on herättänyt kiinnostukseni. Kun huomasin lehteen olevan tulossa Hannu Korhosen jutun savutuvista, päätin kirjoittaa muutaman ajatuksen aiheesta myös oman tutkimukseni näkökulmasta.

Savupirtti on varsin kiinnostava rakennustyyppi. Se on sitä paitsi historiallisena ilmiönä, mutta myös aistimuksellisesta näkökulmasta. Savutuvassa on monenlaista aistittavaa, joka eroaa ratkaisevasti nykyaikaisesta asunnosta. Tämä tekee siitä erityisen ja kiinnostavan osan asumishistoriaamme.

Rautalammin museon savupirtin ikkuna. Pimeä ja tumma huone on nykymittapuun mukaan epäkäytännöllinen, mutta siinä on sellaista viehätystä, jota ei löydä modernista asunnosta. Mainittakoon aiheen ulkopuolelta, että kuva on otettu 1800-luvulla kehitetyllä kolmiväri-tekniikalla, jossa kohteesta otetaan kolme värisuotimien läpi kuvattua mustavalkokuvaa. Nämä yhdistetään sitten värilliseksi valokuvaksi.

Visuaalisessa mielessä savutuvan tärkeimmät elementit ovat valon vähyys ja erikoinen laatu sekä tummat, jopa mustat pinnat. Esimerkiksi Nilsin Aholansaaressa olevassa Paavon pirtissä seinät ovat savun tummentamat ja ikkunat pienet. Tupa on varsin suuri, ja valon määrä jää siten suhteessa vähäiseksi. Koska seinät eivät heijasta valoa, laskeutuu pienistä ikkunoista tuleva valo kauniisti epätasaisiksi kuluneille puupinnoille. Pirtin tunnelma on erikoinen. Hiljaisuus tuntuu siellä tavallistakin hiljaisemmalta. Tämä liittyy toki osittain paljaan hirsiseinän akustisiin ominaisuuksiin, eli tilan kaiuttomuuteen. Tässä siis vinkki innokkaille musiikin harrastajille: paljailla hirsiseinillä varustettu huone on akustiikaltaan erittäin hyvä paikka musiikin kuunteluun!

Rauhallisuuden tuntu ei kuitenkaan johdu vain varsinaisesti äänen puutteesta ja ympäristön akustisista ominaisuuksista, vaan tilan aisti-ilmastosta ja tunnelmasta kokonaisuudessaan. Savupirtin ohella tästä voidaan käyttää esimerkkinä perinteistä suomalainen kirkko. Hiljaisuus, jonka rikkovat yksittäiset äänet kaikuivat mahtavasti, korkeuksiin avautuva sali ja yhtä aikaa riisuttu sekä komean polveileva visuaalinen ilme luovat arkimaailmasta poikkeavan kokonaisuuden. Tällä aistimuksellisella kokonaisuudella on osuutensa siinä ilmapiirissä, joka kirkossa vallitsee. Kirkon aisti-ilmastolla on hiljentävä vaikutus nykyihmiseen, mutta epäilemättä savutupien aikakauden kontekstiin asetettuna kontrasti on ollut vielä suurempi: köyhän savolaisen torpparin pieni, hämärän mustaseinäinen, tunkkaisen lämmin ja vaimean kaiuton pirtti on ollut valoisalle, valkoiselle tai värikkäälle ja avaralle kirkkosalille lähestulkoon täydellinen vastakohta.

Suomalainen asumisen aistimaailma on kokenut mittavan muutoksen sadan vuoden takaisista ajoista. Monessa suhteessa on menty parempaan suuntaan. Kotimme ovat valoisampia, niissä ei asu talvisin kanoja ja muita kotieläimiä, eikä valaistus

Tampereen tuomiokirkon tunnelma on huomattavasti suureellisempi kuin pienen savuisen töllin hiljainen pysähtyneisyys. Tuomiokirkkokin huokuu tiettyä rauhaa, mutta se on hyvin eriluonteista rauhallisuutta. Kahdella hyvin erityyppisellä paikalla voi olla ihmiseen yhtä lailla hiljentävä vaikutus.

savuta päreen lailla. Elämänpiirimme aistimuksellinen anti ei kuitenkaan ole muuttunut kaikin puolin ihanteelliseksi. Etenkin kaupunkilaisen arjessa jäävät helposti hiljaisuuden ja rauhan paikat vähiin. Nykyaikaisen asunnon – varsinkin kerrostalossa olevan – aisti-ilmaisto voi olla rauhaton ilmanvaihdon huminoineen, hissien kolahduksineen ja naapurin jälkikasvun riemunkiljahduksineen. Toisaalta asumisen aistiympäristö on myös ta-soittunut. Nykyaikainen rakennus on kieltämättä toimiva, mutta se ei ole samalla tavalla mieliku- vitusta hivelevä. Tutkimukseeni haastatellut perinteisten hirsitalojen asukkaat ovat puhuneet hirsitalon hengestä. Tällä tarkoitetaan hankalasti sanoiksi puettavaa tunnetta siitä, että talossa on jotain pintaa syvempää. Kyse ei ole niinkään rakennuksen ominaisuudesta, vaan siitä vaikutuksesta, joka sillä on ihmiseen. Olen tulkinut sen muodostuvan juuri eloisan aistimaailman, asuk- kaan ja talon vuorovaikutuksellisen suhteen sekä pitkän historian ja eletyn elämän jättämistä jäljistä. Joka tapauksessa kyse on asukkaan elämää monel- la tasolla rikastavasta ilmiöstä.

Ehkäpä juuri näistä syistä johtuen perinne- rakennuksilla, kuten vanhoilla kirkkoilla ja savu- tuvilla on niin suuri vaikutus moniin meistä. Eräs vanhan hirsirakenteisen kirkon pitkäaikainen opas kertoi meluavan turistiryhmän toisensa jälkeen hiljentyvän kirkossa aivan äänettömäksi. Opas sanoi myös havainneensa, että huomattava osa vieraista lähestyy paljasta hirsiseinää vierailunsa aikana ja sivelee sitä hiljaa kasvot ihastuksen vallassa. Toisin sanoen vieraat ovat löytäneet rakennuksesta jotain pintaa syvempää. He ovat löytäneet paikan hengen.

Niin, ympäröivän maailman aistiolosuhteilla on meihin voimakas vaikutus. Erilaiset tilat rauhoittavat, innostavat, pelottavat, ilahduttavat ja herättävät muistoja sekä ajatuksia. Paikat – sekä tutut että tuntemattomat – voivatkin loihkia meistä esiin mitä moninaisimman tunneskaalan. Niinpä nyt kesän kynnyksellä kehotan lukijaa hyö- dyntämään kesän suomat aistimatkailun mahdol- lisuudet ja pohtimaan samalla millaisia muistoja ja tunteja eri paikat ja niissä koetut aistimukset herättävät. Kuuntele siis kuikkaa järvellä, mussuta mustikoita metsässä, haista ja kuuntele sadetta kuistilla ja katsele kaupungin vilinää!

Savusaunan rannan aamuinen idylli. Sumuinen järvi, jota aurinko juuri alkaa valaista, hiljaisuus ja syysaamun kostea tuoksu luovat erityisen aistiympäristön ja tunnelman. Paikan isäntä kutsui näkymää sielunmaisemakseen.

Liisa Lemetintytär Korhonen s. 1706

Hannu Korhonen, Orimattila

Sukukirjamme taulussa 18 on Lemetti Paavonpoika Korhonen ja hänen vaimonsa Helga Raatikainen. Heillä oli yhdeksän lasta, joista kolmas Liisa. Korhosten tyttäriä ei sukukirjassa ole seurattu eikä Liisankaan jälkeläisten vaiheista varmaan kerrota sukukirjan seuraavissa osissa. Onneksi tietoja saadaan muiden sukujen selvityksistä. Silloin sukunimet vaihtuvat, mutta osa geeneistämme kulkee kuitenkin tytärten mukana. Miten koettu sukulaisuus?

Nummi-Pusulan kansalaisopiston rehtori emerita Lea Malin on julkaissut isänisänsä suonenjokelaisen räätälin, kansakoulunopettajan ja kansanedustajan muistelmat nimellä *"Pieksämäkeläisen opettaja ja kansanedustaja Taavetti Pöyhösen muistelmia ja hänen esivanhempiaan"*. Se on luettavissa ainakin Suomen suku-tutkimusseuran kirjastossa. Liisa Lemetintytär Korhonen mainitaan selvityksen taulussa 33. Tämä artikkeli perustuu pääosin Malinin tutkimukseen.

Liisan isä Lemetti oli 1700-luvun alussa isäntänä Korholassa (Sonkarinsaari 1), kunnes siirtyi ison vihan aikana isännäksi vaimonsa kotitaloon Raatikalaan (Sonkarinsaari 3), kun isäntänä ollut vaimon veli jäi lapsettomaksi. Korhola oli varakas talo, mutta ei Raatikala siitä paljon jälkeen jäänyt. Siksi on hyvin ymmärrettävää, että ei tyttäriä kenelle tahansa annettu. Tarpeeksi varakkaita taloja ei kuitenkaan ollut ihan lähellä lähisukulaisia lukuunottamatta. Vanhin tytär naitettiin siksi Siikakosken Hännilän talon pojalle, kolmanneksi vanhin talollisen veljelle Istunmäen Kuhjoon ja nuorin aikuisikään eläneistä talolliselle Kerkonjoensuun Vesterilään. Toiseksi vanhimmalle tyttärelle Liisalle piti puoliso hakea pitäjän ja maakunnan rajan takaa Pieksämäen Lieteenmäen Laitilasta, nykyistä Suonenjokea.

Laitisilla oli ollut kaksikin taloa Lieteenmäellä ennen isoa vihaa, mutta ne olivat autioituneet. Ison vihan aikana tuli Leppävirran Sydänmaalta Olli Ollinpoika Laitinen, joka otti autiotilan viljeltäväkseen. Taloa nimitettiin Laitilaksi ja myöhemmin Parastaloksi (Lieteenmäki 5). Olli ja hänen vaimonsa Maria Kukotar mainitaan Mustolanmäellä Pieksämäen rippikirjassa 1721–1724. Liisa meni naimisiin heidän vanhimman poikansa Ollin s. 1705 kanssa. Mainitussa rippikirjassa tämä on naimattomana vanhempiansa luona. Seuraavassa rippikirjassa 1736–1744 nuoremman Ollin vaimona on Liisa Korhonen. Ihan selvää ei ole, missä vaiheessa nuoremmasta Ollista tuli isäntä, sillä vanha Olli s. 1682 kuoli vasta 1754.

Parastalo ei ehkä vielä ollut tuossa vaiheessa kovin varakas, sillä vuoden 1742 tarkastusmaakirja antaa kaikista Lieteenmäen taloista varsin lohduttoman kuvan: " Täysin kelvottomat pellot mäkien

keskellä, kaskimaat hyödyttömät, ei heinämaata ja siten tarvitsee välttämättä suunniteltua verojen kohtuullistamista". Parastalo oli kuitenkin isonpuoleinen ja siitä kehittyi myöhemmin melkoisen varakas. Suonenjoen historiassa taloa Lieteenmäki 5 nimitetään Mattilaksi. Malinin selvitys on sikäli mielenkiintoinen, että tästä Laitisten sukuhaarasta ei ole sukukirjaa. Jouni Kakkonen on kuitenkin selvittänyt tätäkin sukuhaaraan Laitiset-lehdessä 1/2017 s. 16

Olli ja Liisa saivat kahdeksan lasta: **Maria s. 1727**, Helga 1729, Liisa 1731, Olli 1734, Pekka 1737, Paavo 1739, Elias 1744, Lemetti 1748, kaikki syntyneet Pieksämäen Mustolanmäellä. Tämä tarina jatkuu vanhimmasta eli Mariasta. Nuorin, Lemetti, jäi isännäksi Mustolanmäelle. Hän oli pitäjän napamiehiä, kuudennusmies. Liisa kuoli 1754, samana vuonna myös vanha appi Olli ja seuraavana anoppi Maria Kukotar. Olli meni pian uusiin naimisiin Marketta Halosen kanssa. He saivat Malinin selvityksen mukaan vielä yhdeksän lasta. Nuorimman syntyessä Olli olisi ollut jo 68 vuoden ikäinen! Rippikirjoissa kylästä puhutaan Mustolanmäkenä. Vasta rippikirjaan 1754–1770 kylän nimeksi muuttui Lieteenmäki ja Ollin taloksi Lieteenmäki 5. Maakirjoissa Lieteenmäki oli kyllä ollut vanhastaan, sillä jo 1571 Lieteenmäellä oli ollut kolme Juvan hallintopitäjään ja kaksi Tavisalmeen kuulunutta arviokuntaa.

Ollin ja Liisan vanhin tytär Maria Laitinen s. 1727 meni naimisiin Pieksämäen (Suonenjoen) Kärkkäälän kylän Jussilan (Kärkkäälä 2) talollisen Pekka Konttisen kanssa vuonna 1747. Talo oli puolen manttaalin talo, siis selvästi suurempi kuin 1/8 manttaalin Laitila. Pekalla ja Marialla oli kuusi lasta: Anna s. 1748, Liisa 1752, Pekka 1756, **Olli 1760**, Katariina 1764 ja Justiina 1768. Näistä Olli jäi pitämään isossa jaossa muodostettua tilaa nimeltä Konttila (Kärkkäälän vanhaa numeroa 2).

Olli Konttinen sai vaimoksi Anna Pöyhösen naapuritalosta Pöyhölästä (Kärkkäälä 1), vanhemmat Pekka Pöyhönen ja Anna Lyytikäinen, joka oli kotoisin Kuopion Punnonmäeltä, myöhempää Karttulaa. Heillä oli yhdeksän lasta: Pekka s. 1784, Sakari 1786, Aatami 1791, **Susanna 1793**, Helena 1796, Olli 1799 ja Sakari 1801. Heistä vanhin

poika Pekka jäi isännäksi Konttilaan ja tarina jatkuu vanhimmaasta tyttärestä Susannasta.

Susanna Konttinen meni naimisiin pikkuserkkunsa Mikko Pöyhösen s. 1793 kanssa, vanhemmat Mikko Pöyhönen ja Maria Nenonen Pöyhölästä samalta kantatilalta (Kärkkäälä 1 vanhaa numeroa). Kun tämä jaettiin isonjaon aikana, niin Mikon tilanosa sai nimen Jussila (Kärkkäälä 2) Mikon isänsän Juho Pöyhösen mukaan. Toisen, Pöyhölän nimen säilyttäneen, tilanosan numeroksi tuli Kärkkäälä 1.

Mikko Pöyhönen ja ja Susanna Konttinen saivat vain yhden lapsen, sillä Susanna kuoli 1816 vain 22 vuoden ikäisenä. Lapsi **Petteri s. 1815** täytti äidin kuolinpäivänä tasan yhden vuoden. Isä meni muutaman vuoden kuluttua toisiin naimisiin Anna Maria Laitisen s. 1799 kanssa. He saivat vielä kahdeksan lasta. Petterillä ei ollut tulevaisuutta kotitalossaan äitipuolen ja suuren sisarpuolilauman kanssa. Lopulta kävikin niin, että ei edes perintöjä herunut, kun isä kuoli monta vuotta ennen äitipuolta. Tämän kautta tila joutui Laitisille ja myytiin lopulta Kymi-yhtiölle.

Petteri lähti jo nuorena rengiksi sukulaistaloon Pöyhölään. Hänen kerrotaan olleen kookas ja komea, mutta huono hankemies. Vuonna 1854 hänet vihittiin Herralasta kotoisin olleen Maria Lovisa Luostarisen kanssa, kun tämä oli raskaana jo kolmatta kuukautta. Pojan **Aatamin** syntyessä 1855 vanhemmat asuivat loisina Seppälänahossa. Olot eivät kai olleet kummoiset, sillä lapsi syntyi riiheen. He saivat vielä kaksi muuta lasta: Eeva 1860 ja Anna Loviisa 1863.

Petteri kuoli nälkävuosina kerjuumatkalla Suonenjoen Tenhanniemessä. Oli käynyt illalla nukkumaan tuvan penkille ja löytynyt siitä aamulla kuolleena. Tyttäristä vanhempi kuoli kahden kuukauden ikäisenä, mutta nuorempi eli loisena aikuisikään. Vaimo Maria Loviisa eli vielä pitkään. Hän kuoli vasta 1906.

Epäsuotuista lähtökohdista huolimatta Aatamista sukeutui kelpo eläjä. Hän meni naimisiin 1877 torpparin tyttären Maria Holmin kanssa. Aatami rakensi perheelleen mökin, vaikkakin sisäänlämpiävän, Kuurtilan talon maille Paskonlammin lähelle. Perheensä hän elätti käymällä rakennustoissa. Mäkitupalaisperheeseen syntyi kaikkiaan kahdeksan lasta: Vilho 1878, Emma Maria 1879, **Taavetti 1882**, Ville 1885, Hiski 1887, Iida 1889, Aapeli 1894 ja Johannes 1901. Vilho kuoli vajaan kuukauden ikäisenä sekä Iida ja Aapeli kymmenvuotiaina, mutta muut elivät pitkälle aikuisikään. Villestä tuli poliisi ja Hiskistä kirvesmies. Äiti-Maria kuoli 1939.

Aatamin ja Marian pojanpoika Martti Pöyhönen on kertonut isoäidistään Mariasta lämpimästi ja kunnioittavasti, että tämä oli tottunut tekemään

työtä nurkumatta aamuvarhaisesta iltamyöhään ja synnytti lapsensa yksin ilman apua. Hän oli niin kätevä käsitoissa, että Kuopion kotiteollisuusyhdistys antoi hänelle kunniakirjan 1925 "kiitoslauseeksi kansamme kotoista käsityötaitoa edistävästä toiminnasta".

*Kansanedustaja Taavetti Pöyhönen.
Kuva Työväenarkiston kokoelmista.*

Taavetti lähti räätälinoppiin sukulaistaloon jo kymmenvuotiaana, sitten kirkonkylään ja lopulta Helsinkiin 1900. Eno oli opettanut Taavetin lukemaan jo kotimökissä. Helsingissä hän kävi työn ohella sekä työväenyhdistyksen järjestämän kansakoulukurssin että Ateneumin käsityökurssin. Räätälintyössään hän menestyi hyvin, mutta kiinnostui yhteiskunnallisista asioista ja jatkoi opiskelua työväenyhdistyksen kursseilla, pääsi Sortavalan kansakoulunopettajaseminaariin ja valmistui kansakoulunopettajaksi 1910. Hän oli kansanedustajana kauden 1919–1922, mutta ei asettunut ehdolle seuraavissa vaaleissa.

Taavetti sai vaimonsa alakansakoulunopettaja Aino Sigrid Kivisen kanssa kaksi lasta – Martti 1911 ja Iines 1915 – joista molemmista tuli kansakoulunopettajia. Taavetti pääsi siis kansanedustajaksi ja toimi opettajana Pieksämäen Venetmäen koululla eläkkeelle jäämiseensä asti 1943. Ei niinkään huonosti mäkitupalaisen pojalta. Vastavia tarinoita olisi ehkä kerrottavana muistakin Liisa Korhosen jälkeläisistä, mutta niitä ei ole kukaan pannut muistiin. Tutkimuksen tekijä Lea Malin on Martin tytär.

Linkki minisukupuuun sivulla
<http://rautalamminkorhoset.fi/sukupuita>.

Mikko Korhosen arvoitus

Ilkka Korhonen, Helsinki

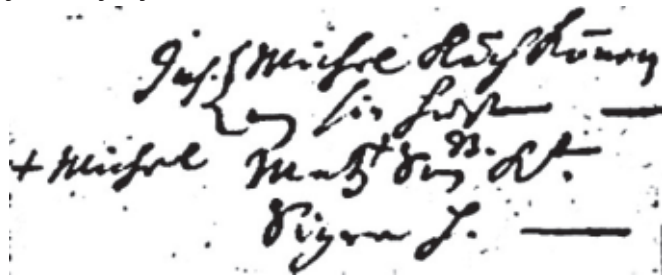
Rautalammilla eli 1600-luvun loppupuolella useita Mikkoja ja ainakin kaksi Mikko Korhosta. Kuka heistä oli Kärkkäälän Korhosten kantaisän Sippo Mikonpoika Korhosen isä? Jutussa kerron, miten asiat eivät ainakaan ole ja miten ne olisivat voineet olla.

Henkikirjojen tarkoituksena oli pitää luetteloa henkirahan maksaneista eikä niinkään kirjata sukulaisuussuhteita. Joitakin sukulaisuusmerkintöjä niissä kuitenkin on: poika, pojanpoika, vaimo. Varsinkaan naisenpuolista ei aina käy selville, kenen vaimosta on kyse. Puoliso selviää usein asiayhteydestä, esimerkiksi siitä, että vaimoksi sanottu on edellä olevan miehen puoliso, ei kuitenkaan aina. Joskus yhteys voidaan päätellä peräkkäisiä henkikirjoja seuraamalla.

Väärillä jäljillä

Olen aikoinani arvellut, että Kärkkäälän Marttilaa (Kärkkäälä 6) 1650-luvulla isännöinyt Mikko Paavonpoika olisi ollut Korhonen. Hän olisi siis ollut Kärkkäälän Korhosten kantaisä, kotoisin Kerkonjoensuun kanta-Korholasta. Silloin olisi hyvinkin luontevaa, että hänen pojakseen olettamani Särkisalon Toikkalan vävy Sippo Mikonpoika Korhonen (sukukirjan taulu 40) olisi saanut talon lapsuudenkotinsa tienoilta.

Sukukirjan tekemisen yhteydessä kävi kuitenkin ilmi, että Marttilan Mikko Paavonpoika ei ollut lainkaan Korhosia, vaan Kähkönen. Merkintä vuoden alkuperäisestä 1665 henkikirjasta luettuna on aivan selvä "Kähkönen". Hänet mainitaan ensimmäisen kerran vaimoineen jo vuonna 1634, joten hänen olisi pitänyt syntyä viimeistään heti 1610-luvun alussa, siis lähes kymmenen vuotta aikaisemmin kuin Sipon isä, jonka syntymävuodeksi olen arvioinut noin 1617.

Henkikirja 1665

Aikaisempi päätelmäni ei ollut ihan tuulesta temmattu, sillä Marttilan Mikolla oli poika nimeltä Lemetti, joka oli kohtuullisen harvinainen nimi paitsi Korhosilla. Toinen Mikon pojista nimeltä

Matti oli naimisissa ja sotilas. Tämän pojaksi olisi hyvin sopinut Kerkonjoensuun ruodulla 1696 aloittanut ruotusotamies Matti Matinpoika Korhonen. Tämä ajatusrakennelma sortui kuitenkin henkikirjan merkintään. Kähkösen jäljetkin löytyivät sitten myöhemmin.

Hän lienee ollut kotoisin Sumiaisista, missä yhdessä kantataloista oli 1564–1579 isäntänä Paavo Kähkönen. Vuonna 1628 Sumiaisissa maksoi kymmenysveroa Paavo Kähkönen, ehkä edellisen pojanpoika. Tämän pojaksi Mikko Paavonpoika Kähkönen sopisi hyvin. Mikko Paavonpoika mainitaan Sumiaisissa tilattomana 1620-luvun lopulla ja sekä tilattomana että torpparina Olli Kähkösen sääntötorpassa 1630-luvun alkupuolella Vaimona on Anna Pekantytär.

Kärkkäälän Marttila jäi autioksi Martti Niilonpojan jälkeen. Vuonna 1655 siellä oli lampuotina Mikko Paavonpoika vaimonsa Annan ja tyttärensä Helgan kanssa. Vuonna 1662 talossa asuivat Mikko Paavonpoika, vaimo Anna, joka kuitenkin oli jo vapautettu henkirahan maksamisesta, vävy Markku ja tämän vaimo Helga sekä poika, sotilas Matti ja tämän vaimo Siiri. Vuonna 1664 Markku ja Helga muuttivat Sumiaisiin.

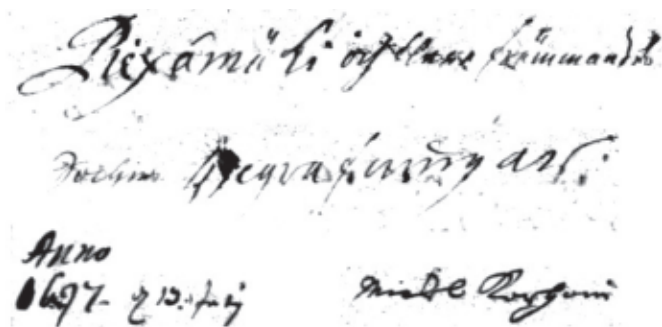
Seuraavana vuonna Marttilassa asui itsellisenä Mikko Kähkönen perheineen, vaimo Anna, Matti ja Siiri. Siis selvästi edellä mainittu Mikko Paavonpoika. Hän oli ilmeisesti joutunut luopumaan lampuodin asemastaan ja tilalle olivat tulossa uudet viljelijät Taavi ja Lemetti Hänninen. Vuonna 1666 tapaamme Mikko Paavonpojan ja Annan taas Sumiaisista, missä he asuvat vanhassa torpassaan, josta ei ilmeisesti ole maksettu lainkaan veroa Mikon poissaollessa. He asuivat siellä vielä 1675. Torpan nimenä on "Oloff Kähkönen ell Pär Tijtinen". Myöhemmin 1700-luvulla torppa tunnettiin talona nimeltä Tiitilä (Sumiainen 4).

Edellä oleva selvitys saattaa tuntua aivan liian perusteelliselta Korhosten kannalta, mutta Kähkösten perheyhteisön kokoaminen ja sen vaiheiden seuraaminen osoittaa, että muutkaan päätelmät eivät ole yhdessä asiakirjassa olevan sukunimen tulkinnan varassa, ja sulkee Marttilan Mikko Paavonpojan kiistattomasti pois Korhosten tarinasta.

Kohti ratkaisua

Mikkoja on kuitenkin tarjolla Korhosissakin. Rautalammin kirkonarkistoon sisältyvän Pieksämäen ja muiden vieraspitäjäläisten haudattujen luetteloon on merkitty, että 13.7.1697 haudattiin Mikko Korhonen. Mahdolliselta tuntuu se ajatus, että Kerkonkosken Mikko Paavonpoika Korhonen (sukukirjan taulu 39) olisi paennut nälkää Savon puolelle ja olisi palannut takaisin kotipitäjäänsä ahdingon käytyä suureksi Savossakin. Tilattoman väestön asema oli näet kovin kurja 1690-luvun puolenvälin jälkeisinä nälkävuosina. Suuret kuolovuodet olisivat siten koituneet hänenkin surmakseen.

Saman vuoden toukokuussa Rautalammille

Mikko kuoli vuonna 1697.

on haudattu Mikko Paavonpojan vaimo. Kun tämäkin mainitaan Pieksämäeltä tulleeeksi, niin olisi kovin houkuttelevaa ajatella, että kyse olisi edellä mainitun Mikko Korhosen vaimosta. He olisivat siis kuolleet parin kuukauden välein. Tämä on kuitenkin pelkkää arvailua ja sitä vastaan puhuu useampikin seikka. Ensinnäkin kuolinmerkinnät ovat eri luetteloissa ja mainitusta vaimosta maksettiin hautausmaksu (ruumisrahat), mutta Mikosta ei vastaavaa merkintää ole. Tämä puhuu Mikon köyhyydestä ja näiden haudattujen erilaisesta varallisuudesta eli yhteiskunnallisesta asemasta.

Toiseksi heti vaimon perässä on Maria Mikontyttären hautausmerkintä. Hän kuoli seitsenvuotiaana ja edellä oleva Mikko Paavonpojan puoliso on todennäköisesti hänen äitinsä. Tämä on ratkaiseva todiste sen puolesta, että kyseessä ei ollut meidän Mikko Korhosemme vaimo, sillä hänen Maria-tyttärensä eli aikuiseksi ja meni avioon sotamies Jaakko Mikonpoika Viinikaisen kanssa.

Toinen Mikko Korhonen mainitaan henkikirjassa Kerkonjoensuulla asuvana ensimmäisen kerran vuonna 1669. Hän kuoli Rautalammillä 3.4.1740 ja oli 90 vuoden kuoliniästä laskettuna syntynyt noin 1650. Hänet on helppo tunnistaa, sillä hän oli Sonkarinsaaresta kotoisin ollut Hautalahden Korholan isäntä (sukukirjan taulu 22). Hänellä oli seitsemän lasta: neljä poikaa ja kolme tytärtä.

Mikko Korhosen jälkeläisinä mainitaan Kärkkäälässä Sippo k. 1751 ja Tuomas k. 1760 sekä Rautalammin kirkonkylässä renki Paavo s. n. 1680, k. 1710. Sippo, Kärkkäälän Korholan (Kärkkäälä 10) isäntä, ja hänen naimattomana setämiehenä kuollut veljensä Tuomas ovat varmasti tunnistettavissa (sukukirjan taulu 39). Paavo lienee samaa veljessarjaa. Nämä eivät liene Hautalahden Mikon lapsia, vaikka Saloheimo pitääkin tätä Sipon isänä. Kuka sitten oli heidän isänsä?

Sippo oli kuollessaan kirkonkirjan mukaan 94-vuotias. Vaikka hän olisi ollut muutaman vuoden nuorempikin, niin hän olisi syntynyt viimeistään 1660-luvun alussa. Näin päätellen Hautalahden Mikko ei siis ikänsä puolesta kävisi Sipon isäksi, koska ikäeroa olisi vain kymmenkunta, enintään 15 vuotta.

Kärkkäälän Korhoset

Sipon isäksi sopisi paremmin Kerkonjoensuun kantatalon poika, edellä jo mainittu tilaton renki Mikko Paavonpoika Korhonen. Tällöin Sipon iästä on nipistettävä vielä enemmän, koska tämä Mikko oli vielä 1660-luvun lopulla renkinä Kerkonjoensuulla ilman merkintää puolisosta. Vuonna 1668 hän oli Utrialassa, mutta ei enää seuraavana vuonna. Ehkä hän muutti sieltä mennäkseen naimisiin. Sippo onkin syntynyt ehkä vasta 1670-luvun alussa niin kuin sukukirjaan kirjasin. Tämä aika sopisi paljon paremmin myös Sipon lasten syntymäaikoihin. Vanhin lapsi syntyi nimittäin vasta 1700-luvun puolella (sukukirjan taulu 40).

Syntymävuosi ei olisi nyt este Sipon polveutumiselle Hautalahdesta. Sitä vastaan puhuvat sen sijaan muut vakavat asiasyyt. Hän olisi ollut vielä 1670-luvun alussa syntyneenäkin Hautalahden Korholan vanhin poika ja siten tuleva isäntä. Talo oli varakas, mistä kertoo muun muassa seinälampettien lahjoittaminen kirkkoon. Ei hänen olisi tarvinnut sieltä lähteä kotivävyksi muualle eikä hänen veljensä ja sisarensa asumaan toisten nurkkiin Kärkkäälään ja vielä yhden veljen rengiksi kirkonkylälle ja siellä nuorena kuolemaan.

Vanhana avioituneen Mikko Paavonpojan isyyttä tukevat myös lasten nimet. Hautalahden väessä ei Sippo-nimeä esiinny. Se voisi olla Mikko Paavonpojan nimeltä tuntemattoman vaimon isän nimi. Jos Mikko olisi ollut Hautalahdesta, niin hänen vanhin poikansa olisikin ollut todennäköisesti isänisänsä mukaan Lemetti eikä Sippo, tai äidinisänsä mukaan Eero (Erkki) niin kuin todellisuudessa kävi (taulu 22). Myös Mikon muiden lasten nimet viittaavat paremmin Kerkonjoensuulle kuin Hautalahteen.

Lasten pelastukseksi nälkävuosien turmista koitui ilmeisesti se, että Sippo oli päässyt rengiksi

Särkisaloon nimismiestaloon Toikkalaan. Ehkä sisaruksetkin, jotka myöhemmin asuivat Kärkkäälän Korholassa, saivat elatuksensa sieltä. Muuten on vaikea ymmärtää, miten tilattoman perheen lapset olisivat selvinneet nälkävuosista, vaikka heidän isänsä ja ehkä äitinsäkin kuolivat nälkään tai sairauksiin monen muun talollisväestöönkin kuuluneen mukana.

Sitten on vielä yksi Mikko, joka sopisi sekä ajan että paikan suhteen erinomaisesti, mutta yhdessäkään kohdassa ei mainita hänen isän- eikä sukunimeään. Hän oli renkinä Kärkkäälän Hannulassa vuonna 1651. Vuosina 1654–1656 hänellä oli siellä vaimona Liisa. Vuosilta 1657–1661 ei ole

henkikirjoja tallessa, mutta vuosina 1662–1664 Mikko ja Liisa asuvat Laukaan puolella Nurmijärven Mannilassa. Vuosina 1665–1667 he olivat jälleen Hannulassa (Kärkkäälä 9) ja 1668–1670 Saksalassa (Kärkkäälä 5). Nurmijärven Mannilassa on vuonna 1674 renki Mikko ilman vaimoa, joten ei voi todeta, onko kyseessä sama Mikko. Mitään perusteita ei siis ole ottaa häntä mukaan Korhosten tarinaan. Sukukirjaamme ei häntä eikä muitakaan edellä esitettyjä arvailuja ole otettu, sillä sinne on rakennettu asiakirjoissa esiintyviin merkintöihin perustuva kuva sukumme vanhimista polvista.

Korhosten perukirjoja 2

Testamentti 1814

Rautalammin seurakunnan arkiston perukirjakokoelmassa on Mikko Heikinpoika Korhosen testamentti¹. Siinä hän testamenttaa kaiken omaisuutensa, olkoonpa se minkä nimistä tahansa, nykyistä tai tulevaa, vaimolleen Kaisa Karhulle ja tämän lapsille.

N° 75

All den egendom ware den sig af hvad namn som helst, den jag nu äger och efter min död är tilfinnandes Testamenterar jag härmedest åt min hustru xxx xxxxxxx Catharina Karhu och dess barn, och får ingen annan af den samma fordra den ringaste andel som med mitt namns och bomärckes underskriftande bekräftas i Rautalambi den 6. Februarii 1814.

Mickell Henricsson Korhonen

Bewittnas

Bos; Stenbäck. Pähl Jänte. Gustaf Willi

P M

Mikosta oli tullut Kieräselkämän torppari (Sonkarinsaari 12 Ahola), kun hänet oli vihitty saman vuoden tammikuussa edellisen torpparin Samuel Vesterisen lesken kanssa. Kaisa s. 1777 oli saanut Vesterisen kanssa neljä lasta ja heitä tässä testamentissa tarkoitetaan, sillä ensimmäinen yhteinen lapsi syntyi vasta kesäkuussa. Mikko ja Kaisa saivat kaikkiaan kolme yhteistä lasta: Brita Sofia 1814, Pähl 1817 ja Gabriel 1820.

Mitenkähän heille tässä perintökuviossa kävi? Mikko ja Kaisa asuivat Kieräselkämän torpassa vuoteen 1846 asti, jolloin muuttivat Riihiniemeen

N° 75
All den egendom ware den sig af hvad namn som helst, den jag nu äger och efter min död är tilfinnandes Testamenterar jag härmedest åt min hustru xxx xxxxxxx Catharina Karhu och dess barn, och får ingen annan af den samma fordra den ringaste andel som med mitt namns och bomärckes underskriftande bekräftas i Rautalambi den 6. Februarii 1814.
Mickell Henricsson Korhonen
Bewittnas,
Bos; Stenbäck. Pähl Jänte. Gustaf Willi.

(Kuuslahti 8). Mikko kuoli siellä 25.2.1847 ja Kaisa 10.5.1848. Mikko on rippikirjaan merkityn syntymävuoden perusteella arvailen kotoisin Ruokoniemen torpasta Kerkonjoensuulta, s. 20.1.1780, vanhemmat Heikki Korhonen ja Liisa Laulainen. Heikki k. 1789 on Koipinimen Korhosten kantaisän Rietin veli (WT 2014 s. 26 ja sukukirjan taulu 31).

Viitteet:

1. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=7139315>

Maanviljelijä ja tuottelias kirjoittaja

Hannu Korhonen, Orimattila

Unto Korhonen eli täydet sata vuotta. Tämä ei ollut kuitenkaan hänen ainoa merkittävä saavutuksensa. Hän sai vaimonsa avustuksella aikaan kolme lasta. Rakensi perheelleen kodin ja raivasi pellot kylmälle asutustilalle, toisin sanoen koskemattomaan metsään. Poikkeuksellisinta oli kuitenkin ehkä hänen runsas kirjoitustyönsä.

Koipiniemen Korhosten sukuhaaraa oleva torpparinpoika Mikko Korhonen vihittiin vuonna 1910 Karttulasta kotoisin olevan Anna Pauliina Nenosen kanssa. Perheeseen syntyi jo seuraavana vuonna esikoispoika, joka kastettiin Untoksi. Perhe asui silloin "Puttosen talon porstuan pohjakamarissa"¹. Muutaman vuoden päästä he muuttivat Likolahden vuokratorppaan Kiesimä-järven rannalle. Vuosikymmeniä myöhemmin Unto kertoi lehtipakinassaan Eräs laivan passaaminen², että se oli "vanhojen Karhun-sukujen rakentama mökki, palkollisia varten, ehkä 1800-luvun loppupuolella. Tästä vuokra maksettiin etupäässä työllä, kesällä heinänteossa ja syksyllä nuotalla".

Kiesimän kyläkirjan kirjoittajan Uolevi Siikavirran käsityksen mukaan Likolahti on ollut kantaisämme Tuomaan tilusten rajamerkinä tunnetun Likoniemen kainalossa³ vähän Kiesimän kanavasta pohjoiseen jossain nykyisen Nurkkalan tienoilla. Edellä mainitussa pakinassaan Unto sanoo, että soutumatkaa Kerkonjoen suuhun oli noin kymmenen kilometriä, kartalta mitaten ihan reilusti. Sen Unto kertoo soutaneensa jo kuusi-vuotiaana, kun hän oli äitinsä kanssa hakemassa kesävieraita Alli-laivalta Hietaharjun ryviltä.

Perheeseen syntyi myöhemmin vielä kolme tyttöä, joista kaksi kuoli jo lapsuusiässä. Isä Mikko kuoli Unton ollessa vasta alun toisella kymmenellään ja nuorimman siskon vasta parivuotias. Äiti Anna Pauliina meni parin vuoden kuluttua naimisiin miesvainajansa veljen Kallen kanssa. Perhe asui ehkä edelleen Likolahden torpassa. Toisesta aviosta syntyi vielä kaksi lasta. Tästä perheestä kirjoittaa Mirja-Liisa Neuvonen toisessa jutussa.

Kerkonkosken kylähistoriasarjassaan Unto kertoo, että hän sai käydyksi kansakoulun loppuun vuonna 1924 ja vielä jatkokurssin seuraavana vuonna. Kansalaissodan jännitteet olivat vielä silloin totista totta, sillä Unto kertoo, että hänen ensimmäinen opettajansa Hannes Pulkkinen pidätettiin 1923 kesken koulupäivän ja joutui vankilaan puoluekantansa vuoksi. Isän kuolemasta huolimatta Untolla on hyvät muistot elämästä Kiesimän kylällä, sillä hän siteeraa kylällä käytettyä sanontaa: "Kiesimäläene ee outa toesta, mutta ee viimesekskää jiä".¹

Kansakoulun jälkeen Unto meni työhön Hännisen taloon. Talon nimeä hän ei mainitse, mutta se on ollut jossakin Kerkonkosken lähistöllä, koska hän kertoo paimenessa ollessaan käyneensä tutkimassa Kerkonkosken sahan purukasojen onkaloita. Talvella Unto teki navettatöitä. Siihen kuului muun muassa elikoiden ruokintaa ja sahanpurujen hakua sahalta talon hevosella. Sahanpurukasojen onkaloissa korttia lyöneet miehet pilkkasivat Untoa kullankaivajaksi. Tämä suututti Untoa niin paljon, että hän alkoi etsiä uusia töitä. Seuraavan kesän 1926 Unto olikin kalastajan apumiehenä. Se osoittautui rahallisesti paljon tuottavammaksi, sillä hän pääsi myymään kaloja Iisvedelle asti.⁴

Ehkä vähän myöhemmin Unto kävi rakennustoissa Karhuilla⁵, jotka silloin asuivat Kiesimän kannaksen pohjoispäässä olevassa Koskelonniemessä⁶. 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa Unto oli neljä vuotta Lapissa Rovaniemen seudun tukkityömailla, mutta palasi sitten kotiseudulleen. Vuonna 1937 Unto vihittiin Vesannolta kotoisin olleen Airi Huuskosen (1919–2014) kanssa. Unto rakensi perheelleen mökin Kiesimä-järven pohjoispäähän lähelle nykyistä Kiesimän koulua. Paikan hän olisi myöhemmin ostanut omakseen, mutta isäntä ei suostunut myymään.

Sodan jälkeen Unto teki metsätöitä Rauma-Repolan palveluksessa. Hän kävi lyhyen työjohtajakurssin ja kierteli sitten savotoilla työkalujen kunnostusta opettamassa. Perhe asui Kiesimän mökissä aina 1950-luvun alkuun saakka. Siellä syntyivät perheen vanhimmat lapset Toivo 1941 ja Anneli 1948. Sitten Unto sai Myllymäestä (Kerkonjoensuu 17) lohkaistun ns. kylmän rintamamiestilan Palvajärven kylältä. Tämä tarkoitti sitä, että alue oli metsämaata, jonne oli rakennettava rakennukset ja raivattava pellot.

Ensimmäiset kahvit juotiin kuusen juurella huhtikuun alussa 1950. Niinpä tila nimettiin Kuuselaksi. Ensimmäiseksi asunnoksi rakennettiin sauna, jonka porrasvalussa on vuosiluku 1951. Tilan pinta-ala oli 18 hehtaaria. Siitä Unto raivasi viidessä vuodessa pelloksi 5,5 hehtaaria. Myöhemmin Unto sai ostaa Rastunsuolta lisämaata niin paljon, että tilan koko oli suurimmillaan 51,5 hehtaaria. Lisämaa myytiin myöhemmin Vapolle

Unto ja Airi

turvesuoksi.⁷

Pellonraivauksen kanssa samanaikaisesti rakennettiin. Asuintalo valmistui 1953, samalla saatiin sähkö ja vesijohto. Seuraavana vuonna

Kuuselan portailla

syntyi toinen tytär Anita 1954. Viljely alkoi tehostua saman vuosikymmenen lopulla. Ihmis- ja hevosvoimia ruvettiin tukemaan työkoneilla: 1958 saatiin traktori, vuodesta 1964 lähtien puitiin vuokraleikkuupuimurilla. Vuonna 1971 saatiin puhelin. Halusta omavaraisuuteen ja omien käden töiden varassa elämiseen kertoo vieläkin käytössä oleva Nopsa-tiilentekokone.

Yksityiselämässään Unto oli puhelias, naapurin mielestä jopa viisasteleva keskustelija. Kirkkoherra Raimo Jalkanen luonnehti hänen henkistä laatuaan näin: "Unto oli mukava ja tietorikas mies, jolla riitti juttua ja aikaa jutella." Tilan työt ja perheen elättäminen veivät kuitenkin miehen ajan eikä yhteiskunnalliseen järjestötyöhön osallistumiselle jäänyt aikaa, vaikka ehkä haluja ja kykyjäkin olisi ollut. Eläkkeelle jäätyä Untosta sukeutui tuottelias kirjoittaja. Hänen jäljiltään on kymmeniä, ellei satoja käsi-kirjoituksia ja lehtileikkeitä: mielipidekirjoituksia sekä muisteluita paikallishistoriasta ja sodista.

Ehkä parhaiten hän kuvaa itse mielenlaatuaan ja yhteiskunnallisten asioiden harrastustaan Sisä-Savon lehdessä julkaistussa pienessä lehti-kirjoituksessa Aatellaanko yhdessä. Siinä hän sanoo näin:

"Nyt on käännä nii, että takaliston kansa on aatelluna piänsä kippeeks noehe tallousasihoihe kansa. On aateltu metän puolesta, tullookko tästä

Unto 100 vuotta

semmonen riitakapula, josta käyvää jopa hyövytöntä riitoo. – – Tuo yhteiskunnallinen taisto on kääty vualuurnilla. Myö oltii tässä asiassa nii ku pittääki olla, tae iänet miestä myöte. – – tiällä ellää ja vaikuttaa hyvä taho heimo, ei tiijä paljon mahollisuuksista, vua velvollisuuvet painaa. Nimenomaan kansalaisten verokuorman kasvu on huolena myöskin Sisä-Savon pitäjissä. – – Sisä-Savo haluaa ellee, vua ee kenenkään reservinä. Omia asioeta koitetaa hoitoo ja omia lauluja laaloo."

Lukumääräisesti useimmat Unton kirjoitukset ovat lyhyitä mielipidekirjoituksia valtiontaloudesta, kunnan asioista, metsästä, maanviljelyksestä ja sen sellaisista. Jälkipolvien kannalta merkittävämpiä ovat ehkä hänen sotamuistelmansa ja paikallishistorian kertomuksensa. Sotahistoriaa on sekä talvi- että jatkosodasta. Paikallishistoriaa ilmestyi pakinalistoilla Kiesimän kuulumiset ja Kerkonkoski – kylä ja kyläläiset. Julkaisualustana oli Sisä-Savon

lehti ja osaksi myös sen joka kotiin lähetty lisänumero Sisä-Savon vinkkeli, joka on ilmestynyt ainakin 1990-luvun alkupuolella.

Eivät Unton kirjoitukset aina kaikkia miellyttäneet, mikä ehkä onkin hyvän kirjoituksen ominaisuus. Esimerkiksi kirjoituksessa Rautalampi juhlii ja soutaa Suomen kartalle⁸ hän käsitteli kansanrunoilija Pentti Halttusta. Heti seuraavaan lehteen kirjoitti vastineen Halttusen pojantytär ja syytti Untoa tämän väheksymisestä. Sitä ei Unto ehkä niinkään tehnyt, mutta kirjoitti varsin suorasukaisesti Halttusen pahan-tuulisuudesta, jota piti välistä voimakeinoin taltuttaa, ja kunnalliskodin sääntöjen vastustamisesta ja sieltä karkaamisista.

Viitteet:

1. Kerkonkoski – kylä ja kyläläiset, osa VIII. Sisä-Savon vinkkeli, Sisä-Savon lehden ilmaisnumero.
2. Korhonen, U. Kerkon kuulumiset. Eräs laivan passaaminen. Sisä-Savon lehti. <Ikävä kyllä lehtileikkeen tarkempi päivämäärä on tuntematon.>
3. Uolevi Siikavirran ilmoitus puhelinkeskustelussa Hannu Korhoselle kesällä 2016.
4. Kerkonkoski –kylä ja kyläläiset, osat VI ja VII. Sisä-Savon vinkkeli.
5. Urho Karhun sähköpostiviesti Mia Neuvoselle kesällä 2016.
6. Seija Karhu puhelinkeskustelussa Hannu Korhoselle kesällä 2016.
7. Kirves, kuokka ja kivääri. Unto Korhosen työteliäs elämäntaival. Sisä-Savon lehti 29.3.1983.
8. Korhonen, U. Rautalampi juhlii ja soutaa Suomen kartalle. Sisä-Savon lehti 22.4.1986.

Hankasalmelle kesällä

Korhoset tapaavat kesällä 2018 Hannulan kylässä Hankasalmella, tai tarkemmin sanottuna Kärkkäälän nuorisoseurantalolla osoitteessa Saksalansaarentie 2, 41550 Hankasalmi. Paikka on parikymmentä kilometriä Hankasalmen kirkonkylästä Konnevedentietä pitkin pohjoiseen, Kärkkäälän Korholan kantatalon läheisyydessä. Aika on lauantai 14. heinäkuuta 2018 klo 14.00 alkaen. Tarkempia tietoja Kaisa Siikiltä puhelinnumerosta 040 589 0145.

Kesätapaamisessa on tarjolla sukutietoja, seurustelua, ohjelmaa ja rantakalaa. Jotta tilaisuuden pääkokki Pekka Korhonen osaa pyydystää sopivan määrän kaloja, toivomme osallistujien ilmoittautuvan sähköpostiosoitteeseen ukko-pekkakorhonen@pp.inet.fi. Jos sähköpostia ei ole käytettävissä, Pekalle voi myös soittaa numeroon 040 769 2530. Aterian hinta 10 euroa yli 10-vuotiailta ja 5 euroa 5–10-vuotiailta, maksetaan paikan päällä.

Kokoontumisesta löydät lisää tietoja myös osoitteesta <http://rautalamminkorhoset.fi/juhlat-ja-kokoukset>

Veturinkuljettaja Joel Korhonen

Hannu Korhonen, Orimattila
Anja Martikainen, Tampere

Nimihenkilön isästä Abel Korhosesta kerrottiin Wanha Tuomas -lehdessä 2017 s. 50–55 ja serkusta Impi Sirkasta 2015 s. 46–54. Joelin elämänkaari on aivan oma lukunsa, sillä hän hakeutui Korhosillemme uudelle alalle rautateiden palvelukseen.

Abel Korhoselle ja hänen vaimolleen Anna Liisa Hänniselle syntyi 1.5.1867 Lappeen pitäjässä poika, joka sai kasteessa herraskaiselta kuulostavan nimen Joel Johan Fredrik Alexander¹. Isä palveli silloin aliupseerina yhdeksännessä ruotujakoisessa Suomen tarkkaampujapataljoonassa eli Viipurin pataljoonassa. Vanhemmat olivat molemmat syntyneet Vesannolla, joka silloin vielä kuului Rautalampiin. Nuoren perheen olot mullistuivat täysin, kun äiti Anna Liisa kuoli lapsivuoteeseen vajaat kolme viikkoa lapsen syntymän jälkeen. Isä meni pian uusiin naimisiin Myrskylässä syntyneen Ulrika Lovisa Johansdotterin kanssa. Sitä ennen hänet oli jo nimitetty siltavoudiksi Valkealaan.

Joel ja Maria sekä lapset Aarne, Selma ja Anna. Lasten iästä päätellen kuva on vuodelta 1897 tai vuoden 1898 alusta. Anja Martikaisen arkistosta.

Ura rautateillä

Joel kävi kansakoulun Valkealassa ja pääsi ripille toukokuussa 1882. Vuonna 1886 hän muutti Sippolaan², missä hänet vihittiin 26.4. hollolais-syntyisen Maria Adolfiina Lindroosin kanssa³.

Maija oli syntynyt Hollolassa 2.7.1866. Tämän vanhemmat olivat yövartija Johan Richard Lindroos s. 1842 ja Maija Hilda Kallentytär s. 1847, molemmat Hollolasta. Siellä isoisä-Lindroos oli toiminut seppänä Herralassa⁴. Appivanhemmat olivat ilmeisesti rautatieläisiä, sillä he asuivat Kaipiaisten asemalla⁵.

Sinne asettui Joelinkin perhe. Kaipiainen kuului silloin Sippolan pitäjään, nykyään se on Kouvolan kylä. Se oli siihen aikaan tärkeitä Pietarin radan asemia ja ainoa, jossa oli ravintola. Myöhemmin se jäi Kouvolan varjoon, kun Savon radan

lähtöpisteeksi tuli Kouvola alunperin suunnitellun Kaipiaisten asemasta.

Rippikirjan mukaan Joelista tuli lokomotiivin eli höyryveturin putsari. Seuraavalla vuosikymmenellä Joel eteni urallaan ensin lämmittäjäksi ja lopulta höyryveturin kuljettajaksi. Rippikirjassa käytetty nimitys "höyryveturin putsari" ei ollut rautateiden virallinen nimike. Rautateiden oma nimike oli "höyryveturin-siivooja".

On mahdollista, että Joel ei olisi ollut putsarina ollenkaan tai sitten putsari tarkoittaa juuri vaununvoitelijaa, josta ura alkoi, sillä 15.12.1888 nimitettiin vaununvoitelija Joel Johan Fredrik Alexander Korhonen nuoremmaksi lokomotiivin lämmittäjäksi⁶. Vuonna 1896 vanhempi lämmittäjä

Kaipiaisten rautatieasema rakennettiin alunperin vuonna 1870. Asema kuitenkin sahattiin 1920-luvulla poikki ja puretusta osasta koottiin uusi asema Uttiin. Kuva Daniel Nyblin 1911. Kuva Suomen rautatiemuseon kokoelmista (CC BY-NC-

Hk1-sarjan vetureita käytettiin pää ratojen henkilöliikenteessä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Juuri tämän veturin 293 vetämällä junalla Lenin pakeni Suomeen vuonna 1917. Kuva Suomen rautatiemuseon kokoelmista (CC BY-NC-ND).

Joel Johan Fredr. Aleks. Korhonen "kostatueerattiin" nuoremmaksi veturinkuljettajaksi⁷.

Ura ja palkka selviävät tarkasti Kansallisarkistossa olevasta nimikirjakortista⁸:

1.12.1886 vaununvoitelija, 600
 1.1.1889 nuorempi veturinlämmittäjä, 708, 804
 1.2.1894 vanhempi veturinlämmittäjä, 900, 1008
 1.5.1895 ylimääräinen veturinkuljettaja
 1.4.1896 nuorempi veturinkuljettaja, 1104
 1.12.1901 vanhempi veturinkuljettaja, 1608, 2400.
 Nimikirjakortista selviää myös, että Joel oli hyväksytty kutsunnassa 1889, palvellut reservissä, suorittanut veturinkuljettajan tutkinnon 6.5.1893 ja vannonut virkavalan 13.11.1894.

Uralla eteneminen perustui tuolloin valtaosaltaan työssä oppimiseen, vaikka 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä järjestettiin jo veturinkuljettajakursseja Helsingin teollisuuskoulussa, aluksi iltakouluna, sitten kuukauden mittaisena päiväkurssina⁹. Opetus perustui koneenkäyttäjäkursseihin ohjelmaan, sillä vasta vuonna 1901 järjestettiin "ensimmäinen erikoiskurssi veturinkuljettajia varten". Lämmittäjille ei vielä silloin järjestetty mitään kursseja, sillä ne alkoivat vasta 1900-luvun puolella. Johtosääntö, joka sisälsi määräykset veturinkuljettajan ja -lämmittäjän tehtävistä sekä veturin varusteista, saatiin vasta 1907. Joel sai siis oppinsa vielä vanhan kaavan mukaan.

"Veturien puhdistaminen ei ollut raskasta, mutta tavattoman likaista työtä se oli. Työvälineinä oli teräslevyn suikaleesta tehty "skrapa", öljykannu ja tukko trasseleita. Yhtä veturia kohden sai määräännöksen öljyä ja trasseleita. Kaikkein likaisin työ oli veturin alta puhdistaminen. Tämän työn joutui tekemään palvelusajaltaan nuorin.

Vanhempi veturinkuljettaja Joel Korhonen vuonna 1915. Kuva Anja Martikaisen arkistosta.

Kanaalista pääsi nousemaan ensin veturin sivuille ja edelleen kattilan ja hytin puhdistukseen. Se olikin jo aika siistiä työtä. – – Työ täytyi tehdä huolellisesti, sillä esimies kävi tarkastamassa työn päätyttyä ja ellei hän hyväksynyt sitä, niin ala vaan parannella töitäsi."¹⁰

Maria 40-vuotiaana. Kuva Anja Martikaisen arkistosta.

Työ ja perhe

Putsarin työ ei varmaan eronnut paljonkaan sen ajan muista töistä laadultaan eikä palkaltaankaan. Etuina olivat etenemismahdollisuudet rautatieläisen uralla ja vuosipalkka. Siihen aikaan maksettiin nimittäin työmiehen palkka tavallisesti päiväpalkkana tehtyjen työpäivien mukaan. Työmiehille maksettiin esimerkiksi Porissa pari markkaa päivässä. Rengin palkka oli markan luokkaa päivässä, lisäksi ruoka ja asunto. Sadonkorjuun aikana päiväläisille maksettiin kappa ruista, arvoltaan 50 penniä, ja talvisaikaan vähemmänkin.

Joelin uran alkuvaiheessa Valtionrautatiet oli pieni laitos. Sen palveluksessa oli vain vähän runsaat 250 ihmistä koko Suomessa. Rautateitä oli Helsingistä Tampereen ja Seinäjoen kautta Vaasaan, Riihimäeltä Hollolan Lahden kylän ja Viipurin kautta Pietariin, Hyvinkäältä Hankoon ja Toijalasta Turkuun. Uralla eteneminen näkyi palkkauksessa, sillä veturinlämmittäjä sai 700–900 markkaa vuodessa ja veturinkuljettaja 1000–2000. Palkan päälle tarjottiin asunto, 1–2 huonetta ja keittiö. Lisäksi maksettiin "virantoimitusrahoja" veturinkuljettajalle kaksi penniä kilometriltä ja lämmittäjälle penni kilometriltä.

Vuonna 1899 Joel muutti perheineen Valkealaan, muuttokirja 14.9.1899. Asuivat siellä Kouvolan asemalla¹¹. Kaksi vuotta myöhemmin 5.11. Joel nimitettiin vanhemmaksi veturinkuljettajaksi¹². Perheessä oli kaikkiaan kuusi lasta. Vanhin, Toivo Aleksander s. 1887 kuoli kahden vuoden iässä 1889. Sippolassa oli syntynyt neljä muutakin lasta: Aarne Fredrik 1891, Selma Maria 1893, Anna Lydia 1895 ja Helmi Katariina 1898. Valkealassa syntyi vielä Lahja Martta 1901¹³. Aarne pääsi ripille 1908.

Vuonna 1912 perhe muutti Mikkeliin. Vuoden 1915 henkikirjan mukaan veturinkuljettaja Joel Korhonen asui vaimonsa Marian ja kolmen tyttärensä Selman, Annan ja Helmin kanssa Nikolainkadun eli nykyisen Porrassalmenkadun numerossa 3, korttelissa 6, joka on ihan rautatien vieressä. Anna on merkitty kauppapalvelijaksi.

Joel kuoli Viipurin sairaalassa 22.1.1918 hermotautiin sairastettuaan useamman kuukauden ajan. Rippikirjaan merkitty kuolinsyy saattaisi tarkoittaa liikehermosolujen vähittäisestä tuhoutumisesta johtuvaa amyotrofista lateraaliskleroosia tai jotain muuta motoneuronitautia. Maria eli vielä pitkään miehensä jälkeen. Hän kuoli kahdeksan-kymmenvuotiaana 30.3.1947 Mikkeliissä. Lapsien vaiheista saatamme kuulla

Joelin ja Marian koti Kaipiaisissa. Kuva Anja Martikaisen arkistosta.

myöhemmin. Niistä kertovat lasten jälkeläiset itse jossain vaiheessa.

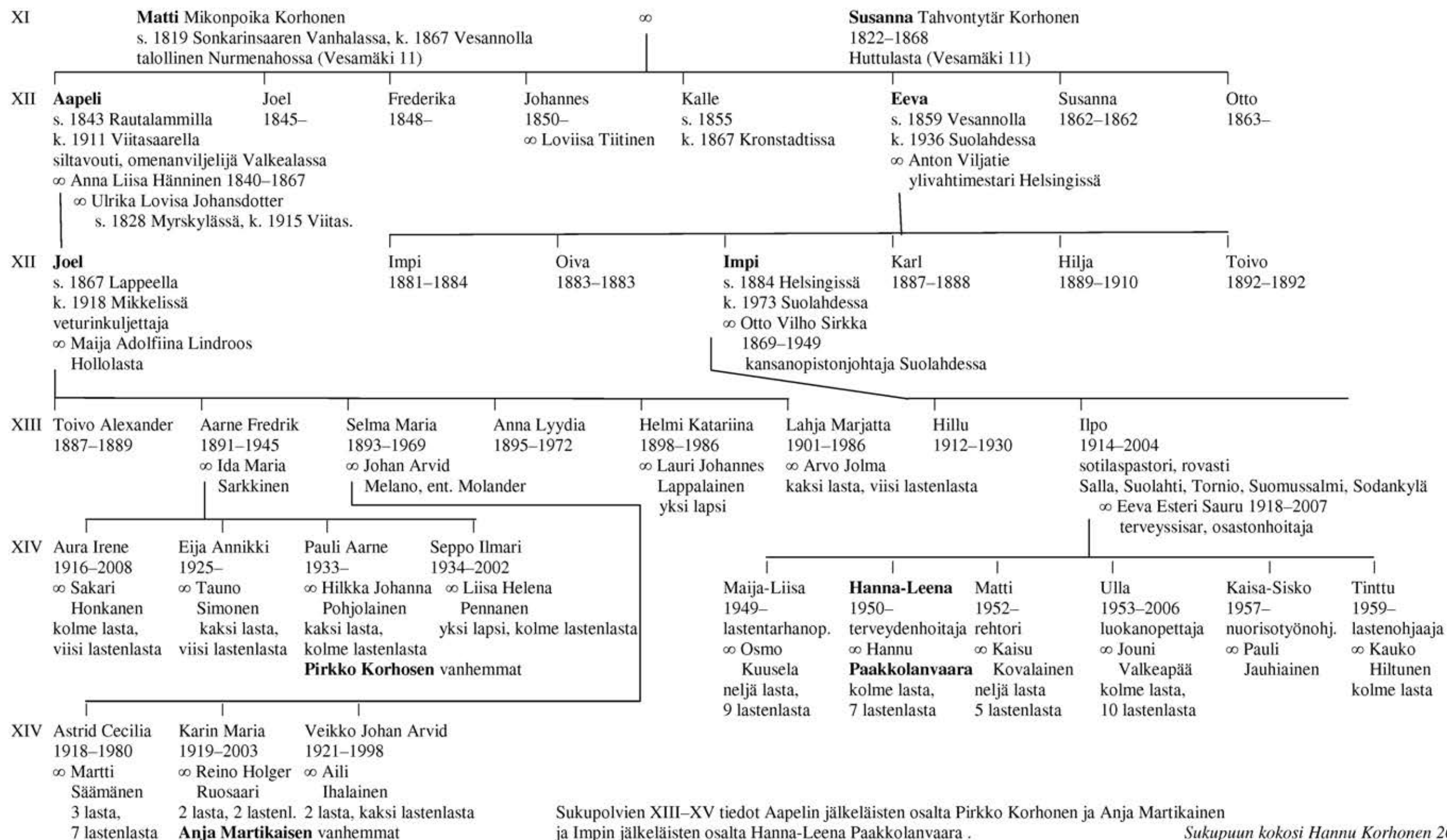
Viitteet:

1. Viipurin pataljoonan kastettujen luettelo 1867.
2. Valkealan seurakunnan rippikirja 1880–1889 s. 623.
3. Sippolan seurakunnan rippikirja 1890–1899 II s. 79.
4. Hollolan seurakunnan rippikirja 1840–1850 I s. 52.
5. Sippolan seurakunnan rippikirja 1880–1889 I s. 143 ja II s. 215.
6. Päiväkäsky 74/1888. Suomen rautatiemuseo.
7. Päiväkäsky 2359/1896, nimityspäivä 23.4. Suomen rautatiemuseo.
8. Valtionrautateiden rautatiehallituksen I arkisto, nimikirjanote (Be: 32), Kansallisarkisto.
9. Suomen valtionrautatiet 1862–1912. Historiallis-teknillis-taloudellinen kertomus II. Helsingin sentraalikirjapaino ja kirjansitomo osakeyhtiö, Helsinki 1916.
10. Miilumäki, I. Putsaripojasta veturinkuljettajaksi. Teoksessa Talve, I. (toim.) Radoilta ja ratojen varsilta. Suomalaisen kirjallisuuden seura ja Rautatiemuseon ystävät ry, Forssa 1963.
11. Valkealan seurakunnan rippikirja 1890–1899 s. 476.
12. Päiväkäsky 11991/1901, nimityspäivä 15.11. Suomen Rautatiemuseo.
13. Valkealan seurakunnan lastenkirja 1900–1909 s. 365.
14. Eonsuu, T. ym. Suomen veturit, 1. osa. Frank Stenvalls Förlag, Malmö 1975.

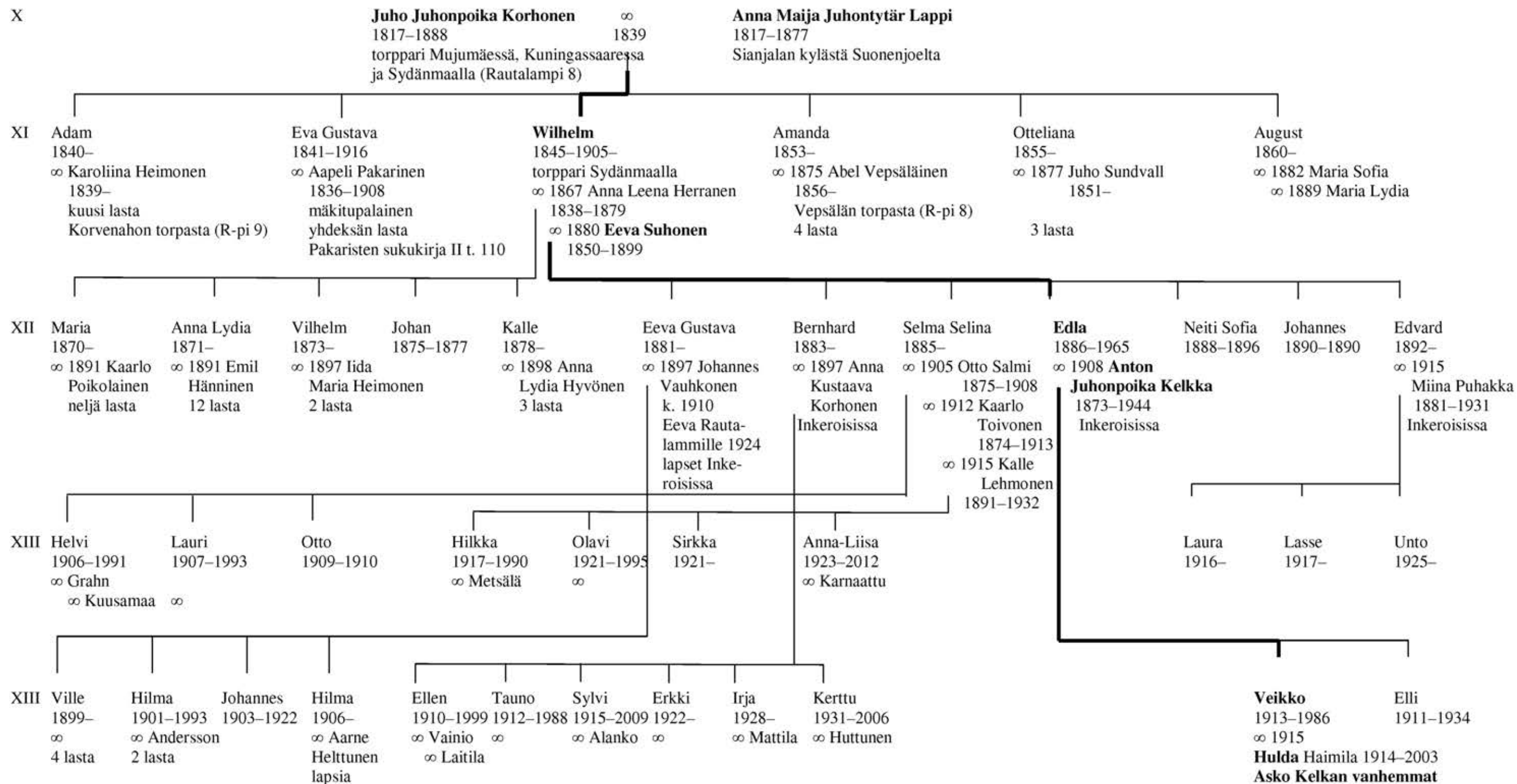
Joel on haudattu Mikkeliin. Samassa haudassa lepäävät vaimo Maria ja tytär Anna. Hautakivessä on etunimenä vain Johan. (Ari Jolma)

Matti ja Susanna Korhosen jälkeläisiä

18.2.2017

Inkeröisten Korhosten sukupuu

Hannu Korhonen 2016
Polvien XII ja XIII tiedot Asko Kelkka

Edlan tarina

Asko Kelkka, Porvoo

Vanhempieni ja isovanhempieni jälkeen oli jäänyt sekalainen kokoelma valokuvia, monet lasten pahoin pitelemiä eikä tunnistustekstejä mukana. Halusin koota ne yhtenäiseksi albumiksi. Tiesin, että isoäitini Edla Korhosen suku oli tullut Inkeröisiin Rautalammilta, mutta muuten huomasin sukutiedoissani olevan paljon puutteita. Muutaman vuoden työn jälkeen kuvakirja Edlan ja Antonin tarina on valmis. Samalla syntyi selvitys lähisukuni vanhemmista sukupolvista. Tämä juttu perustuu kirjan teksteihin.

Muistikuvat isänäidistäni Edlasta alkavat sotavuosilta. Rautateiden risteyskohtana Inkeröisten asemaa pommitettiin toistuvasti. Monena yönä äitini tai isoäitini kantoi minut suojaan pihalla olevaan perunakellariin. En muista Edlan puhuneen lapsuudesta tai nuoruudesta, vaikka isovanhempani asuivat samassa taloudessa vanhempieni kanssa, kuten siihen aikaan oli tapana. Äidilleni hän oli kuitenkin kertonut ensitapaamisesta tulevan puolisonsa kanssa.

Isoisäni Anton Kelkka oli ohikulkumatkallaan pysähtynyt Rautalammilla kaivolle juottamaan hevostaan. Siellä hän näki 22-vuotiaan Edlan. Tyttö miellytti häntä. Hän kertoi työlle, että hänellä on Inkeröisissä perintötila, jossa on karjaa, hevosia sekä kymmeniä hehtaa-

reja metsää ja peltomaata. Talo kaipa emäntää, kun leski-isällä on huollettavanaan kolme orvoksi jäänyttä poikaa. Anton esitti asiansa vielä suurempaan: olisit sopiva emäntä talooni; jos haluat tulla ja vanhempasi suostuvat, niin tulen hakemaan sinut syksyllä heti suruajan tultua täyteen.

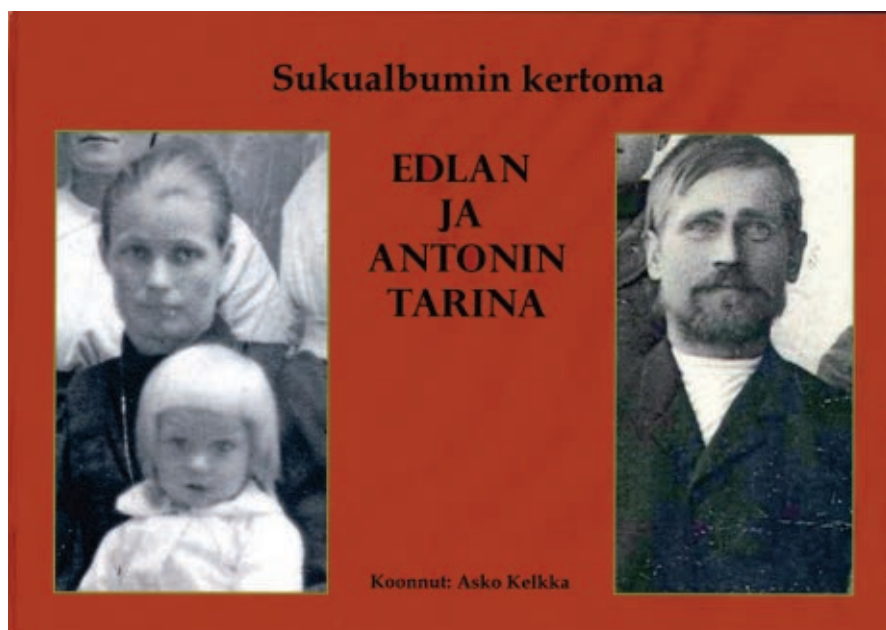
Päätöstä ei ollut vaikea tehdä. Elämä Sydänmaan torpassa Rautalammilla oli köyhää. Nyt avautuisi mahdollisuus parempiin oloihin. Talon emännäksi Edla oli aina halunnut päästä. Mies oli tosin runsaat kymmenen vuotta häntä vanhempi ja varmaan liioitteli omaisuuttaan, mutta vaikutti muuten rehelliseltä. Lupausta piti. Marraskuun alussa Anton haki nuorikkonsa ja heidät vihittiin 28.11.1908.

Tarina on kaunis, mutta arvelen, että tapaaminen ei ollut sattuma, vaan ennalta sovittu. Puhemiehinä olivat varmaan toimineet Inkeröisiin jo aikaisemmin siirtyneet Edlan sisarukset. Eikä Antonin ehkä edes tarvinnut käydä hakemassa morsianta Rautalammilta asti, sillä Rautalammin seurakunnan ulosmuuttaneiden luettelo todistaa, että Edlalle oli kirjoitettu muuttokirja Rautalammilta Sippolaan jo helmikuussa 1906. Sippolaan kirjoihin hänet merkittiin 1.2.1906.

Edlan suku

Edlan isä Wilhelm (Ville) Juhonpoika Korhonen (1845– 1905) oli torpparina Sääksjärven talon (Rautalampi 8) Sydänmaan torpassa. Äiti Eeva Suhonen oli kotoisin Haapaselän torpasta Juurikkaniemestä. Isoisä Jussi oli tullut Sydänmaalle vuonna 1873 ja ollut sitä ennen torpparina Mujumäessä, Kuningassaareissa ja Keskustalossa (Rautalampi 6). Torpan pitoa jatkoi Sydänmaalla Villen jälkeen vielä hänen poikansa Kalle. Noin vuonna 1910 Sydänmaalle muutti torppariksi Aapeli Korhonen. Hänestä kerrottiin Wanha Tuomas-lehdessä 2012 s. 18–23.

Torpassa asui 1800-luvun loppuvuosina rippikirjan mukaan vielä vanha torppari, leski Juho Korhonen s. 1817, Villen veli August s. 1860 ja Villen kolme rippikoulun käynnyttä lasta Maria s. 1870, Anna Lydia 1871 ja

*Sukualbumin kansi. Anton noin vuonna 1907.
Edla ja Veikko vuonna 1914.*

Wilhelm 1873 edellisestä avioliitosta. Toisen vaimonsa Eevan kanssa Ville sai vielä kahdeksan lasta: Kalle 1878, Eva Gustava 1881, Bernhard 1883, Selma Selina 1885, Edla 1886, Neiti Sofia 1888–1896, Johannes 1890–1890 ja Edvard 1892.

Torpassa oli myös kaksi aikuisikäistä piikaa Erika Marttinen ja Eva Gustava Jääskeläinen sekä entinen Sydänmaan torppari, vanhuuttaan loiseksi jäänyt Kaapro Pekanpoika Kork, joka ehti kuolla ennen Edlan syntymää, ja tämän vaimo Anna Mikontytär Hytönen. Lastenkirjasta käy ilmi, että Eeva oli Villen toinen vaimo. Ensimmäinen oli Anna Leena Herranen s. 1838, k. 1879. August meni rengiksi Kartinharjuun (Rautalampi 2) 1882 ja samana vuonna naimisiin Maija Penttisen kanssa.

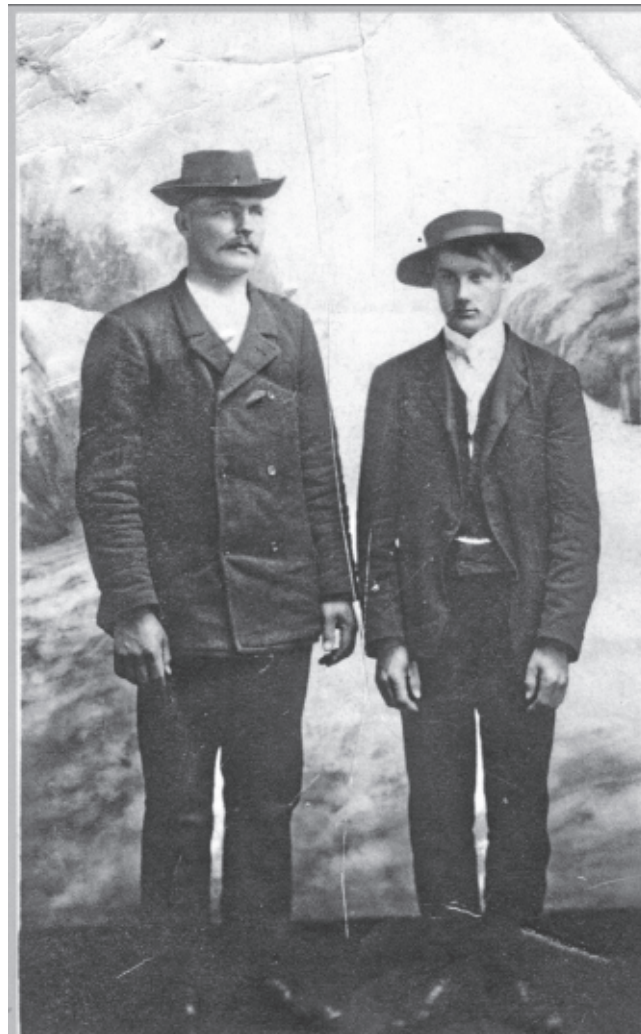
Edla syntyi Sydänmaan torpassa 20. päivänä lokakuuta 1886. Hänet kastettiin 3. päivänä marraskuuta hätäkasteella. Toimituksen suoritti Kalle Pakarinen ja todistajana oli Villen vanhin tytär 16-vuotias Maria. Pakarinen on todennäköisesti naapuri, Salmentauksen (Rautalampi 6) talollinen Kalle Mikonpoika Pakarinen (Pakaristen sukukirja I, taulu 153). Huonoista ennusteista huolimatta Edla selviytyi hengissä hätäkasteen jälkeisistä viikoista ja eli 78 vuoden ikään.

Villen ja Eevan lapsilla oli elannon etsiminen edessä, sillä Eeva kuoli Sydänmaalla 1899 ja Villekin 1905. Edla muutti seuraavana vuotena Sippolan Inkeröisiin, mihin sisar Selma oli muuttanut jo viisi vuotta aikaisemmin 1901. Sippola on silloin iso pitäjä. Inkeroinen oli Mämmälän kylään syntynyt asutuskeskus, jonka suurimpina vetonauloina olivat 1870-luvulla perustettu puuhiomo ja 1880-luvun lopulla perustettu kartonkitehdas. Selma oli naimisissa kolme kertaa ja sai kahden miehen kanssa yhteensä seitsemän lasta.

Muista sisaruksista nuorin Edvard (Eetu) muutti Inkeröisiin 15-vuotiaana vuonna 1907, siis vuotta myöhemmin kuin Edla. Eetu meni naimisiin ja sai kolme lasta, jotka ovat myöhemmin muuttaneet pois Inkeröistä. Vielä 1960-luvulla hän kävi muistitiedon mukaan Sydänmaalla katsomassa vanhaa synnyinpaikkaansa. Bernhard (Hartti) muutti Inkeröisiin 1909. Hänellä oli kuusi lasta, jotka kaikki jäivät asumaan Inkeröisiin. Vanhin sisaruksista Eeva Gustava (Kustaava) muutti leskeksi jäätyään lapsineen myös Inkeröisiin.

Naimisiin

Anton Juuran eli Kelkan tila Simola sijaitsi aivan Inkeröisten keskustan tuntumassa. Se oli osa

Hartti (vas.) ja Eetu Korhonen 1910-luvulla.

Juuran kantatila (Mämmälä 4). Juuran talosta ja Antonin suvusta kerrotaan tarkemmin Veli Häkkisen ja Seppo Sipun kirjassa Mämmälän kylän talot ja suvut (Vammala, 2000). Talon pellot rajoittuivat viljavina Kymijoen rantaan Koskenaluksen suvannon kohdalla. Kapea metsäpalsta ulottui kolmatta kilometriä pohjoiskoilliseen pienelle Onkijärvelle asti. Erillinen Sydänmaan viljelypalsta oli siitäkin vielä parin kilometrin päässä Lakiasuolla. Oli hevonen, lehmä ja muita kotieläimiä. Talolla oli varaa tarpeen tullen muutaman piikatyönkin palkkaamiseen.

Arkistotiedot eivät tue Edlan kertomusta Antonin tapaamisesta Rautalammilla. Hän muutti nimittäin Inkeröisiin jo alkuvuodesta 1906. Siellä he olisivat tietysti voineet tavata sattumaltakin, vaikka uskottavampaa on, että Anton on vaimonsa kuoltua kevättalvella 1908 ruvennut katselemaan puolisoiksi sopivaa nuorta naista. Talo tarvitsi emännän ja lapset äitipuolen. Asiat etenivät nopeasti ja Edla ja Anton vihittiin jo marraskuun lopulla 1908.

Edlan ensimmäiset naimi-sissaolovuodet eivät ehkä olleet sitä, mitä hän oli emännäksi

lupautuessaan kuvitellut. Antonin talo ei näyttänyt varakkaan talonpojan talolta. Pikemminkin se oli vaatimaton rahvaan asumus. Antonin edellisestä avioliitosta olevat pojat Rikhard, Toivo ja Sulo olivat lähestymässä murrosikää eivätkä olleet valmiita hyväksymään savoa puhuvaa nuorta tyttöä emännäksi, puhumattakaan äidin korvikkeeksi. Myöskään Antonin sukulaiset kiukustuneina tämän uudesta avioliitosta eivät helpottaneet uuden emännän elämää. Tukena ja hätävarana olivat sentään Edlan omat sisarukset, joista useimmat olivat muuttaneet Inkeröisiin. Bernhard tuli viimeisenä vasta seuraavalla vuosikymmenellä.

Edla oli nuori, mutta tiesi, mitä tahtoi ja otti emännän ohjat tiukasti käsiinsä. Maatalon työt olivat hänelle tuttuja ja työtä hän oli tottunut tekemään. Anton sai olla talon isäntä, joka yhdessä poikiensa kanssa hoiti hevoset ja

miesten työt. Edla hoiti muut työt ja hallitsi kotia piikatyöt apunaan. Tarpeen tullen hän antoi tunteidensa räiskyä eikä säästellyt terävän kielensä sivaluksia. Muutaman vuoden päästä hän synnytti Elli-tyttären ja kahta vuotta myöhemmin Veikko-pojan eli isäni.

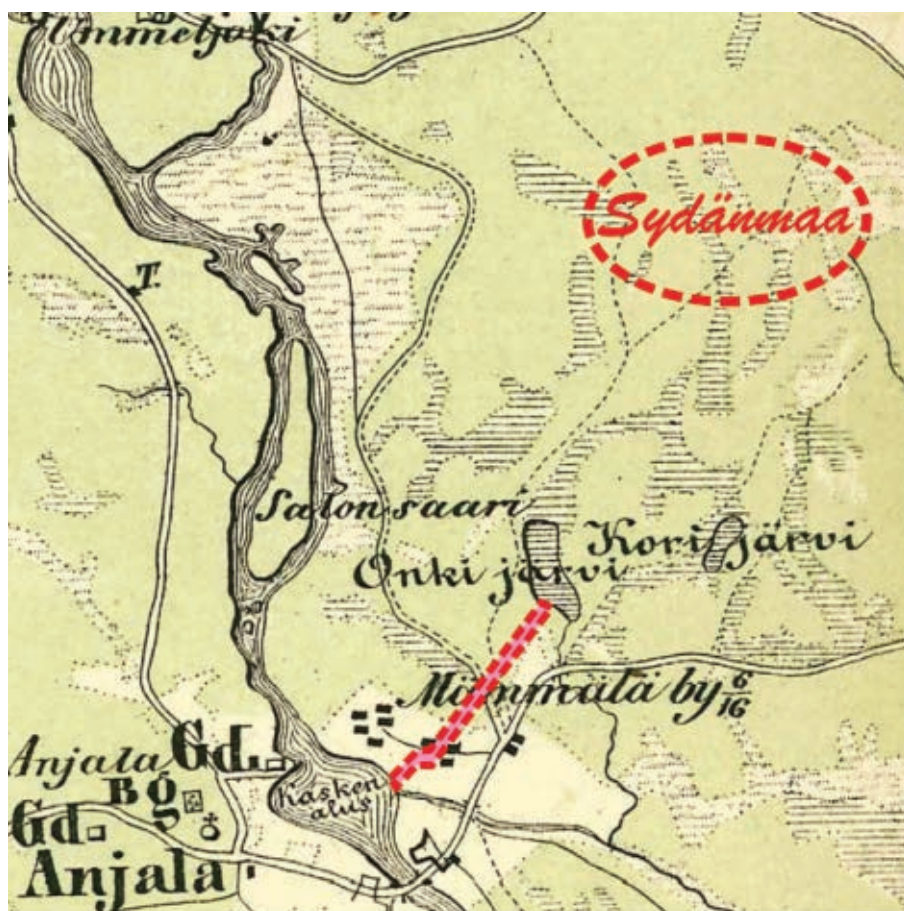
Uuteen kotiin

Anton oli seikkailunhaluinen ja ehkä vähän viinaankin menevä. Helmikuun lopulla 1913 hän matkusti Siirtolaisinstituutin matkustajarekisterin mukaan Amerikkaan, minne hänen veljensä Matti oli mennyt jo lähes kymmenen vuotta aikaisemmin. Talonpito jäi Edlan harteille. Elli oli tuskin kahden vuoden ikäinen ja Edla oli uudestaan raskaana. Sitä Anton ei ehkä tiennyt lähtiessään, sillä Veikko syntyi vasta lokakuun lopulla.

Kovin kauan Anton ei Amerikassa viihtynyt. Viimeistään 1916 hän oli taas Suomessa, koska hän myi silloin maatilansa peltoineen ja metsineen Kymenlaakson osuusmeijerille. Siinä hän teki saman virheen kuin monet muutkin talonpojat noihin aikoihin. Maksettuaan pojilleen heidän perintöosansa Anton ryhtyi etsimään uutta itselleen sopivaa maatilaa. Yllätyksekseen hän joutui huomaamaan rahanarvon romahtaneen ja viljelys- ja metsämaan arvon nousseen niin korkeaksi, että hän sai rahoillaan ostetuksi vain vaatimattoman pientilan.

Uusi talo oli lähellä, vajaan kilometrin päässä vanhasta. Se oli aikaisempaa suurempi ja myös Inkeröisten keskustan tuntumassa työväentalon ja radan välisessä hiekkarinteessä. Pellot olivat kaukana sydänmaalla. Kymmenen hehtaarin metsäpalstakin oli hidaskasvuista kangasmaata. Edlan asema helpottui, kun nuorin Antonin pojista oli kuollut metsästysretkellä ja vanhemmat pojat asuivat enimmäkseen tätinsä luona. Työt jäivät kuitenkin pelkästään isäntäparin harteille, sillä Antonin pojat muuttivat Kanadaan eikä piikoja talossa enää ollut. Nyt alkoi näkyä Antonin vaimon valinnan todellinen arvo, sillä Edla oli vahva kuin karhu ja väsymättömän sitkeä askareissaan.

Sydänmaan pellot olivat käärrytietä kulken kuuden kilometrin päässä kotitalosta. Osan kesästä talon 2–3 lehmää laidunnettiin Antonin sukulaisilta vuokratuilla lähipelloilla. Myöhemmin kesällä heinätoiden alettua lehmät siirrettiin Sydänmaalle ja työmäärä kasvoi. Edla ei osannut ajaa pyörällä enkä muista hänen koskaan sitä edes taluttaneen. Varhain aamulla hän kiirehti jalan oikopolkua synkän ikimetsän lävitse puolen peninkulman päässä oleville pelloille, lypsi lehmät ja kantoi maitotonkan kotiin.

Simolan tila ulottui kapeana kaistana Koskenaluksen suvannosta Onkijärvelle.

Kotona hän siilasi maidon ja varastoi sen kylmätilaan, osan kotimaidoksi ja osan meijeriin vietäväksi. Syötyään välipalan hän käveli uudelleen Sydänmaalle, missä Anton hevosineen oli kasteen kuivuttua lasten ja usein Edlan sukulaisten avustamana aloittanut heinän tai viljan teon. Töitä tehtiin myöhään iltaan ja palattiin iltalypsyn jälkeen kotiin nelipyöräisillä tärisevillä kärryillä.

Perhe 1907. Anton Kelkka ent. Juura, ensimmäinen puoliso Anna Stina Kelkka ja pojat Rikhard, Toivo ja Sulo.

Edlan viimeiset vuodet

Viimeisinä jatkosodan vuosina Antonin terveys alkoi horjua. Hän osallistui voimiensa mukaan maataloustöihin, mutta metsästysretket saivat jäädä ja samalla makoisat teeri- ja jänispaistit. Varsinaista elintarvikepulaa perheellämme ei ollut. Edlan sukulaiset olivat arvokas apu talon töissä. Ullakolla roikkui kuivamassa oravannahkoja ja kessunlehtiä. Niitä Anton kuivatteli myös vanhan Kalevalan lehtien välissä. Kessun voimakas tuoksu on säilynyt minulla edelleen olevassa kirjassa. Keväällä 1944 Anton kuoli. Samana keväänä isäni haavoittui rintamalla, joutui sairaalaan ja sodan jälkeenkin moniin leikkauksiin. Rauha solmittiin

syyskuussa ja minä aloitin kansakoulun.

1940-luvun loppupuolella isäni sotavammat eivät enää estäneet häntä osallistumasta maataloustöihin. Edla puolestaan luopui pikkuhiljaa ulkotöistä ja viihtyi yhä enemmän hellan ja leivinuunin äärellä. Hänen luonnettaan ja työhön suhtautumistaan kuvaa kuitenkin seuraava tapahtuma. Edla oli huomautellut isälleni, että on varmaankin korkea aika rukiin tekoon. Isä halusi kuitenkin odotella vielä muutaman päivän. Seuraavana aamuna hämmästelimme, kun Edla oli kadonnut mitään sanaa jättämättä. Illalla olimme jo todella huolestuneita, kunnes hämärän jo tultua kuulimme oven käyvän. Edla horjahteli kalpeana huoneeseen ja puuskahti: "Kävin tekemässä sen ruissaran, kun teistä ei tuntunut olevan siihen". Syötyään hän sanaa sanomatta sulkeutui kamariinsa nukkumaan.

Hän oli kävellyt aamuvarhaisella viiden kilometrin matkan Sydänmaan pellolle. Perillä hän niitti yksin käsin ison ruissaran, keräsi ja satoi rukiin lyhteille ja pystytti kuhilaiksi. Normaalisti kolmella hengellä oli täysi työ tehdä tämä yhdessä päivässä. Nuorempana Edla oli monesti yltänyt tällaisiin uskomattomiin suorituksiin. Vuodet olivat kuitenkin tehneet tehtävänsä ja tämä rasitus

Perhe 1914. Silloin Anton oli Amerikassa. Edlan vieressä Elli 3 v ja sylissä Veikko 8 kk. Ellin takana Ellen Korhonen.

oli hänelle liikaa. Pari viikkoa hän makasi sängyn pohjalla valittaen ja uskoen kuolevansa. Elämä kuitenkin voitti vielä, mutta Edla ilmoitti, että tämän jälkeen hän ei enää maatoihin puutu. "Saatte itse tehdä työnne."

Anton 1944

Kuitenkin Edla piti päänsä ja otteensa talon valtiaana loppuun asti. Isäni rakensi sotien jälkeen uuden talon, johon oli suunniteltu iso makuukamari vanhemmilleni ja pienempi Edlalle. Kun hän tuli ensimmäisen muuttokuorman mukana uuteen taloon, hän siirsi heti kiikkutuolinsa isoon kamariin, asettui siihen istumaan ja ilmoitti, että tämä on hänen huoneensa. Siihen oli isäni tyytyminen. Edla ei emännyydestään luopunut.

Edla kuoli 14. kesäkuuta 1965. Hautaisvieraita saapui läheltä ja kaukaa. Korhosen suvusta olivat paikalla vielä elossa olevina Eetu ja Selma sekä sisarusten seuraavaa sukupolvea perheineen. Muistotilaisuus pidettiin kauniina kesäpäivänä kotitalossamme Inkeröisissä. Moni vieraista lausui muistopuheessaan kauniita sanoja Edlasta ja siitä sukurakkaudesta, jota hän oli aina osoittanut. Tilaisuus päättyi iloisissa merkeissä, kun eräs naapurimme kertoi oman muistonsa.

Edla oli turvautunut kuivimpana kesäaikana heidän kaivoonsa. Eräänä aamuna perhe oli herännyt siihen, että kaivolta kuului kummallista ääntä. Edla oli siellä rasvaamassa kaivon kitisevää vintturia eikä millään huonolla rasvalla, vaan oikealla meijerivoilla. Tapaus oli niin kuvaava, että suru purkautui nauruksi ja valokuvaajankin oli pyydyttävä hautajaisväkeä vakavoitumaan, vaikka tavallisesti kuvattavia oli pyydyttävä päinvastoin hymyilemään.

Sata vuotta kuolemasta

Vuoden 2015 lehdessä s. 38 kerroimme Taavetti Igor Korhosen kuolemasta. Hän kuoli Helsingissä. Haavoittumispaikka ei silloin ollut tiedossa. Kuolinilmoitus julkaistiin Työmies-lehdessä 26.3.1918. Se antaisi aiheen selvittää hänen vaihteitaan ja perheolojaan tarkemmin.

Korhosten perukirjoja, osa 3

Rautalammin seurakunnan arkiston perukirjakokoelmassa on numerolla 111 ote kihlakunnanoikeuden pöytäkirjasta 28.2.1818¹. Pöytäkirjan mukaan torppari Sipi Heikinpoika Korhosen perunkirjoitus oli pidetty 13.12.1816 ja että köyhäinprosentti oli maksettu. Pöytäkirjaan ei ole merkitty Sipi Heikinpojan eikä hänen vaimonsa kuolinaikaa. Itse perukirja on samalla numerolla pöytäkirjanotteen jälkeen². Tekstit ovat puhtaaksi kirjoitettuna sukuseuran verkkosivuilla³.

Asiakirjan mukaan Sipillä oli vaimonsa Helena Laulaisen kanssa viisi lasta: Heikki, Paavo, Olli, Sipi ja Maria. Lapsista oli jo neljä kuollut ennen isäänsä, näistä yksi aikuisikään elänyt ja jo avioitunut Sipi Sipinpoika. Tämä oli kerinnyt saada vaimonsa Maija Valkosen kanssa myös viisi lasta: Juho, Aatu, Matti, Heikki ja Anna Maija. Nämä kaikki olivat elossa, mutta alaikäisiä isoisän kuollessa. Heidän huoltajakseen määrättiin Matti Tuomaanpoika Korhonen, joka on merkitty asiakirjaan Palomäen isännäksi.

Palomäen Korhoset ovat Nils Berdtsonin selvityksessä Vanhan Rautalammin Kärkkäälän Korholan, Palomäen ja Purolan Korhosten suvusta (1955). Sen mukaan Palomäen isäntänä oli 1800-luvun alussa Juho Tuomaanpoika Korhonen. Hänen nuorempi veljensä Matti mainitaan Purolan talon isännäksi.

Sipi Heikinpoika Korhonen oli syntynyt 31.12.1733. Hänen isänsä Heikki oli Kärkkäälän Korholan poika, mennyt vävyksi Hännilään (Kärkkäälä 17) ja saanut sieltä oman talon, kun talo halottiin 1750-luvun lopulla. Sipin osa sai nimen Murtomäki ja isojaossa numeron 41. Heikki Sipinpoika Korhonen ja Marketta Laurintytär Hänninen ovat sukukirjan taulussa 42. Heikin ja Marketan jälkeläisiä on osittain jopa viiden sukupolven ajalta Juhani Korhosen selvityksessä *Vanhan Rautalammin Korhosia, noin vuoteen 1850 asti syntyneet*⁴.

Sipi Heikinpoika vihittiin 1760 Helena Laulaisen kanssa, s. 1733. Vuosien 1767–1772, 1773–1780, 1781–1785 rippikirjoissa hänet mainitaan torppariksi Saksalassa. Viimeksi mainitussa rippikirjassa talon nimi on Hietala. Siitä käytettiin myös nimeä Pohjoistalo ja se on edellä mainittu Heikki Sipinpojalle lohottu Hännilän osatalo. Talon isäntänä oli silloin Sipin veli Lassi.

Ajalta 1786–1794 ei ole rippikirjamerkintöjä.

Pian 1780-luvun puolivälin jälkeen Sipi oli siirtynyt toisen veljensä Heikin isännöimän Murtomäen talon torppariksi. Rippikirjassa 1795–1803 siellä on torpparina jo poika Sipi Sipinpoika s. 1.8.1781 puolisonaan Maija Valkonen s. 1779. Seuraavassa kirjassa 1804–1814 näkyy paikan nimikin: Murtomäen talon Palomäen torppa. Nyt Sipi on leski, viimeinen rippimerkintä heinäkuulta 1812.

Perukirjasta käy ilmi, että Leena Laulainen oli kuollut jo kolmisenkymmentä vuotta aikaisemmin, siis noin 1786. Haudattujen luettelon mukaan Sipi kuoli 81-vuotiaana 25.10.1816. Oikeuden pöytäkirjaa seuraavassa perukirjassa Sipin kuolinajaksi on mainittu vasta 8.10.1817. Sipi Sipinpoika oli kuollut jo pari vuotta aikaisemmin 31-vuotiaana 2.4.1814.

Sipi Sipinpojan toinen vaimo Maria Valkonen oli elossa vielä perunkirjoitusta tehtäessä. Maria Sipintytär oli mennyt naimisiin torppari Simo Pekka Minkkisen kanssa. Sipi Sipinpojan toinen tytär Anna Maria oli vielä alaikäinen. Hänen huoltajakseen ehdotettiin perukirjassa hänen setäänsä Heikki Heikinpoika Korhosta. Edellä kävi ilmi, että tämän asian oikeus ratkaisi toisin.

Pesän omaisuus luetellaan tarkasti. Kuparia oli muun muassa viinapannu sekä rautaa kaksi peltoauraa, useita kirveitä ja patoja, vanha saha ja pajapihdit. Eläimiä oli yksinlaskien 17, niiden joukossa kolme lypsävää lehmää, sika ja kolme porsasta. Lisäksi oli vanha vene ja kahdeksan muikkuverkkoa. Koko omaisuuden arvoksi arvioitiin 60:52, ilmeisesti 60 ruplaa ja 52 kopeekkaa.

Pesällä oli useita velkoja. Esimerkiksi talollinen Juho Pietiläinen vaati viljan ohella puoli kuormaa olkia ja lautamies Pekka Savola tynnyrin ja yhden kapan rukiita. Pieniä viljasaamisia oli monella muullakin. Lieneekö kahden lesken ja kuuden alaikäisen lapsen taloudessa ollut puutetta ruoasta vai miten viljavelat olivat syntyneet? Saamisia kirjattiin yhteensä 71:21.

Viitteet:

1. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=7139421>
2. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=7139423>
3. <http://rautalamminkorhoset.fi/perukirjat>
4. <http://rautalamminkorhoset.fi/sukuselvityksia>

Mitä jälkiä historiaan jää

Hannu Korhonen, Orimattila

Pieksämäen kirkonkylässä eli 1820-luvulla samassa talossa kaksi miestä. Kirjoitettu historia tuntee kuitenkin toisen paljon paremmin kuin toisen. Toinen oli sukulaisemme kupariseppä Adam Korhonen ja toinen kappalainen Fredrik Polén.

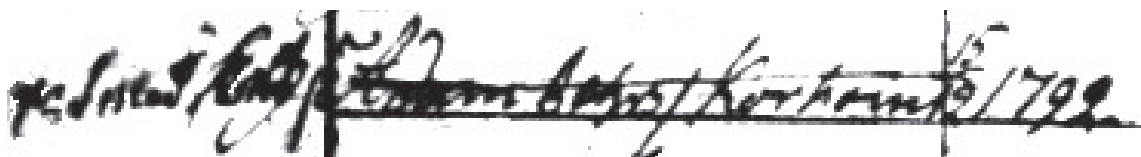
Fredrik Polén oli suntion poika Kiuruvedeltä s. 1783. Hän oli taistellut Suomen sodassa. Ylioppilaana hän oli kiertokoulun apuopettajana Pieksämäellä jo 1810. Hänet vihittiin papiksi 1813. Samasta vuodesta lähtien hän toimi kirkkoherran apulaisena ja vt. kirkkoherranakin Pieksämäellä, kunnes valittiin kappalaiseksi 1825. Kappalaisen virkataloon hän ei tyytynyt, vaan osti asunnokseen Pienolan talon (Kirkonkylä 6). Kappalaisen elämänvaiheet ja jälkeläiset kuvataan tarkkaan Pieksämäen pitäjän kertomuksessa¹. Vielä häntä itseäänkin tunnetumpi on hänen poikansa suomalaisuusmies Rietrikki Polén.

Pieksämäen seudun historiassa² kappalaisesta on 24 mainintaa. Enemmän kuin puolet niistä koskevat selontekoa, jonka Polén lähetti Suomen talousseuralle 1820-luvulla. Siinä hän tekee selkoa pieksämäkeläisestä kaskiviljelystä ja panee

naishenkilö silmään pistävän koreissa vaatteissa, sanoi Polén kesken saarnansa: "Älkää nyt hyvä seurakunta säikähtykö, vaikka riikinkukko tuli kirkkoon."³

Kupariseppä

Täysin toinen on tilanne kupariseppämme kohdalla. Hänestä ei ole mitään mainintaa missään kirjassa tai artikkelissa. Kaikki häntä koskevat tiedot on siis etsittävä alkuperäisasiakirjoista. Rippikirjan mukaan Adam Korhonen muutti Suonenjoelta Pieksämäelle 1822, merkitty Rautalammin muuttaneiden luetteloon heinäkuussa. Hän oli kuitenkin muuttanut jo aikaisemmin, sillä hänellä on ensimmäinen ripiläkäyntimerkintä Pieksämäellä jo 26.5.1822.

kaskeamisen valta-aseman karjanpuutteen syyksi ja sanoo, että peltojen ojittaminen on aivan tuntematon tapa. Työvälineistä hän kirjoittaa näin: "Vanhat, muinaiset työkalut, kahveliaura ja käyrä ja lyhyt viikate ovat käytännössä. Mekaniikka on aivan alkuaasteella ja höyryvoima täysin tuntematonta. Kaikki käyttävät viljankorjuussa sirppiä – – Lyhyttä ja käyrävirtista viikatetta käytetään täällä yleisesti. Sillä lyödään joko eteenpäin lyönti lyönnin jälkeen tai oikealle ja vasemmalle eteen ja taakse." Polén lienee ollut tuottelias ja taitava kirjoittaja, sillä Pieksämäen seudun historiaan on nimilehden jälkeen ennen esipuhetta lainattu myös hänen kotiseutukuvaustaan vuodelta 1847.

"Polliin vaenoo" oli ollut hyvin kansanomaisen "oekee immeinen", lupsakka huumorin ymmärtäjä ja viljelijä. Hän puhui, pukeutui ja käyttäytyi kansan tapaan. Kotikin oli kuin mikä tahansa talonpoikaistalo myös sisustukseltaan. Kuolemansakin 1854 jälkeen Polén eli vielä pitkään kansan muistissa. Hänestä "kansa tiesi kertoa monta kaskua. Kerran, kun hänen saarnansa aikana tuli kirkkoon joku Pietarissa ollut

Syyskuun 22. päivänä Adam vihittiin Pieksämäellä Anna Juhontytär Mökkösen s. 7.11.1802 kanssa, Annan vanhemmat olivat Juho Mökkönen ja tämän toinen puoliso Kaisa Sepponen. Juho asui jo edellä mainittua 3/64 manttaalin tilaa Pienolaa (Pieksämäki 6, vanhaa numeroa 3, Pörölänmäen kantatalon aluetta siis). Pariskunta asettui ensin asumaan appivanhempien luokse Pienolaan. Toukokuussa 1823 heille syntyi poika Benjamin.

Rippimerkintöjä Annalla on Pienolassa heti ripillepääsystä 1819 lähtien vuoden 1824 tammikuuhun. Anna kuoli sitten vuoden 1824 maaliskuun lopulla. Aatamin ammatiksi on merkitty "K smed", jolla seuraavien kirjojen merkinnöistä päätellen tarkoitetaan kupariseppää, "koparsmed". Merkintä, jonka olen lukevinani "K smed Enkl" ei ole kovin selvä ja näyttää jälkeensä tehdyiltä niin kuin luonnollista olisikin, koska Aatami tuli Pieksämäelle poikamiehenä.

Seuraavan vuoden alussa Aatami muutti poikansa kanssa Pienolasta – kun Polén oli ostanut sen – Pieksämäki 6:een, ehkä Lahnalaan (Pieksämäki 16 uutta numeroa), johon hänet on merkitty

seuraavassa rippikirjassa 1816–1826. Benjamin kuoli siellä 4.6.1826 kolmen vuoden ikäisenä. Aatami on merkitty rippikirjaan kuparisepäksi.

Henkikirjoista saa vähän tarkempaa tietoa asuinpaikoista. Vuoden 1822 henkikirjassa Pienolassa on Juho Mökkösen tytär Anna, mutta ei vielä Aatamia. Seuraavana vuonna on vävy "Adam mh" (mh = med hustru). Tilalla asuu silloin myös korpraali Fabritius piikoineen.

Vuoden 1824 henkikirjaan perhe on merkitty rusthollin (Pieksämäki 2 vanhaa ja 3 uutta numeroa) Häkkilään, vaikka rippikirjassa tätä muuttoa ei näy. Siellä on myös merkittävä tieto: Aatami on pitäjänkuparisepä (Sne Kopparsmed) eli laillistettu käsityöläinen. Samoin seuraavissa henkikirjoissa. Yllättävää on, että vielä vuoden 1825 henkikirjassa Aatami on mh (=vaimon kanssa), vaikka Anna oli kuollut jo 25.3.1824, talo on nyt rusthollin Perkais. Seuraavassa henkikirjassa Aatami on jo yksinään. Talo on sama Perkais; siellä asuu myös varanimismies Lindholm perheineen. Mitään vakinaista kotia Aatamilla ei näytä olleen, sillä vuosien 1827–1829 henkikirjaan hänet on merkitty Väisälään (Kirkonkylä 14). Vuoden 1830 henkikirjasta Aatamia en löytänyt kirkonkylästä.

Käsityön tekeminen oli vielä 1800-luvun alussa tarkkaan säädeltyä ja ammattina luvanvaraisia. Maaseudulla sitä ei Ruotsin vallan aikana suoranaisesti kielletty, mutta ehkäistiin sallimalla vain tietyt ammatit ja rajoittamalla ammatinharjoittajien lukumääriä. Luvan toimia käsityöläisenä maaseudulla myönsi maaherra, mutta pitäjäläisten piti perustella tarve ja tukea tulevan käsityöläisen hakemusta. Siksi asiaa oli käsiteltävä käräjillä ja ehkä vielä sitä ennen pitäjänkokouksessa.³

Kaikilla tätä virallista valtakirjaa ei ollut, vaan esimerkiksi seppiä oli myös kyläseppinä ja sepäntyö kuului monesti talonpoikaiseen käsityöosaamiseenkin. Kirvesmiehiä ei edes pidetty käsityöläisinä, koska sitä työtä kaikki osasivat. Käsityöelinkeinon rajoituksia alettiin purkaa 1800-luvun alkupuolella. Vuonna 1824 moni uusi käsityöläisammatti, kuten esimerkiksi puu- ja satulaseppä sekä hatuntekijä, tuli luvalliseksi maaseudullakin. Virallistamaton, vaikka ammatiaan harjoittava käsityöläinen saatettiin merkitä rippikirjoihin ammattinimikkeellä tai useimmiten itselliseksi, mäkätupalaiseksi tai torppariksi. Henkikirjoihin merkittiin käsityöläisiksi vain vero- luontoista ammattimaksua maksavat käsityöläiset.⁴

Seuraavassa rippikirjassa 1827–1837 Aatamilla on ripilläkäyntimerkintöjä säännöllisesti. Silloin hänet on merkitty Lahnalán (Kirkonkylä 16) torpparien ja itsellisten sivulle 358. Lahnala oli vanhan Pörölänmäen kantatalon

(Kirkonkylä 3 vanhaa numeroa) osataloja, samoin kuin Pienolakin. Täälläkin hänellä on ammattimerkintänä kuparisepä. Sitä seuraavassa rippikirjassa 1837–1849 kirkonkylän käsityöläisillä on oma sivu, mutta siellä Aatamia ei näy. Hänet on sen sijaan merkitty pappilan torpparien sivulle 221, ammattina "smed" eli seppä. Rippimerkintöjä on säännöllisesti vuoteen 1845. Sitten on vuodelta 1848 muuttomerkintä sivulle 212 eli pastorin virkatalon (Kirkonkylä 25) torpparien sivulle. Kuolinpaikaksi on merkitty Moisio (Kirkonkylä 14). Siellä Adamilla ei ole kuitenkaan rippimerkintöjä koko 1850-luvulla.

Adamin sukuperä ja kuolema

Aatami oli syntynyt rippikirjojen mukaan Suonenjoella 15.12.1792. Syntyneiden luettelossa häntä ei ole eikä Hiskikään häntä tunne. Hänet tapaamme kuitenkin torpparin lapsena Suonenjoen lastenkirjasta (Lukkarin puustelli, Suonenjoki 5). Hänen isänsä Pekka Korhonen oli nainut 1780 torppari PaaVo Hirvosen tyttären Susannan s. 1763 ja tullut torppaan vävyksi. Pekka oli Lietemäen Korhosten sukua, syntynyt Lietemäellä 7.7.1759, vanhemmat Risto Korhonen s. n. 1715 ja Anna Laukkanen.

Riston vanhemmat olivat Mustolanmäen Korholan (Lietemäki 6) isäntä Risto Korhonen ja hänen toinen vaimonsa Kaisa Koponen. Heistä kerrottiin Wanha Tuomas -lehdessä 2016 s. 8. Aatami oli siis samaa sukuhaaraa kuin buurisodassa taistellut Kaapro Korhonen, joka oli Aatamin pikkuserkun pojanpojan poika.

Sukuperästä ei käy ilmi, mistä Aatami sai sepänoppinsa, varsinkin kuparisepän taitonsa. Tuohon aikaan ei nimittäin mitään muuta käsityöläiskoulutusta ollut kuin se, että mentiin oppiin ammattimiehen tai muun osaavan luokse. Aatami on merkitty kuparisepäksi jo 1820-luvun rippikirjaan ja vuoden 1824 henkikirjaan (Sne Kopparsmed). Olisiko ehtinyt hankkia taitonsa Pieksämäellä parissa vuodessa.

Kuparisepän ammatti ei ollut Aatamille mikään kultakaivos, sillä hän kuoli köyhänä Pieksämäellä. Haudattujen luetteloon tehty merkintä on suorastaan tyyli: maaliskuun 29. pñ 1855 kuollut rutiköyhä leski Adam Korhonen.

Kiitokset tästä jutusta kuuluvat Mäntän Pekka Korhoselle, joka ehdotti aihetta ja johdatti Aatamin jäljille, sekä Pieksämäki-seuran puheenjohtajalle Asko Hankilanojalle, joka auttoi jäljittämään Polénia luonnehtivia muistikuvia.

Daite - as - 1988 *Mars maan*
16.29.88 Adam Korhonen *16.29.88* *16.29.88* *16.29.88*

Viitteet:

1. Tepponen, H. Pieksämäen pitäjänkertomus. Ensimmäinen osa. Pieksämäen kunta, Mikkeli 1915, s. 116–123. Näköispainos 1991.
2. Lappalainen, P. Pieksämäen seudun historia I–II. Sisälähetysseuran Raamattutalon kirjapaino, Pieksämäki 1961.

3. Kaukkanen, K. ym. (toimittaneet) Jutturiihi. Pieksämäen, Jäppilän ja Virtasalmen kansankertomuksia. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Jyväskylä 1985.
4. Uotila, M. Käsityöläinen kyläyhteisönsä jäsenenä. Jyväskylä Studies in Humanities 237. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2014. Saatavissa myös verkosta <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/44611>

Kirjahyllyn kätköistä

Hannu Korhonen, Orimattila

Pienenä poikana ihmettelin, kun isä sanoi jostain tavarasta, että pannaan talteen, koska sitä voi tarvita, kun sota tulee. Vielä kouluajanani en oikein tajunnut, miten todellisena sota oli isän mielessä. Olihan sen loppumisesta kulunut vähemmän kuin kymmenen vuotta. Myöhemmin käytyäni monia kertoja Neuvostoliitossa ja Venäjällä, tutustuttuani venäläisiin heidän kotioiloissaankin ja opittuani lukemaan vähän venäjää olen ihmetellyt omia Venäjään kohdistuvia asenteitani. Yhden selityksen antavat lapsuuteeni kuuluvat kirjat Kohtalon kolmas hetki ja Kersanttina Kannaksen kamppailussa.

Kumpikin on äitini peruja. Edellinen on painettu 1926. Äitini on ehkä ostanut sen itse jo tuoreeltaan, sillä siitä on otettu uusi painos seuraavan vuosikymmenen puolessa välissä. Kirja on kuvitelma Suomen ja Venäjän sodasta 1967–1968. Eipä osannut Aarno Karimo sitä kirjoittaessaan uskoa, että sota oli syttyvä paljon aikaisemmin, jo runsaan vuosikymmenen kuluttua.

Sota alkaa, kun Venäjä pommittaa Suomelle edelleen kuuluvaa Viipuria ja hyökkää sinne vahvojen ilmavoimien tukemana yllättäen juhannusaattona 1967. Sodan kuvailussa yhtyvät ison vihan ja Suomen sodan piilopirtit sekä edelleen keksimättä olevaan teknologiaan perustuvat suomalaisten uudet aseet. Kaikesta heijastuu nuoren tasavallan vahva isänmaallisuus, jonka varassa maamme selviytyi todellisista 1940-luvun sodista.

Jälkimmäisen on kirjoittanut Toivo V. Lipponen. Painovuotta ei ole merkitty, mutta Fennica-tietokannan mukaan siitä on otettu ilmestymisvuonnaan 1940 peräti neljä painosta. Nimiölehdellä olevan omistuskirjoituksen mukaan äiti on saanut sen tammikuussa 1941, ehkä isältäni. Kertomus alkaa vähän saman-

tapaisesta, mutta pienimuotoisemmasta todellisuudesta yllätyksestä kuin edellinen kirja: talvisotaan johtaneesta Venäjän lavastamasta välikohtauksesta, Mainilan laukauksista.

Sodan kuvaaminen perustuu ilmeisen todellisiin tilanteisiin, mutta henki on samantapainen kuin edellisessä: "Huomenna ehkä tämän torpan ja kylän savuavilla raunioilla isännöitsisivät bolshevikit turvaamassa Leningradin rauhaa, jota nämä Karjalan kannaksen sävyisät ja hyväntahtoiset ihmiset muka häiritsivät. – – Kumpikohan Suomi lienee Pietarin turvallisuudelle vaarallisempi, ystävällinen ja hyvissä naapurussuhteissa elävä vaiko vihamielinen kansa, jonka jokainen lapsikin jo äidinmaidossa imee sieluunsa sammumattoman katkeruuden rajantakaisia kohtaan?"

Ei ole mikään ihme, että tällaisiin kirjoihin perustuva lapsuuden maailmankuva piilee edelleen mielen pohjalla aikuiskokemuksista ja tosiasioiden vaatimasta reaalipolitiikasta huolimatta. Varmaankin sen ohjaamana ostin vain muutama vuosi sitten parilla eurolla Artjärven kirjaston poistomyynnistä tanskalaisen toimittajan ja kirjailijan Estrid Ottin tyttökirjan Pikkulotta Salli, ilmestynyt vuonna 1941.

Se henkii samanlaista ihanteellista ja ylevää isänmaallisuutta kuin edellisinkin. Suomalaisten tuntoihin asettumiseen Ottilla oli erityisen hyvät edellytykset, sillä hän oli asunut Suomessa 1930-luvun alussa. Sisällöstään kirjaa ei tunnista käännöskirjaksi, vaan se voisi erinomaisesti olla osa kirjoittamisaikansa suomalaisten isänmaallista hengennostatusta, joka ei voi olla vaikuttamatta vanhan lukijansa tunteisiin vielä 2000-luvullakin: "Salliin virtasi tuntematon voima-aalto: – – olemme samaa perhettä kaikki Suomen naiset ja miehet. Ja hyvä Jumala, kuinka me rakastamme tätä maata."

Kirja-arvioita

Pekka Vepsäläinen: Annan ja Pekan tarina. Omakustanne 2017, yhteensä 1026 sivua.

Tarina sisältyy kolmiosaiseen kirjasarjaan Anna ja Annan Pekka, Annan ja Pekan vapaussota sekä Annan ja Pekan lapset. Kirjojen juonta sitovat yhteen niiden nimissä ja tarinoissa esiintyvät Anna ja Pekka. Ensimmäinen kirja alkaa siitä, kun Anna Lyydia Ruuskanen tulee talvikelissä hevoskyydillä meijerskaksi uuteen palveluspaikkaansa suureen savolaiseen Kukkolan taloon. Vastassa on isäntä Kalle Kukkonen.

Kyseessä on romaani, mutta henkilöt ovat todellisia. Nilsin kastettujen luettelo todistaa, että Anna Lydia Heikintytär Ruuskanen syntyi 6.4.1877 Välimäen torpassa (Kaarasmahti 2). Kalle sen sijaan esiintyy salanimellä. Oikeasti hän on Vesannon Sonkarinsaaren Ukkolan talon isäntä Kalle Mikonpoika Korhonen s. 1844, kirjoittajan äidin isän isä. Kirjoittaja sanoo kokeneensa lähimpien sukulaistensa ja naapuriensa kohtalot niin koskettaviksi ja aroiksi aiheiksi, että heidät oli piilotettava salanimien taakse, vaikka suurin osa muista henkilöistä ja paikoista esiintyy omilla nimillään.

Kirjoittaja Pekka Vepsäläinen on, kuten sukulehtemme lukijat varmaan muistavat aikaisemmista kirjaesittelyistä, äitinsä puolelta Korhosiamme Ukkolasta. Siksi erityisesti Korhosten ja Vepsäläisten nimet on muutettu. Lukijaa ei kuitenkaan jätetä pulaan, sillä kirjojen mukana seuraa tulkinta-avain, josta salanimet selviävät. Kirjoista itsestään ei paljastu edes, että kyse on Vesannosta, sillä Kukkolan talo on Kutvelikon pitäjässä ja se on Laulajanjärven rannalla samalla tavalla kuin Ukkola on Sonkarijärven rannalla Vesannolla.

Toinen kirjojen päähenkilöistä Pekka Metsäläinen on todellisuudessa kirjoittajan kaima ja isänisä Pekka Aukusti Tolopinpoika Vepsäläinen, s. 30.11.1877 Vesannolla Mäkelän, oikeasti Korkealan, talon mäkituvassa Soimamäessä, vanhemmat kulkukauppias ja räätäli Gustav Adolf Vepsäläinen ja Otteliaana Laulainen. Soimamäkeä nykykartoilla ei näy, mutta Soimalampi ja Soimakallio ovat puolentoista kilometrin päässä Korkealasta luoteeseen. Pekan ja Annan suhde alkaa kirjassa kerrotun mukaan heinäniityllä. Vihille he pääsevät ennen kuin siellä alkuun pantu lapsi syntyy, vihityt 18.9.1898. Ensimmäisen oman kodin he saavat Kivelästä, joka oli sekin Korkealan torppa. Se näkyy edelleen nykykartoilla

puolen kilometrin päässä Korkealasta lounaaseen.

Tapahtumat ja henkilöt alkavat vyöryä heti ensi sivulta lähtien. Kerronta on yksityiskohtaista ja alkuvoimaista. "Tuvassa väki oli parhaillaan iltaselle ryhtymässä. – – Kannuissa haisi sinertävä piimän sintu. Päällimmäisenä tuoksahteli kuitenkin pässin rasva ja runsas sipuli." Tekstikappaleet ovat lyhyitä, yleiskielistä kertojan osuutta. Niiden väleissä on savoksi puhuttuja vuorosanoja kuin näytelmässä: "Se tek tuas takapiä temput hyvälle miehelle. Juljus kun millon syö, se alakaa saman tien haesta."

Tapahtumat etenevät sen kummemmin johdattelematta tai jaksottelematta yhtenäisenä virtana niin kuin lukija olisi hypännyt keskelle kylän elämää ja jäänyt sitä seuraamaan tai ehkä pikemminkin mukana elämään. Väliotsikoita on 10–20 sivun välein, mutta eivät nekään selittäviä sanallisia, vaan vain roomalaisia numeroita. Mitään sisällysluetteloita tai hakemistoja ei ole, mikä sekin viittaisi siihen, että kirjoittaja tavoittelee romaanimuotoa, vaikka todellisista ihmisistä, paikoista ja tapahtumista kirjoittaakin.

Tämä rakenne mahdollistaa kirjojen lukemisen joustavalla tavalla. Mukaan kylän elämään voi sukeltaa mistä kirjasta ja mistä kohdasta tahansa niin kuin muutenkin elämässä tehdään, olipa kyse vierailusta tai muutosta. Siis jonkinlainen talo elää tavallaan, vieras kulkee ajallaan -periaate, jossa talo on korvattava sanalla kirja ja vieras sanalla lukija. Jos jokin asia alkaa vaivata keskeltä kirjaa aloittanutta lukijaa, voi toimia kuin kylään vasta muuttanut eli kysellä kauemmin kylässä eläneiltä, tai tässä tapauksessa voi lukea edeltä, mitä on tapahtunut aikaisemmin.

Tällaista lukemistapaa tukee sekin, että yksittäiset tapahtumat tai keskustelut ovat jo sinänsä viihdyttäviä ilman, että lukijan tarvitsisi olla perillä koko historiasta. Rakenne voi olla tietoisesti suunniteltu tai luultavammin se johtuu tausta-ainesten keruutavasta. Tapahtumat perustuvat nimittäin kantavilta osiltaan vanhojen muistelijoiden kertomuksiin. Niillä on heidän mielestään ollut sen verran itseisarvoa, että ne on kannattanut pitää muistissa ja kertoa yhä uudestaan nuoremmillekin sukupolville. Niistä kirjoittaja on sitten koonnut juonellisen, ajassa etenevän kokonaisuuden. Perusta ei siis ole kuvitelmaa, vaan koostuu todellisesta eletystä elämästä ja sen tapahtumista. Toki tekijä on rikastuttanut kerrontaa kirjailijan oikeudella keksityilläkin tarinoilla.

Erityisesti keskustelupuheenvuorot ovat luonnollisesti keksittyjä, sillä ei niitä ole kukaan

ollut sanasta sanaan muistiin kirjoittamassa tapahtumahetkellä 1800-luvulla eikä myöhemminkään. Ne ovat kuitenkin niin sattuvia ja puhujilleen luonteenomaisia, että välillä tuntuu siltä, että kirjoittaja olisi istunut metsässä kannonpäässä, veneen kokkatuhdolla tai tuvan ovensuupenkilla ihmisten puheita kuuntelemassa ja muistiin kirjaamassa. Erityisen eläviksi ne tekee se, että kirjoittaja tuntee vanhan sanaston ja on sille uskollinen.

Lukukokemusta on mahdollista syventää tutkimalla karttoja, kirkonkirjoja ja henkikirjoja. Talot ja torpat ovat oikeita. Henkilöt ovat todella eläneet ja olleet olemassa. Papit ja henkikirjoittajat ovat kirjanneet heidät kirjoihinsa. Jos ihmisellä on ollut kaksi etunimeä, niin kirjassa hän saattaakin esiintyä toisella etunimellään eikä käyttönimellään ja keksityllä sukunimellä. Ja miksi ei niin voi ollakin, kun ihmisten suuhun pannut sanatkin ovat seipitteitä.

Ensimmäinen kirja tuo Annan ja Pekan 1900-luvun puolelle. Toisessa kirjassa Suomi itsenäistyy. Käydään vapaussota. Torppareista tulee pientilallisia. Kolmannessa kirjassa syntyvät uudet sukupolvet ja päästään talvisotaan asti. Kirjasarja on kunnianosoitus tavallisille ihmisille. Virallisiin asiakirjoihin heistä ei ole ehkä jäänyt muuta tietoa kuin nimi ja syntymäaika kirkon- ja henkikirjaan. Kansan muisti on tarkempi. Suullinen muistitieto maalaa lukijan eteen kylän ja koko pitäjänkin täyttävän elämänsäkirjon.

Vepsäläisen kirjat ovat historiankirjoitusta. Eivät ehkä niinkään aikaisemman historian tutkimuksen mielessä, missä tarkasteltiin arkistolähteisiin nojautuen ensisijaisesti sotia, suurmiehiä ja valtiollista historiaa, vaan arkipäivän lähihistoriaa. Ne valottavat ihmisten maantieteellistä, yhteiskunnallista, henkistä, hengellistä, kielellistä ja jopa emotionaalista ympäristöä tarkemmin ja todellisemmin kuin viralliset asiakirjat. Ehkäpä

juuri tästä läheisyydestä ja tunneviritteisyydestä johtuu, että osallisia on pitänyt piilottaa salanimien taakse vielä sadan vuoden kuluttuakin.

Arvailun varaan jää, onko tämä tietoinen vai intuitiivinen ratkaisu. Ehkä kuitenkin tietoinen, sillä hakemistoja, karttoja ja asiakirjaviitteitä olisi voinut lisätä jälkikäteenkin. Ulkopuolisen, muualla asuvan kaukaisen sukulaisen, niin kuin tämän esittelyn kirjoittajan, on vaikea arvioida, onko arastelu perusteltua. Tekijä on sen kuitenkin hyväksi nähnyt. Siihen on tyydyttävä. Ratkaisussa on toisaalta se haastava puoli, että kaikki ei ole valmiiksi pureskeltua. Kirjassa kerrottujen ihmisten ja paikkojen jäljittämisessä on paljon kiinnostavaa ja innostavaa tehtävää pelkän passiivisen lukemisen ohella ja lisäksi. Siinä mielessä kirjat ovat paljon enemmän kuin tavanomaisia paikallishistorioita. Ne ovat aktivoiva ja syvälle luotaava johdatus suomalaisen yhteiskunnan kehittymiseen.

Kirjojen päähenkilöt Anna ja Pekka eivät ole Korhosia, mutta niin paljon meidän vesantolaisia sukulaisiamme Ukkolasta, Korkealasta, Siikalahdesta, Humalapuroilta, Tienhaarasta ja monesta muusta talosta ja torpasta kirjoissa esiintyy, että ne ovat lukemisen arvoiset jo pelkästään sukulaisuuden nimissä. Vepsäläisen teksti on sujuvaa ja tapahtumat suoraan eletystä elämästä. Ei kirjoittaja turhaan sano, että kirjat ovat kunnianosoitus köyhille ihmisille, joiden elämästä jälkeensjäävät tiedot katoaisivat muistajien mukana, ellei niitä muistiin kirjattaisi.

Kirjoja saa tekijältä Pekka Vepsäläiseltä, puhelin 0400 359 825 ja sähköposti pavepsalainen@gmail.com. Yksittäisen kirjan hinta on 25 euroa ja koko kolmen kirjan sarja 70 euroa + postimaksu.

Hannu Korhonen

Eero Lindsberg: Kartanot, talot, torpat ja tuvat. Rautalammin historiallinen yhdistys 2017, 352 sivua.

Eero Lindsberg on sukulehemme lukijoille tuttu rautalampilainen paikallishistorian harrastaja. Hänen uusi kirjansa on erinomainen todistus sen kansalaishistorian tuloksellisuudesta, josta professori Kirsi Vainio-Korhonen kirjoitti lehemme edellisessä numerossa. Kirjan laadun takeena on tekijän vankka paikallistuntemus. Hän tuntee myös lähdeasiakirjat ja hänellä on kokemusta sekä sukututkimuksesta että kylähistorioiden tekemisestä. Kirkon- ja henkikirjojen sekä asutuksen

yleisluettelon ohella hän on kahlannut läpi suuren määrän maanmittauslaitoksen asiakirjoja, sukututkimuksia ja paikallishistorioita sekä haastatellut toistakymmentä alueen olot ja ihmiset tuntevaa.

Esipuheessa Lindsberg sanoo, että alunperin oli tarkoitus selvittää Konnekosken seutukunnan vaihteita. Niin kuin asiastaan innostuneelle usein käy, työ laajeni käsittämään Lassilan virkatalon, Rautalammin pappilan ja Hanhitaipaleen rälssin alueen. Kutakin on käsitelty omana kokonaisuutenaan, joten kirja koostuu tavallaan kolmesta erillisestä tutkimuksesta. Käsittelyn painopiste on ihmisissä ja suvuissa, sillä tekijän käsityksen mukaan virka- ja rälssitalojen lampuodeista sekä

alueen torppareista ja mäkitupalaisista on kirjoitettu vain vähän. Sama koskee hiukan yllättäen myös alueella asuneita tai maata omistaneita aatelis- ja virkamiessukuja.

Ihmisiin keskittyminen on torppien ja mäkitupien osalta välttämätöntä, sillä kirkonkirjoissa niitä ei ole aina nimetty ja, jos onkin, niin nimet ovat monesti vaihtuneet. Lisäksi monet mäkituvat ja jotkut torpatkin ovat olleet olemassa joskus vain muutamia kymmeniä vuosia ja asukkaat saattaneet vaihtua vielä useammin. Torppien tiedot on koottu omiksi pieniksi tarinoikseen, jotka ulottuvat kunkin torpan perustamisesta sen itsenäistymiseen. Monessa tapauksessa kerrotaan myös nykyinen omistus ja asuminen. Kantatalojen käsittely alkaa aina asutusvaiheesta 1500-luvulta.

Paikannimihakemistossa on pitkästi toista tuhatta taloa, tilaa, torppaa ja mäkitupaa, henkilönnimihakemistossa lähes 4000 nimeltä mainittua ihmistä. Käsittely jäsentyy kantatalojen, niistä lohottujen osatalojen ja tilojen sekä torppien ja mäkitupien varaan. Lindsberg valittelee esipuhessa, että "kotiseutututkijan keräämä tieto on usein luettelomaista perustutkimusta". Valitus on aiheetonta, sillä päinvastoin juuri järjestelmällisyys auttaa lukijaa hahmottamaan kokonaisuuksia.

Pappilan ja erityisesti Hanhitaipaleen selvittäminen on ollut suuri työ, sillä kummassakin on ollut parhaimmillaan useita kymmeniä torppia. Lassilan osuus on laajempi kuin Lassilan maakirjatalo, sillä se käsittää ratsumies Lassi Jäntin 1600-luvun alkupuolella hallussa olleet manttaalit, joihin kuuluvat Lassilan ohella Juhannusmäki ja Koskensaaren talot sekä Laakkola ja Haapasalmi. Pappilan kohdalla keskitytään torppiin, sillä papit ovat saaneet hyvin sijaa muissa historiankirjoissa. Hanhitaipaleen vaiheet sen sijaan selostetaan tarkasti aina eräkaudelta alkaen. Säätyläisomistajat eivät siellä asuneet, vaan taloja viljelivät lampuodit. Rälssitila siirtyi talonpoikaiseen omistukseen, kun Jalkaset ostivat sen 1800-luvun alkupuolella.

Torppienkin historiaan saattaa liittyä paljon kulttuurihistoriaa. Hyvä esimerkki on pappilan torppa Koskenpää/Koskipää Rautalammin kirkonkylässä. Siellä asuivat 1800-luvun puolenvälin jälkeen säätyläisneidot Rocelle Agnita Rauckow ja Gustava Theodora Wörlund. Myöhemmin siellä toimi kauppias Otto Draken tulitikkutehdas, josta kerrottiin Syntymäaika sekaisin -jutussa Wanha Tuomas -lehdessä 2014. Ovatpa siellä kesiään viettäneet myös säveltäjä Oskar Merikanto ja taidemaalari Albert Gebhard.

Hanhitaipaleen sotilastorpassa asuneesta Nils Orresta kerrottiin viime vuoden sukulehdessämme. Mäntyniemen eli Korpiapajan torpassa asui 1800-luvun puolenvälin tienoilla Aatami Manninen, jonka vaimo oli meidän sukuamme oleva Anna Maija Korhonen s.

1815. Tämä mainitaan sekä Juhani Korhosen selvityksessä että Martti Korhosen e-kirjassa Rautalammen Korhoset (taulu 220), vanhemmat Perttu Korhonen ja Kaisa Leena Korhonen Vaajasalmelta.

Kussakin kolmesta osasta on omana lukunaan sukutarinoita sekä aatelisista että talonpoikaisista suvuista. Esimerkiksi Hanhitaipaleen tarinoissa mainitaan lampuoti Matti Hintikan vaimona Anna Korhonen s. 1732 (kastettujen kirjan mukaan 1740). Hänen vanhempansa ovat Pekka Korhonen ja Maija Knutitar Vaajasalmelta. Matti ja Anna vihityt 1767. Vastaavalla tavalla Lindsbergin kirjasta voisivat etsiä esivanhempiaan monet muut suvut. Hakemistossa on nimittäin enemmän kuin puolen sataa ihmistä ainakin Hintikoista, Hyvösistä, Hännisistä, Jalkasista, Jänteistä, Korhosista, Laitisista, Liimataisista, Mannisista, Matilaisista ja Pakarisista; kaikkein eniten Hännisistä. Sen sijaan esimerkiksi Maukosia on vain alun kolmattakymmentä, vaikka Maukola kuuluu kirjassa käsiteltävään alueeseen. Syynä on ehkä se, että Maukosilla on hyvät ja kattavat sukukirjat, joihin Lindsberg viittaa useassa kohdassa.

Kirja on huolellisesti toimitettu, kustannustoimittajana Suomen valokuvataiteen museon eläköitynyt erikoistutkija Jukka Kukkonen, jolla itselläänkin on vahvat rautalampilaisjuuret. Hänen kädenjälkensä näkyy erityisesti kirjan kuvituksessa. On vanhoja valokuvia, maalauksia ja karttoja sekä paljon tekijän itsensä valokuvaamia rakennuksia. Vartavasten tätä kirjaa varten on laadittu useita karttapiirroksia, joista näkyvät talojen ja torppien paikat, erityisen suuri apu paikallistuntemusta omaamattomalle lukijalle ja varmasti tarpeen nykymaantieteen tuntevallekin, sillä monet torpat ovat hävinneet jälkiä jättämättä.

Mukana on lisäksi kaksi upeata taittolehtinä toteutettua liitekarttaa "Charta öfver Kyrckioherde Bohlets Bröstmarck uti Rautalambi Soken" ja "Geometrisk Charta öfver Lassila, Koskis och Maukola – – uti Rautalampi Soken", edellinen vuodelta 1795 ja jälkimmäinen 1788, kummastakaan ei valitettavasti lähdetietoja. Kirjan hakemistot ovat Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjaston eläköityneen informaation Eeva-Liisa Haanpään käsialaa.

Kirja on ulkoasultaan upea, kovakantinen, värikuvitettu. Sisällöltään se on paljon enemmän kuin tavanomainen kyläkirja. Se on sekä lukukirja että hakuteos, kiinnostavaa luettavaa paikallishistorianakin, vaikka ei omia sukulaisiaan etsisikään. Hienoa on, että Rautalammin historiallinen yhdistys on ottanut tällaisen perustutkimuksen kustannettavakseen. Kirjan hinta on 50 euroa. Sitä voi tilata kustantajalta osoitteesta erjakotta@gmail.com. Rautalammin sitä on myynnissä museolla, kirjastossa ja kahvila Aurorassa.

Hannu Korhonen

Laurilan tila ja sen asukkaat

Pälvi Teppo, Jyväskylä

Vesannon Juurikkaniemen kylässä, Niiniveden länsipuolella Laurilantien varressa sijaitsee Laurilan tila (Juurikkaniemi 10:34), jota pitkään ovat asuttaneet Korhoset. Talossa asutaan edelleen, ja pelloja viljellään. Sukuseuran selvityksiä täydentäen seuraavassa kerrotaan Laurilan Korhosten vaiheista nykypäivään saakka. Tiedot perustuvat Lauri Korhosen haastatteluun

Ensimmäisenä Korhosena ”harjulle” – Harjulan, sittemmin Laurilan, lähitienoolle – asettui asumaan Lauri Laurinpoika (1685–1762, sukukirjan taulu 29: 1696–1763). Lauri oli lähtöisin Niiniveden itärannalta Juurikkaniemen Korholasta

*Oskari Samulinpoika Korhonen
1890-luvulla*

(nyk. Hämälä), jonne hänen isänsä Lauri Klemetinpoika Korhonen oli siirtynyt Vesannon Sonkarinkylän Iso-Korholasta (nyk. Vanhala).

Lauri Laurinpojan jälkeen tällä harjumaalla asui myös Tahvana Laurinpoika Korhonen (1733–1771, taulu 29). Mutta vasta hänen poikansa, Lauri Tahvananpoika (1766–1833), varsinaisesti ja yksiselitteisesti asutti nyky-Laurilaa. Asumuksena 1700-luvulla oli ollut tietävästi savutupa; sen osia on remonttia tehdessä löytynyt ny-

kyisen 1800-luvulla rakenne-tun päärakennuksen rakenteiden sisältä. ”Perimätieto kertoo, että paikkaa olisi Lauri-nimisten isäntien perusteella alettu 1800-luvulla kutsua Laurilaksi”, tietää Lauri-lassa 1941 syntynyt ja sinne eläkepäivillään takaisin palannut Lauri ”Martinpoika” Korhonen.

Lauri Tahvananpojalla oli poika Juho Laurinpoika (1792–1835) Korhonen. Hänellä ja vaimolla Maria Juhontytär Jauhiaisella oli kuusi lasta. Juho menehtyi siis vain kaksi vuotta isänsä kuoleman jälkeen.

Toistaiseksi ei ole selvinnyt, miten Laurilan omistussuhteet tarkalleen muotoutuivat muutaman vuosikymmenen ajaksi Lauri Tahvananpojan ja Juho Laurinpojan perättäisten kuolemantapausten jälkeen. Ainevassa polvessa huomio joka

tapauksessa kiintyy yhdeksänvuotiaana isänsä menettäneeseen Samuli Juhonpoika Korhoseen (1826–1875), joka sitten ajallaan meni naimisiin Tervontaipaleen talosta olevan Maria Laurintytär Tiitisen kanssa.

Laurilan osaomistukset ja yhdistäminen

Laurilan omistustilanteen jäljille päästään vasta noin 20 vuoden kuluttua. Vuonna 1873 laaditun asiakirjan mukaan Laurila oli kahtena osana. Omistajina omilla puoliskoillaan olivat edellä mainittu Samuli Juhonpoika Korhonen ja tämän serkku Taavetti Samulinpoika Korhonen (1834–1916).

Samuli Juhonpoika kuoli 1875, ja hänen osuutensa jäi leskivaimolle Marialle ja

Oskar ja Anna Karoliina Korhonen sekä lapset vasemmalta Martti, Liisa, Matti, Ida ja Gunnar. Kuvattu 1906

lapsille. Vuonna 1900 Samulin ja Marian lapsista pojat Kaarle (1860–1924) ja Oskar (1868–1912) lunastivat äidiltään ja muilta sisaruksiltaan Samulille Juholta periytyneen tilanosan. Taavetti sen sijaan oli omalla omistussuudellaan tehnyt 1895 konkurssin. Parin kauppatoimen jälkeen tämänkin osuuden olivat 1896 ostaneet Kaarle ja Oskar.

Oskar Samulinpoika Korhonen meni naimisiin leppävirtalaisen Anna Karoliina Härmän (1873–1942) kanssa, ja he saivat kahdeksan lasta. Laurilaa heilutelleet kaupankäynnit päättyivät lopulta siihen, että Oskar Anna Karoliinansa kanssa osti Kaarle-veljen ulos Taavetin perua olevasta osuudesta 1901 ja Juhon perua olevasta osasta 1904. Oskar ja Anna Karoliinan hallitsemana Laurila oli siten yksi kokonaisuus.

Oikealla Martti Korhonen 17-vuotiaana vapaussodassa 1918.

Siirrytään 1900-luvulle

Oskar kuoltua vähän yli 40-vuotiaana keuhkotautiin oli vanhin lapsi Gunnar 13-, Martti 12- ja kolmas lapsi Matti 10-vuotias. Heitä nuoremmat viisi lasta olivat tyttäriä. Vaikeassa tilanteessa leskiemäntä Anna Karoliina sai ensi hätään Oskar seitsemän vuotta nuoremman veljen Edvardin talon peltojen vuokraviljelijäksi. Kaikki kolme

poikaa olivat sotapalveluksessa 1918: Gunnar rintamalla, Martti mies ja hevonen -periaatteella Mäntyharjulla ja Matti – 15-vuotiaana – vartiointitehtävissä Vesannon kirkolla. Kaikki kolme osallistuivat aikanaan myös sekä talvi- että jatkosotaan. Matti haavoittui Kollaalla.

Vanhimmat pojat Gunnar ja Martti Korhonen kävivät kumpikin ajallaan Suonenjoen määmieskoulun ja tekivät talon töitä. Koulun suorittuaan Gunnar (1899–1968) asettui Laurilan isännäksi, Martti meni muihin töihin. Matti vuorostaan kävi Tuomarniemen metsäkoulun ja lähti sen jälkeen kotoa alan töihin muualle.

Martin ja Annan vaiheet

Kun nuori-isäntä Gunnar sittemmin perusti oman perheen, hänkin muutti Laurilasta pois. Tällöin äiti Anna Karoliina pyysi 26-vuotiaan poikansa Martin (1900–1977) avukseen. Näin Martista vuonna 1927 tuli Laurilan isäntä.

Martti Korhonen meni naimisiin Anna Huuskosen (1914–2000) kanssa. Anna oli 30 km:n päästä Vesijärven Jaakkolan tytär. Heidät vihittiin 1940, ja Annasta tuli Laurilaan nuoriemäntä. Heille syntyi kaksi poikaa ja kaksi tyttärtä.

Martti Korhonen ja Anna Huuskonen, kihlakuva 1939.

Lauri "Martinpoika" äidin Anna Korhosen kanssa Laurilassa 1942.

"Laurilan Martti ja Anna olivat vanhempani", toteaa Lauri Korhonen. "Vuonna 1943 isä-Martti, äiti-Anna ja minä 2-vuotiaana esikoisena kuitenkin muutimme kotoamme Laurilasta äidin kotitalalle Jaakkolaan. Tila tarvitsi hoitajan, sillä enoni – josta piti tulla Jaakkolan nuori-isäntä – oli kaatunut sodassa."

"Minulla on säilynyt joitakin muistikuvia tästä tilanteesta", Lauri kertoo itsekin asiaa ihmetellensä. "Muistan, että asuminen Laurilassa oli ollut kotoisaa ja väki tuttua. Jaakkolassa en alkuun ymmärtänyt, kumpi nyt on kotini – jotenkin tuntui, että koteja onkin kaksi."

Muutossa Jaakkolaan uudelle isännälle Martti Korhoselle jäi kuitenkin side Laurilaan. Hänelle erotettiin nimittäin omistukseen osa Laurilan tilasta Rantapelto-nimisenä. Rantapeltoa viljeltiin sitten Jaakkolasta käsin. Paikan päällä Rantapellossa töistä huolehti "tilanhoitajaksi" kutsuttu työmies Aatto Jäntti perheineen.

Lauri "Martinpoika" Korhonen jatkaa Laurilan Rantapellossa

Isä-Martin jälkeen Laurista vanhimpana lapsena tuli Jaakkolan isäntä, ja hän jatkoi edelleen myös Rantapellon viljelyä. Hän meni 23-vuotiaana naimisiin Lea Anneli Tolvasen (1939–2012) kanssa,

ja heille syntyi kuusi lasta.

"Vaimoni Lea Anneli oli kansakoulun jälkeen valmistunut meijeriköksi", Lauri kertoo. "Luvuttuamme 1980-luvun lopussa karjasta hän aloitti opiskelun ja suoritti sinnikkäästi ensin peruskoulun, sitten lukion oppimäärät ja lopulta kirjoitti ylioppilaaksi 62-vuotiaana. Kieli-varannoksi tuli ruotsi ja englanti."

"Itse puolestani tiesin jo 5-vuotiaana, että minusta isona tulee maanviljelijä. Kansakoulun jälkeen tein täystoimisesti talon töitä, kunnes 18-vuotiaana menin maamieskouluun – samaan, jonka isäni oli käynyt. Se oli erinomainen opinahjo. Mutta suureksi puutteeksi osoittautui, että kieltenopetusta ei tuolloin annettu. Sen vuoksi olen aikuis-opiskelijana vuosikymmenten varrella opetellut kolmeakin vierasta kieltä."

Sen sijaan Laurin ja Lea Annelin jälkikasvu on akateemisesti koulutettua. Viisi tytärtä ovat maistereita musiikki- tai uskontotieteen aloilta, poika on maisterintutkinnon suorittanut agronomi. "Kyllä kehityksen kulku näkyy hyvin perheessämme", toteaa Lauri.

Lauri Korhonen (s.1941) – kalastelija

Laurilan nykyinen viljelijäpari Erkki ja Tiina Korhonen. Kuva: Anu Hytönen.

Laurila viidelle siskokselle ja Lauri "Martinpojalle"

Marti Korhosen siirryttyä 1943 Jaakkolan isännäksi Laurilan päätilan omistajia olivat hänen viisi sisartaan Liisa, Ida, Helga, Kaarina (sittemmin Ruskeakorpi) ja Tellu Korhonen. Vakinaisesti tilalla asuivat Liisa (1904–1978) ja Helga (1907–1989). 1980-luvun puolivälissä Laurila siirtyi Kaarinan pojalle Jyrki Ruskeakorvelle (1946–2014). "Jyrki-serkku pani Laurilan tilan myyntiin vuonna 1997. Silloin onnistuin ostamaan tämän syntymäkotini itselleni", Lauri Korhonen iloitsee. "Samalla yhdistin isä-Martille aikanaan jääneen ja itselleni siirtyneen Rantapellon takaisin päätilaan Laurilaan. Tästä lähtien viljelin koko Laurilan peltoja Jaakkolasta käsin aina vuoteen 2006 saakka. Tuona aikana tilan päärakennusta – nykyistä kotiani – käytettiin taukotupana."

Laurila nyt

Vuonna 2006 Jaakkolan ja Laurilan tilat siirtyivät sukupolvenvaihdoksen kautta Lauri ja Lea Anneli Korhosen pojalle Erkille (s. 1980) ja hänen

vaimolleen Tiinalle (o.s. Pesonen Simpeleeltä), joka myös on agronomi. He asettuivat asumaan Jaakkolaan. "Itse jäin tuolloin vaimoni kanssa eläkkeelle, ja me muutimme Jaakkolasta Laurilaan. Lea Annelin kuoltua elen Laurilassa pappana. Raivaussahaa käytän, sikäli kuin huvittaa, ja traktorilla teen kotitarvetöitä. Muuten kävelen tai hiihdän, soudan ja kalastelen. Ja viikoittain käyn laulamassa Kuopion Tuomiokirkon Kamari-kuorossa", Lauri kertoo elämästään.

Erkki ja Tiina Korhonen jatkavat siemenviljelijöinä Jaakkolassa ja Laurilassa. Heillä on siemenpakkaamo Vesannon Siemen oy, joka isäntäparin voimin kunnostaa ja markkinoi sekä itse tuotetun että sopimusviljelijöiltä ostetun sadon. Lapset Anniina (s. 2007) ja Eelis (s. 2009) ovat alakoulussa. Anniinan vahvuusalue on musiikki, Eelis on jo taitava traktorinajaja.

Jyrki Ruskeakorven kausi Laurilan päätilalla 1980–1990-luvuilla tekee pienen poikkeaman omistajien nimihistoriaan – mutta silloinkin Rantapellossa isännöi Lauri Korhonen. Laurilassa pitkä perinne ei ole päässyt katkeamaan: isäntäketjussa säilyy edelleen Korhosen nimi.

Verkossa on saatavilla Laurilan väen minisukupuu osoitteessa
<http://rautalamminkorhoset.fi/sukupuita>

Jäsentietopalsta

Vuosi on jälleen vaihtunut ja ainakin näin keskellä Suomea hyvinkin lumisena, mutta lauhana. Totuttuun tapaan uusi vuosi tuo tullessaan uuden Wanha Tuomas -lehden ja yhteisen kesä-tapahtuman.

Toimintasuunnitelman mukaisesti kesinä, jolloin ei järjestetä sukujuhlia, pidetään muu suvun yhteinen kesätapahtuma. Viime kesänä järjestimme matkan Norjan ja Ruotsin suomalaismetsiin heinäkuun alkupuolella. Matka toteutui yhteistyössä Maukosten sukuseuran kanssa. Matkan tapahtumista voit lukea toisaalta tästä lehdestä. Hyvät kokemukset yhteistyöstä saavat ehkä jatkoa myöhemminkin Maukosten tai muiden suku-seurojen kanssa.

Tänä vuonna päätettiin järjestää kesätapaaminen Hankasalmen Hannulan kylässä. Paikka on Kärkkäälän nuorisoseurantalo, Saksalansaarentie 2, 41550 Hankasalmi, Hankasalmen kirkonkylästä parikymmentä kilometriä Konnevedentietä pohjoiseen, Kärkkäälän Korholan kantatalon läheisyydessä. Aika on lauantai 14. heinäkuuta 2018 klo 14.00 alkaen. Tarkempia tietoja Kaisa Siikiltä 040 589 0145.

Kesätapaamisessa on tarjolla sukutietoja, seurustelua, ohjelmaa ja rantakalaa. Jotta tilaisuuden pääkokki Pekka Korhonen osaa pyydystää sopivan määrän kaloja, toivomme osallistujien ilmoittautuvan sähköpostiosoitteeseen ukko-pekka.korhonen@pp.inet.fi. Jos sähköpostia ei ole käytettävissä, Pekalle voi myös soittaa numeroon 040 769 2530. Aterian hinta 10 euroa yli 10-vuotiailta ja 5 euroa 5–10-vuotiailta, maksetaan paikan päällä.

Muistuttelen vielä, että mikäli haluat sukuseuran sähköpostilistalle, niin ilmoitathan sähköpostiosoitteesi sihteerille pirjokorhonen@hotmail.com tai seuran sähköpostiin info@rautalamminkorhoset.fi.

Jäsenmaksut ovat entiset eli vuosijäseneltä 20 euroa ja ainaisjäseneksi liittyvältä 400 euroa. Jäsenmaksulomakkeet tulevat jäsenille tämän lehden mukana.

Wanha Tuomas -lehtien aiempia vuosikertoja löytyy seuran varastosta. Sukuneuvoston päätöksen mukaisesti niiden hinta on 10 euroa/kpl ja postituskulut 3 euroa.

Rautalammin Korhosten kuusi vanhinta sukupolvea -sukukirjaa on myynnissä Rautalammilla kirjastolla ja Peuran museolla, Suonenjoella kirjakaupassa, Vesannolla Vestorissa, Tervossa Puodissa ja Puffetissa ja Kuopiossa vielä kevään ajan museolla. Lisäksi kirjaa löytää mm. Jyväskylästä Päijänne Antikvariaatista. Toki kirjan saa myös tilaamalla sen kotisivujen kautta tai olemalla yhteydessä Seppo Korhoseen: seppo@korhonenoy.com tai puh. 0400 642 649.

Ennakkotietona kerrottakoon jo, että kesän 2019 sukujuhla ja -kokous järjestetään Konnevedellä 29.6.2019. Tästä tarkemmin Kristiina Hurmerinnan jutussa tämän vuoden lehdessä ja kotisivuilla.

Aurinkoista kevään jatkoa, nähdään kesällä Hankasalmen!

Pirjo Korhonen, sihteeri

Innokasta sukuseuralaista saattavat kiinnostaa eräät sukuseuran verkkosivuilla myynnissä olevat tuotteet.

Rautalamminkorhoset.fi/myytavat-tuotteet on osoite, josta löytyy muun muassa Korhosia koskevaa oivallista kirjallisuutta ja Korhosiin kuulumisesta viestivä tyylikäs pinssi.

Nyt kesän kynnyksellä kannattaa tutustua myös verkkosivuilta löytyvään sukukätköilyosioon. Sukukätköily muistuttaa suosittua geokätköilyä, mutta siinä on tarkoituksena käydä Korhosten historiaan liittyvissä paikoissa. Monet sukukätköistä ovat vallan oivallisia kohteita kesäiselle retkelle ja hyvä keino yhdistää suvun historiaa ja kesäisen luonnon sulo.

Tervetuloa Korhosten Konnevedelle!

Kristiina Hurmerinta, Konnevesi

Konneveden museon harmaat hirsirakennukset tuovat aina mieleeni mummoni Anna Poikolaisen (os.Korhonen) hirsitalon Rautalammin Kerkonkoskella. Muistan tummat huoneet ja sitten sen yhden, joka oli kokonaan valkoinen. Sinne majoittuivat kulkijat. Oli valkoiset tapetit, valkoiset itse kudotut tekstiilit. Ihmeellisin oli lattialla ollut valkoinen matto. En tiennyt, että valkoista voi olla niin montaa sorttia. Matto on hyvässä tallessa kotonani Konnevedellä. Joskus nostan sen esiin laatikosta ja lasken valkoisia, hypistelen vuosisatoja.

Paidat ja lakanat, jotka mummoni leikkasi 1940-luvulla matonkuteiksi, olivat tulleet tiensä päähän. Kuteiden kautta voin hyvinkin tavoittaa häivähdyksen 1800-lukua, jolloin paidat ja lakanat ovat hohtaneet uutuuttaan. Näin se kulkee aika. Se jättää meistä merkkejä, muistikuvia, ajatuksia. ”Vatkaa yhteen suuntaan”, neuvoi Anna-mummo kääretortun tekijää. Tarinoissa on suvun muisti.

Entisestä emäpitäjästä 1920-luvulla irtautunut Konnevesi kuulemma kuhisee Korhosia. Monet eri sukuhaarat ovat kietoutuneet yhteen ja jatkavat elämäänsä taas uusina Korhosina. Vanhan Rautalammin Korhosista tulee Konneveden Poikolaisia, Vaasan Hurmerintoja, Helsingin Kujaloita ja Nordenstrengiä. Anna-mummoni myötä kietoudumme Vaajasalmesta Selkämän sukuhaaraan.

Kesällä 2019 on Korhosten suukokous Konnevedellä ja näitähän siellä muistellaan, kuka mistäkin tuli, asettui tai jatkoi matkaansa. Ensimmäiset asukkaat Konnevesi sai Variksista 1500-luvulla, mutta arvatenkin Korhosia virtasi paikkakunnalle hyvinä kakkosina. Suurena houkuttimena uskoisin toimineen kalaisan ja kirkasvetisen Konnevesi-järven. Jos tänne ei nyt siltään muutettu, käytiin kuitenkin kalassa, erästettiin, otettiin tuntumaa.

Isälläni Leo Poikolaisella oli Pyysalossa kalamaja, jossa me lapset ja lapsenlapset otimme tuntumaa verkkojen laskuun ja saaliin perkaamiseen. Kalastusgeenit tuntuvat olevan vahvat kun jo viidennessä polvessa touhutaan katiskoita veteen. Jotkut asiat opitaan. Jotkut asiat vain ovat ja virtaavat veren perintönä tuleviin sukupolviin.

Tuntumaa järveen saa nykyisin varsin helposti, sillä Etelä-Konneveden kansallispuistoon järjestetään kesäisin purjehduksia. Jo muutaman minuutin päästä lähdöstä kaartaa näkyviin

Se soi niinkuin soitetaan. Vanhan Rautalammin Korhosten jälkeläinen Leon Nordenstreng kutsuu vellikellolla väkeä syömään peruvelliä.

ensimmäiset kalasääsket. Viimeisen jääkauden päätyttyä noin 10 000 vuotta sitten ne löysivät erämaajärvemme ja ovat pesineet alueella siitä lähtien.

Ranta-Hätävaran suurella terassilla Kansallispuiston satamassa Häyrylänrannassa voi maistella aamulla nostettuja ja äsken paistettuja muikkuja. Jos on kaunis järvi ja kalaa on meillä myös Keski-Suomen ainoa harmaakivikirkko. Monet Korhoset on siellä kastettu, vihitty ja siunattu maanpoveen.

Konnevedellä kun ollaan, on tietysti vieraan maistettava Mannisen leipää. Maankuulun ruisleivän juuri kun on peräisin ajalta, jolloin Tuomas Pekanpoika saapui 1500-luvulla Kerkonjoen-suuhun.

Sukulaeset hoe! Meritkee kalenteriinne 29.6.2019. Silloin pittää olla Konneveellä sukulaisia tappoomassa. Katotaan kirkko, maestetaan mannista ja männään vaekka järvelle!

Korhosten ja Maukosten yhteinen kesämatka Ruotsin ja Norjan Suomalaismetsiin

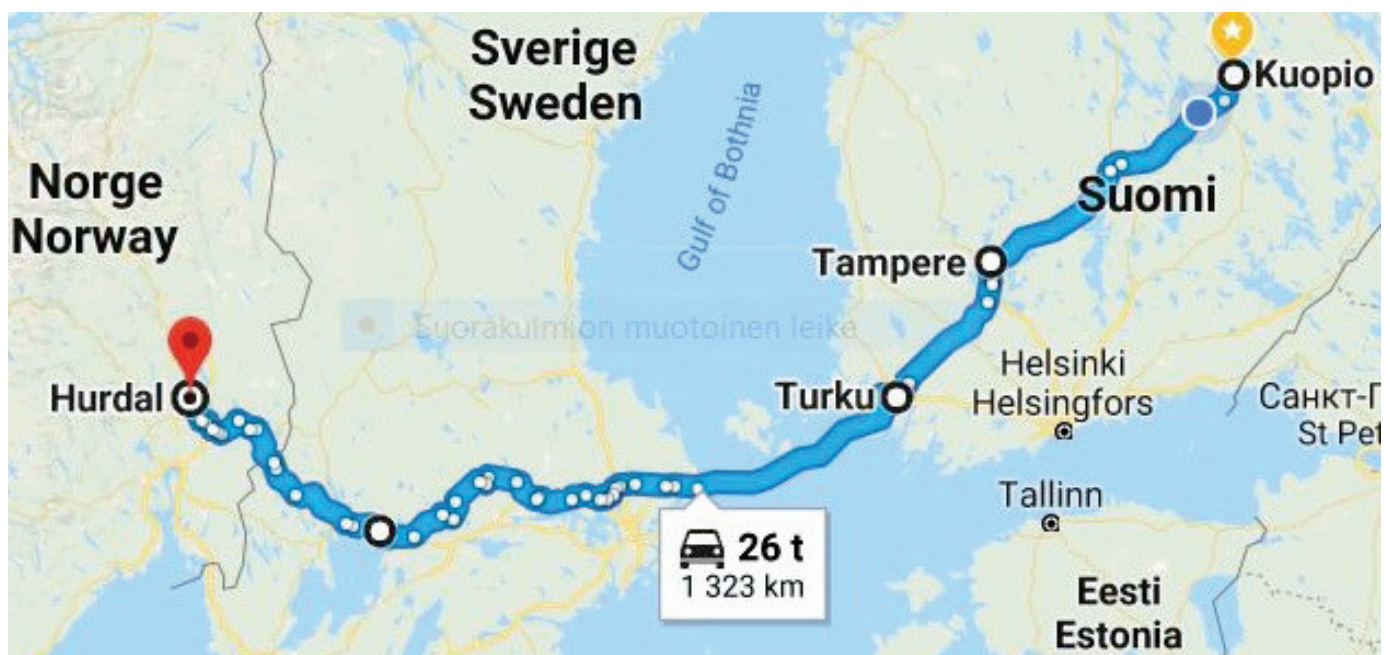
Juhani Korhonen, Suonenjoki

Suomesta ja erityisesti Savosta muutettiin 1500-luvun alkupuoliskolta alkaen Pohjanlahden yli Ruotsiin ja Norjaan. Mittavimmillaan muutto oli noin 1600 tienoilla, jolloin se kohdistui erityisesti Värmlantiin ja edelleen länteen nykyisen Norjan alueelle. Tavoitteena oli saada lisää veronmaksajia asuttamalla valtakunnan erämaita. Savo oli tuolloin levotonta valtakunnan itärajaa, josta muuttoon halukasta ”liikaväestöä” ohjattiin länteen päin. Tuon ajan liikenneväylät ja -välineet huomioiden muutto ei ollut mikään pikku juttu. Ylitettävänä oli meri ja pitkä vaivalloinen maataival. Voidaan olettaa, että muuttajien joukossa on ollut Rautalammin Korhosia.

Muuttajat veivät mukanaan kaskiviljelyn ja kaskirukiin siemenet. He alkoivat menestyksellisesti soveltaa kaskeamista uudella kotiseudullaan. Syrjäseuduille sijoittuneet suomalaiset eivät olleet paikallisen väestön suosiossa ja niinpä he pysyivät pitkään eristyksissä ja säilyttivät oman kulttuurin ja kielen. Viime aikoina Ruotsissa ja Norjassa suomalaisuutta on alettu arvostaa. Aluetta kutsutaan nimellä ”Finnskogar”. Alueelle on perustettu museoita ja erilaisia muistomerkkejä. Tänä päivänä suomensukuiset ovat yleistyneet alkuperästään. Vuoden 2017 Wanhassa Tuomaassa s. 56–59 on Hannu Korhosen laatima artikkeli muutosta Suomalaismetsiin.

Matka päätetään järjestää

Sukuseuran tekemän Karjalan Kannaksen matkan jälkeen alettiin puhua sukuseuran matkasta Ruotsin ja Norjan suomalaismetsiin. Matkan valmistelu alkoi syksyllä 2016. Lopullisesti matka ja ajankohta lyötiin lukkoon tammikuussa 2017. Yhteistyökumppaniksi valittiin Nilsiläinen matkatoimisto Matka-Mainio. Matkan ajankohdaksi satutettiin 6.–10.7.2017. Ajankohta mahdollisti osallistumisen Norjan Svullryassa järjestettävään Finnskogsdagene-tapahtumaan. Matkan ajoitus osoittautui onnistuneeksi, pienimmätkin perinнемuseot olivat tuona viikonloppuna avoinna. Väkeä oli Svullryassa runsaasti liikkeellä.

Matkareitti Kuopio–Hurdal–Kuopio. Karttaan ei ole merkattu kiertoajeluja Suomalaismetsissä. Tätä reittiäkö esi-isämme muuttivat Savosta Suomalaismetsiin? Tuskin, matkanteko noin 400–450 vuotta sitten ei ollut nykyisen kaltaista.

Matkalaiset Kvarntopin (Myllylän) pihassa.

Parin kuukautta kestäneen sukuseuran jäsenille kohdistetun aktiivisen markkinoinnin jälkeen kävi selväksi, että Korhosista löytyy vain noin parikymmentä matkalle lähtijää. Tuolla määrällä matkaa ei voisi matkailmoituksissa luvatuin kustannuksin toteuttaa. Niinpä päätettiin ottaa yhteyttä muutamiin Rautalammilta lähtöisin oleviin sukuseuroihin. Maukosten sukuseura vastasi tiedustelumme matkayhteistyöstä myöntävästi. Nyt matkaa oli järjestämässä kaksi Sukuseuraa, neljän hengen porukka: Juhani Korhonen, Hannu Korhonen, Annariikka Ahlnäs ja Marja Suihkonen. Kaksi viimeistä olivat Maukosten sukuseuran tehokaksikko. He markkinoivat matkaa omaan seuraansa. Juhani Korhonen toimi matkajohtajana. Heti alkuvaiheessa kävi ilmi, että matkalle lähtevät Maukoset jakautuivat kahteen ryhmään: Hans Nilsenin jälkeläisiin ja ns. tavallisiin Maukosiin. Maukosten mukaantulon myötä matkaohjelmaa muutettiin siten, että yksi vierailukohde oli Hurdalniminen paikkakunta. Sieltä Hans Nilsen oli lähtenyt aikanaan Suomeen.

Loppujen lopuksi viisipäiväiselle matkalle

Ritamäki oli viimeinen asuttu savutupa. Se oli käytössä vielä 1960-luvun alussa. Talo sijaitsee korkealla mäellä Värmlannissa Torsbyn kunnassa, entistä Lekvattnetin pitäjää. Tila on nykyään suojattu Natura 2000 -alue.

6.–10.7.2017 osallistui 34 matkalaista. Nuorin vasta muutaman kuukauden ikäinen vauva ja vanhin jo 80 täyttänyt. Matkalle lähdettiin puoliltapäivin Kuopion linja-autoasemalta. Bussin reitti kulki valtatie 9 Jyväskylän ja Tampereen kautta Turkuun. Vähä kerrallaan matkalaisia tuli reitin varrelta kyytiin. Viimeiset liittyivät seurueeseen vasta Turun satamassa.

Matkakohteita

Ensimmäinen yö vietettiin ms Viking Gracen hyteissä. Kesäisenä iltana näkymät Turun saaristoon olivat mahtavat. Aamulla satamasta lähdettiin ajamaan kohti Torsbytä. Ajomatkaa Tukholmasta kertyi hieman yli 400 km. Ensimmäinen varsinainen vierailukohde oli Torsbyn Finnskogscentrum, jossa tutustuimme näyttelyyn esitelmän kera. Iltapäivän lopuksi oli kiertoaajelu lähiympäristön kohteissa muun muassa Myllylässä ja Ritamäellä. Paikallinen opas kertoi paikkoihin liittyviä tarinoita. Paikat olivat auki ja pihapiirin rakennuksiin saattoi tutustua lähemmin. Kohteilla oli myös ”kämppeämäntä”, joka myi kahvia, vohveleita yms. Nämä huolella hoidetut ja entisöidyt pihapiirit toimivat myös retkeilyreittien etappeina. Aitat olivat ainakin osin käytettävissä retkeilijöiden yöpymisiin. Väsyneinä, mutta tyytyväisinä ajoimme Norjan puolelle Kongsvingeriin, jossa yövyimme Vinger-hotellissa.

Lauantai aamuna ajoimme Svullryaan, jossa Finnskogsdagene-tapahtumaa vietettiin. Juhla oli kulttuuriantinsa lisäksi erilaisten kaupustelijoiden juhlaa. Tarjolla oli muun muassa paikallisia käsitöitä ja tyyppillistä markkinarihkamaa. Meille päivän kohokohta oli kuitenkin kiertoaajelu. Reitti ulottui osin Ruotsin puolelle. Kävimme kahdessa museoidussa pihapiirissä. Juholassa ja

"Utterien metsäsuomalaisten muistolle" pystytetty patsas kantaa 431 suomalaista sukunimeä, yhtenä niistä "Korhoinen". Muistomerkki sijaitsee Gruen kunnassa Hedmarkin läänissä Norjassa satakunta kilometriä Oslostä koilliseen

Rikkenbergetin savutuvassa, jota lämmitettiin parhaillaan. Siellä päästiin Nya Wermlands-Tidningenin e-lehden uutiseenkin, tosin vain sivulauseeseen ja nimeltä mainitsematta, koska emme olleet ilmoittautuneet etukäteen.

Melkoisin epäilyksin porukkaa meni parhaillaan lämmitettävään savupirttiin. Pirtin alaosassa noin 2–2,5 metrin korkeudelle ei ollut savua lainkaan. Ihmeellisintä oli, että vaatteisiin ei tarttunut savun hajua. Savu pysyi yhtenäisenä kerroksena pirtin katossa. Oppaalta saimme kuulla, että savupirtin lämmityksen hyötysuhde on huippuluokkaa – parempi kuin keskus- tai perinteisellä uunilämmityksellä.

Toinen mieleen jäänyt vierailukohde oli Solör-Vermlands Finnkulturforeningin ja Niittaho-Jussin seuran pystyttämä muistomerkki "utterien metsäsuomalaisten muistolle". Siinä on 431 metsäsuomalaista sukunimeä. Patsaan paikka on Norjan puolella lähellä Ruotsin rajaa Rögdenjärven rannalla valtatie 201 varrella. Taulusta löytyi myös "Korhoinen". Illansuussa palasimme Svullryaan. Muutamat uskaliimmat kävivät katsomassa norjankielistä perinnenäytelmää ennen majapaikkaan paluuta.

Matkamme viimeisenä päivänä suomalaismetsien alueella kohteena oli Hurdal, Hans Nilsenin kotipaikka. Matkaseurueessa oli kolme sisarusta, jotka olivat täältä Suomeen tulleen Hans Nilsenin jälkeläisiä. Hans Nilsen on toisen tarinan väärtti, joten ei hänen tarinastaan muuta kuin se, että hän on tullut Suomeen 1800-luvun lopulla Hans Gutzeitin kutsumana ja nainut täällä Maukosten tyttären. Hurdalista ajettiin valtatietä Tukholmaan. Ruotsin ja Norjan rajan kauppakeskuksissa pysähdyttiin lounastauolle. Ruotsin hintataso alittaa Norjan hinnat ja se kyllä näkyi Ruotsin puolella kauppojen lukumäärässä ja valikoimissa. Tukholmassa seikkailtiin etsien tietä satamaan. Kuljettaja ei välittänyt navigaattorin ohjeista, vaan ajeli vanhan muistinsa mukaan. Mittavat tietyöt olivat kuitenkin muuttaneet

liikennejärjestelyjä ja yhdessä vaiheessa päädyimme umpikujaan. Tie jatkui, mutta bussi ei mahtunut sillan alitse. Melkoisten kierrosten jälkeen laivaan kuitenkin ehdittiin.

Juholan talo perustettiin Östmarkin pitäjään 1740-luvulla, nykyään Torsbyn kuntaa. Se on suurin omalla paikallaan säilyneistä savutuvista. Se on yksityisomistuksessa, joten sisään ei pääse, mutta pihapiirin ketomaisemiin voi tutustua

Mitä matkasta opimme

Yhteenvetona matkan antia voisi tiivistää. Matka ei olisi toteutunut yksistään Maukosten tai Korhosten voimin. Siis sukuseurojen välistä yhteistyötä kaivataan varmasti muissakin asioissa kuin matkahankkeissa. Yhteistyöidea jäi itämään ja odottamaan jotakuta ryhtymään konkreettisiin toimenpiteisiin. Ehkä luontevin käytännön yhteistyön aloittaja voisi olla Korhosten sukuseura. Meitä on niin paljon. Bussimatalla oli aikaa tutustua lähemmin "sukulaisiin" ja matkallamme Maukosiin.

Seurustelun ja tutustumisten lisäksi matkailaisille selveni muutto ilmiönä Savosta

Kirjoittaja Juhani Korhonen oli matkanjohtajana kesäretkellä. Tässä Torsbyn metsäsuomalaiskeskuksen pihalla.

Pieni pala Suomen historiaa

Suomen vaakuna vuonna 1899

Pro Finlandia -adressin allekirjoitti toista tuhatta kulttuurihenkilöä kahdestatoista Euroopan maasta vuonna 1899. Se oli osoitettu keisari Nikolai II:lle ja siinä pyydettiin säilyttämään Suomen erityisoikeudet ja asema. Addressi julkaistiin kirjana Berliinissä. Kansainvälinen lähetystö pyrki jättämään adressin keisarille, mutta tämä ei ottanut heitä vastaan.

suomalaismetsiin. Bonuksena matkalle osallistuneet Raatikaiset/Korhoset Tervon Haapamäeltä kohtasivat ihan oikeita Savosta aikanaan lähteneen Raatikaisen jälkeläisiä. Suomalaismetsien alueella vaalitaan perinteitä. Paikalliset infokeskukset ja museot ovat erittäin mielenkiintoisia tutustumiskohteita. Oppaat osaavat kertoa paikkoihin liittyviä tarinoita, jotka tekevät kaiken elävämmäksi. Talomuseoiden pihapiirien kedot olivat huolella hoidettuja ja hyviä kohteita. Myös perinnerakentamisesta kiinnostuneet voivat museorakennuksissa tutustua entisajan rakentamiseen. Tuohesta tehtyjä kattoja, rakentamiseen ilman nauloja, aikanaan käytettyihin työkaluihin. Vielä yksi näkökohta on toisen maailmasodan aikainen toiminta alueella. Saksa miehitti aikanaan Norjan. Rajaseudun Suomalaismetsien kautta ihmisiä salakuljetettiin Norjasta Ruotsiin ja päinvastoin. Syrjäiset Ruotsin puolen talot ja torpat ovat toimineet etappeina.

Musiikkimiesten yllätys

Matkalle osallistui myös kolme musiikkimiestä, jotka meidän muiden matkalaisten pyynnöstä järjestivät pienen konsertin Vinger-hotellissa. Bussinkuljettajamme Jorma Koponen (laulu ja säestys), kanttori-urkuri emeritus Paavo Korhonen ja Juurikkaniemen Laurilan Lauri Korhonen esittivät matkalaisten iloksi muutamia lauluja. Todellisia laulumiehiä.

Tilanne herätti myös kansainvälistä huomiota. Ranskalainen Le Grelot vuodelta 1899.